

T.C.
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜR YÖNETİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**MÜZELER ve KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK:
İTALYA'DAN BİR VAKA İNCELEMESİ**

İNANÇ CİVAZ OKTAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. SERHAN ADA

İSTANBUL
2015

MÜZELER ve KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK:

İTALYA'DAN BİR VAKA İNCELEMESİ

MUSEUMS AND CULTURAL DIVERSITY:

A CASE STUDY FROM ITALY

İNANÇ CIVAZ OKTAR

111678003

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Serhan Ada

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Deniz Ünsal

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Asu Aksoy

Tezin Onaylandığı Tarih : 27.07.2015

Toplam Sayfa Sayısı : 408

Anahtar Kelimeler (Türkçe):

- 1) Müze
- 2) Yeni Müzecilik
- 3) İtalya
- 4) Kültür Politikası
- 5) Kültürel Çeşitlilik

Key Words (İngilizce):

- 1) Museum
- 2) New Museology
- 3) Italy
- 4) Cultural Policy
- 5) Cultural Diversity

ÖNSÖZ

İstanbul Bilgi Üniversitesi'ndeki Kültür Yönetimi programı süresince “kültür” kavramının ne kadar geniş ve farklı açılardan yaklaşılabilecek bir konu olduğunu, konunun sadece sanatla değil aslında yaşadığımız şehir, insanlar ve tüm bunların birbirleriyle ilişkisinde ne kadar ilintili olduğunu görmek çok ilgi çekiciydi.

Kültür yönetimi bölümünün ilgi alanı içinde yer alan kültür kurumlarının yapısını, işleyişini öğrendikçe, günümüzün gittikçe normalleşen çok-kültürlü yaşamında sağlayabilecekleri katkılar hakkında okumak, düşünmek ve paylaşmak çok heyecan vericiydi. Özellikle, Bologna Üniversitesi'nde geçirdiğim yarım dönem, Avrupa'nın en eski üniversitesinin bulunduğu kentte kültürel yaşamın pratik uygulamalarını görmek açısından bir fırsattı. Bu fırsatı yakalamam konusunda beni ikna eden tez danışmanım Prof. Dr. Serhan Ada'ya borcum büyük. Yokluğumda, o sırada 3 yaşında olan kızıma annesini aratmayan babaannesi Evren Oktar'ı rahmetle anarım. İtalya dönüşü yoğun iş programım arasında tezi yazmak için gösterdiğim çabada bana zaman bırakma konusunda yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşlarıma ve özellikle Emre Doğru'ya, tezin çerçevesini oturtma konusunda çektiğim sıkıntılarda tecrübesiyle önemli katkı sağlayan eşim Selim Oktar'a, ortodonti gibi çok farklı alandan gelse de tez bölümlerini okuyup yorumlayan 28 yıllık arkadaşım Doç. Dr. Derya Germeç'e, tezin son aşamasındaki hızlı ve değerli katkıları için Yrd. Doç. Dr. Deniz Ünsal'a, Bologna'da kültürel çeşitlilik konusunda bana saha araştırması yolunu açan ve EK 1'de belirttiğim çok değerli insanlarla uzun ve verimli görüşmeler yapmama ön ayak olan Bologna Üniversitesi'nden Prof. Luca Dal Pozzolo'ya ve bundan sonraki çalışmalarım için çok değerli bilgiler veren Adalar Vakfı Başkanı Halim Bulutoğlu'na çok teşekkür ederim. En son olarak, küçücük yaşında annesini aylarca bekleyen ve tezin uzun yazım aşamasında kendisine ayrılması gereken vakti bilgisayarın yanibaşında uzun saatler resim çizerek geçiren kızım Sade Evren Oktar'a sabrı ve sevgisi için teşekkür ederim.

İstanbul; Haziran 2015

İnanç CİVAZ OKTAR

ÖZET

Avrupa’da 15. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan ilk müzeler zaman içinde evrimleşmiş, obje odaklılıktan ziyaretçi odaklılığa kayan bir misyon değişimi yaşamıştır. Günümüzde, özellikle Batı Avrupa müzeleri, içinde yer aldıkları toplulukla bir bağ kurmaya çalışmakta, topluluğun katılımını arttırarak onların gündemlerine uygun katılımcı projeler üretmektedirler. Yeni müzeciliğin yeni misyonu artık gelişmiş insan sermayesinin yetişmesine katkıda bulunmak olarak nitelendirilebilir.

İtalya’da ise, özellikle 1970’lerden sonra kültür kurumlarının yukarıdaki amaç doğrultusunda önemli bir değişim geçirdiği gözlenmektedir. Özellikle 20. yüzyılda göç sonucu artan kültürel çeşitlilik konusunda birçok müze etkin çalışmalar yapmaktadır. Tezin örnek vakası olan Modena Etnografya ve Arkeoloji Müzesi de bunlardan biridir. Ancak, İtalya’daki kültür kurumları kültürel projeleri gerçekleştirme sürecinde yalnız değildir: Gerek bölgesel mevzuatın kolaylaştırıcı etkisi, gerek ülkenin farklı bölge ve şehirlerindeki kültür kurumlarının birbirleriyle olan iletişim ağı, gerekse Avrupa Birliği fonlarının katkısıyla ulusal ve uluslararası birçok proje gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Avrupa ölçeğinden bakılırsa, birkaç kavramın da yeni müzeciliğin gelişimi üzerinde etkisi olduğu görülmektedir: 1990’larda değişim gösteren yeni kamu yönetimi yaklaşımı, zamanımızın yeni yönetim biçimleri, küresel krizler nedeniyle azalan kamu fonları, göç sonucu artan kültürel çeşitliliğin farklı boyutlarda ve yaklaşımlarla yönetilmesi gerekliliği gibi gelişmeler, kültür kurumlarının ve dolayısıyla müzelerin kültüre katılımı birçok açıdan yeniden değerlendirmelerine ve aksiyon almalarına sebep olmaktadır.

Tezde, genel olarak müzecilikteki misyon değişikliğinin nedenlerine değinilirken, İtalya’daki yeni müzeciliğin gelişimine, kültür kurumlarının çok-kültürlülüğe yaklaşımına ve bölgesel kültür kurumlarının yapısı ve işleyişine kısaca değinilecektir. Modena Müzesi örneğinde ise, kültürel çeşitlilik konusundaki bazı projelerinden bahsedilirken, bu çerçeveden müzelerin çok-kültürlü topluluklarda kültürlerarası diyalog konusunda etkin bir araç olabilirler mi?” sorusuna kapsamlı bir yanıt aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müze, Yeni Müzecilik, İtalya, Modena, Kültür Politikası, Kültürel Çeşitlilik, Kültürlerarası, Çok-Kültürlülük.

ABSTRACT

In Europe, the proto-museums that evolved in the 15th century have faced a mission change, shifting the focus from an object-oriented to a visitor-oriented approach. Nowadays, western European museums, in particular, are trying to establish a relationship with their local community, increasing the contribution of the community while realizing projects according to their daily agenda. New museology's new mission can now be redefined as contributing to the development of advanced human capital.

In Italy, especially after the 1970s, a significant change has been observed regarding the objectives of the cultural institutions in terms of contributing to human capital. The 20th century, witnessing a peak in migration age, challenged many museums to effectively initiate work on this highly increasing cultural diversity. Modena Ethnography and Archeology Museum, which is the subject of this thesis' case study, is also a good example to the museums, which take initiative with regard to cultural diversity. However, the cultural institutions in Italy are not alone in the process of realizing cultural projects: The effect of facilitating regional legislations, the effective coordination network of the cultural institutions in different cities and regions across the country, and the support of the European Union funds for both national and international projects are all worth mentioning. Also, if it is looked at from a European scale, it seems that several concepts have some impact on the development of new museology such as; the 1990's-based new public management approach, a new understanding of management and governance, declining public funding due to the global economic crisis, global migration and resulting growing cultural diversity. Cultural institutions, and thus museums, understanding the different aspects in addition to the necessity of managing these new diversity requirements, have to take into account cultural participation from a different point of view, re-assess themselves, and take action accordingly.

In the thesis, after the reasons of the museums' mission change is briefly explained, the development of new museology in Italy will be further detailed. Then, the structure

and functioning of the regional cultural institutions in Italy and their approach to cultural diversity will be described through several practices areas. The case of the Museum of Modena will support searching for a comprehensive answer to the following question: “can museums be an effective tool of intercultural dialogue in a multi-cultural communities?”.

Key Words: Museum, New Museology, Italy, Modena, Cultural Policy, Cultural Diversity, Intercultural, Multicultural.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo	Sayfa
1 Kamu Kültür Harcamaları, 2000-2010	33
2 Müze ve Benzer Kurumların Ziyaretçi Sayıları, 2011	36
3 Devlet Müzeleri ve Galeriler: Ziyaretçi Sayıları ve Gelirler 2007-2011 ..	37
4 İtalya Anıtlar ve Arkeolojik Alanlar: Ziyaretçi Sayıları ve Gelirler	37
5 İtalya ve Emilia Romagna Bölgesi Yabancı Nüfus, 2003-2012	45
6 İtalya ve Modena'da Karşılaştırmalı Yabancı Nüfusları,2012-2013	53

ŞEMALAR LİSTESİ

Şema	Sayfa
1 Müzelerin Evrimi ile İlgili Konumlandırma Eksenleri	11
2 İtalya Kültürel Miras Sisteminin Değişimi	29
3 Oturma İzni Sahibi Göçmen Sayısı (1970-2012)	42
4 Batı Merkezli Müzelerin 20. Yüzyılda Gelişiminde Etkili olan 2 Etken ...	78
5 İtalya'da Bir Müze Projesinin Hayat Döngüsü	81

RESİMLER LİSTESİ

Resim	Sayfa
1 Modena Etnografya ve Arkeoloji Müzesi (MEAM)	56
2 MEAM, Ana Galeri, 1886 ve 2007	57

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AK	: Avrupa Konseyi
BKZ	: Bakanız
CTP	: Modena Yetişkin Eğitim Merkezi
ERICarts	: Avrupa Karşılaştirmalı Kùltùr Araştırmaları Enstitùsù
IBC	: Emilia-Romagna Bùlgesi Kùltùrel Miras Enstitùsù
ICOM	: Uluslararası Mùzeler Konseyi
ICR	: ICOM İtalya ve Uluslararası Bùlgesel Mùzeler Komitesi
ISMU	: Çok Etnisitelilik Üzerine Girişimler ve İncelemeler Vakfı
ISTAT	: İtalya Devlet İstatistik Kurumu
LEM	: Öğrenen Mùze
MAMBO	: Bologna Modern Sanatlar Mùzesi
Map for ID	: Kùltùrlerarası diyalog için mùzeler
MEAM	: Modena Etnografya ve Arkeoloji Kent Mùzesi
MeLa	: Gùç Çağında Avrupa Mùzeleri
TC	: Tùrkiye Cumhuriyeti

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
Tablolar Listesi	vii
Şemalar Listesi.....	vii
Kısaltmalar	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. MÜZELERDE PARADİGMA DEĞİŞİMİ	5
1.1. Değişimi Nereden Anlıyoruz?	5
1.2. Değişimin Rasyoneli.....	8
1.2.1. Müzelerde Zaman-Mekân İlişkisi	8
1.3. Yeni Misyon Yaklaşımı	11
1.3.1. Müzelerin Objeye Odaklılıktan Topluluk Odaklılığa Evrimi	11
1.3.2. Topluluklararası İlişkilerde Kültürlerarası Diyalogun Önemi ve Müzelerin Rolü.....	15
1.3.2.1. Müze ve Sosyal İçerme.....	16
1.3.2.2. Müze ve Kültürlerarası Diyalog	18
1.3.2.3. Müzelerin Yeni Misyonu.....	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	23
2. İTALYA'DA MÜZELER VE MÜZECİLİKTE YENİ GELİŞMELER	23
2.1. İtalya'da Müzecilik Uygulamalarına Kısa Bir Bakış.....	23
2.1.1. Ondokuzuncu Yüzyıl Öncesinde Müzeler	23
2.1.2. Ondokuzuncu Yüzyılda Müzeler	24
2.1.3. Yirminci Yüzyıl'da İtalya Müzeleri	25
2.2. Günümüzde İtalya'da Kültür Politikaları ve Müzecilik	30
2.2.1. Müzeler ve Kültür Kurumlarıyla İlgili Kısa Veriler	35
2.3. Yeni Bir Trend: Müzelerde Kültürel Çeşitlilik Çalışmaları	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	41
3. İTALYA'DAN BİR ÖRNEK: MODENA ETNOGRAFYA VE ARKEOLOJİ MÜZESİ	41
3.1. İtalya'da Çok Kültürlülüğün Yeni Boyutu	42
3.2. Emilia-Romagna Bölgesi'nde Çok-Kültürlülük	45
3.3. Emilia-Romagna Bölgesi'nde Çok-Kültürlülük üzerine Kültür Kurumları	47
3.3.1. ICOM İtalya ve Uluslararası Bölgesel Müzeler Komitesi(ICR)	48
3.3.2. Çok Etnisitelilik Üzerine Girişimler ve İncelemeler Vakfı (ISMU).....	49
3.3.3. Emilia-Romagna Bölgesi Kültürel Miras Enstitüsü (IBC)	51
3.4. Emilia-Romagna Bölgesi'nden Bir Örnek Kent: Modena.....	52
3.5. Modena Etnografya ve Arkeoloji Müzesi (MEAM).....	55
3.6. Kültürel Çeşitliliğe Dair Bazı Projeler.....	58
3.6.1. Öğrenen Müze (Learning Museum, LEM) Projesi: 2010-2013	58
3.6.2. Göç Çağında Avrupa Müzeleri (European Museums in an age of migrations, MeLa) : Mart 2011-Şubat 2015	59
3.6.3. Kültürlerarası Diyalog İçin Müzeler (Museums as Places for Intercultural Dialogue, MAP for ID): 2008-2010	59
3.6.3.1. MAP for ID Projesinin Değerlendirmesi	61
3.6.4. MEAM'ın Kültürlerarası Diyalog Projesi: "Objeni Seç" (Temmuz 2008-2009).....	62
3.6.4.1. "Objeni Seç" Projesinin Değerlendirilmesi	64
3.7. Modena Örneğinin Öğrettikleri	65
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	68
4. İTALYA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN YENİ MÜZECİLİK ANLAYIŞI ÜZERİNE KISA BİR TARTIŞMA	68
4.1. Proto-Müze'den Post-Müze'ye.....	69
4.2. Yeni Kamu Yönetimi.....	71
4.3. Yönetişim / Girişimcilik	72
4.4. Kamu Fonlarının Çekilmesi.....	72
4.5. Çok-Kültürlülük.....	74
4.6. Kültüre Katılım	76
4.7. Sonuç	77
SONUÇ	79
Modena'dan Çıkarılacak Dersler	79
Proto-Müze'den Post-Müze'ye Evrimleşen Avrupa Müzeciliği	82
Türkiye'de Müzeler İçin Öneriler	84
Değerlendirme.....	89
KAYNAKLAR	93
EK 1	100

GİRİŞ

Öncelikle tezim için bu konuyu seçme nedenim hakkında kısaca bilgi vererek başlamak istiyorum. 2012-13 sonbahar döneminde Bologna Üniversitesi'nde "Kültür ve Sanat Örgütlerinde Yönetim ve İnovasyon" (*Innovation and Organization of Culture and the Arts, [Gestione ed Innovazione delle Organizzazione Culturali ed Artistiche-GIOCA]*) yüksek lisans programında Erasmus değişim öğrencisi olarak geçirdiğim süre, sadece öğrencilik deneyimi açısından değil, araştırma konumla da ilgili önemli katkı sağladı. Bu süre zarfında, Bologna'da bunca kültürel aktivitenin¹ gerçekleştirildiğini görmek beni etkiledi. Benim için bir diğer ilgi çekici nokta ise, kent içinde farklı etnik kökenlerden insanların ve değişik ülkelerden üniversitede okumak için gelmiş öğrencilerin gözle görülür yoğunluğu ve bu insanların kültür hayatında temsil edilmesi idi.

Bir süre sonra eğitim gördüğüm bölümün (GIOCA) de etkisiyle Bologna kentinde bu etkinliklerin ne şekilde düzenlendiği, nasıl bir yerel kültür politikası olduğu gibi konuları merak etmeye başladım. İlgimi özellikle çeken ve sıklıkla gittiğim mekânlar arasında yer alan müzelerin sadece varolan eserleri/nesnelere korumak değil, bunları etkin ve etkileşimli bir şekilde ziyaretçilerle paylaşmak gibi bir endişeleri olduğunu da farkettim. Müze profesyonelleri, mekânlarını sergileme işlevinin ötesinde değerlendirip eğitim, eğlence gibi çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği, gençlerin okul dışı zamanlarını, çalışanların iş çıkışları sonrasında ya da ailelerin haftasonlarını çocukları ile beraber geçirmek isteyecekleri bir yer haline getirmeye çalışıyorlardı. Bu durumda, belki şehrin çok-kültürlü, genç ve dinamik nüfusunun, belki de 2009 küresel krizinden sonra daha da bozulan sosyo-kültürel konjonktürün, ya da yine krizin etkisiyle kültür kurumlarına yapılan doğrudan devlet yardımlarının azalmasının etkisi

---

¹ Bologna bölgesi, 602 kültür derneği ile özellikle müzik başta olmak üzere sayısız kültürel etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Müzik sektöründe yılda 6.270 canlı müzik etkinliği gerçekleştirilmekte, bu etkinliklere toplam 2,1 milyon kişi katılmakta, 1.500 kişi çalışmakta ve yıllık 160 milyon Euro'luk bir

vardı; ancak ilgimi en çok çeken, şehirde birçok topluluğa hitap edebilecek etkinliklerin nasıl olup da aslında topyekûn bir kentsel projeye dönüştüğü idi.²

Bu ilk motivasyonun etkisiyle İtalya’da eğitimimin biteceği dönemin sonuna kadar kalan zamanda ilgimi çeken çok-kültürlülük üzerine yapılan çalışmalarla ilgili bilgiler toplayacağım yerler ve kişiler üzerine bir araştırmaya odaklandım.

Araştırma Konusu ve Kriterleri:

Alan araştırması konusunda bana taslak yol haritasını çizmede yardımcı olabilecek ilk başvuru kaynağım Bologna Üniversitesi’nden Bölgesel Kültürel Planlama dersi hocam Prof. Luca Dal Pozzolo’ya, İtalya’da kültür kurumlarının çok-kültürlü bir ortamda ne tür bir rol oynadıkları konusunda bilgi sahibi olmak istediğimden bahsettim. Kendisinden gelen ilk bağlantı bilgilere dayanarak çok-kültürlülük üzerine projeler gerçekleştiren şu kurumların yetkilileri ile iletişime geçtim: Fondazione Fitzcarraldo ve Piemonte Kültür Gözlemevi (Torino), Iniziative e Studi sulla Multietnicità (Milano), Museo d'Arte Moderna di Bologna (Bologna), Palazzo dei Musei (Modena), Istituto dei Beni Culturali (Bologna). (BKZ. EK 1)

Farklı kurumlarla ve oralarda çalışan kişilerle derinlemesine görüşmeler yaparak gerçekleştirdiğim alan araştırması sonunda, İtalya’daki kültür politikalarının bölgesel düzlemde işleyişi hakkında bilgi sahibi olmanın yanısıra kültürel çeşitlilik konusuna önem veren benzer projelerin Türkiye’de de ilk örneklerinin yapılıp yapılmadığı üzerinde düşünmeye başladım. Görüşme yaptığım kurumlar, özellikle çok-kültürlülüğün varlığını kabul eden ve bu konuda Avrupa kültür politikalarının da etkisiyle müzelerin değişen rolünün bilincinde olan ve bu bilinçle çevresinde katılımcı projeler gerçekleştirmeye özen gösteren kurumlardı. Üzerine özellikle eğilmek

---

² Örneğin, yaşadığım evin hemen yakınında bulunan Bologna Modern Sanatlar Müzesi’nin (MAMBO-*Bologna Modern Art Museum*) eski bir ekmek fabrikasından dönüştürülen binasının yeni açılan kafeteryası haftasonları neredeyse yer bulunmayacak derecede dolu oluyordu. Diğer taraftan, müzede yüksek katılımlı film gösterimleri ya da çeşitli eğitim atölyeleri gibi düzenli olarak sürdürülen birçok başka etkinlik de düzenlenmekteydi.

istediğim konu ise, müzelerin kültürel çeşitliliğe nasıl baktıkları, kültürlerarası diyalogu sürdürülebilir kılmakta etkin birer oyuncu olup olmadıkları, farklı kültürlerden gelen göçmen toplulukların ya da bireylerin sosyal dışlanma yaşamaması için yaptıkları çalışmaların ne ölçüde etkili olduğu idi.

Böylelikle araştırmaya giriştim. İlk aşamada tez planını oluşturmaya başladım. Dört bölümden oluşan tezin ilk bölümü, müzelerin Avrupa'da başlayan tarihine kısaca değinerek, değişen rolleri üzerine yapılan tartışmalara yoğunlaşmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde, küreselleşme, artan nüfus hareketliliği ve göçler nedeniyle sadece ekonomik alanın değil, sosyal ve kültürel alanların da hızla değişim gösterdiği ve farklı kültürlerin birarada yaşaması konusunda farklı adımlar atılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Yapılan tartışmaların sonucunda, sözü edilen yeni konjonktürün kültür politikalarının gözden geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Müzelerin de işte bu değişim sürecinde, bir yandan obje odaklılıktan ziyaretçi odaklılığa doğru evrimleştiği farkedilmektedir. Ancak bu yeterli değildir, etkili ve etkileşimli bir ziyaretçi ilişkisinin olması için, müzelerin, değişen yeni konjonktüre uygun şekilde inisiyatif olarak topluluklararası diyalog konusunda projeler ürettikleri görülmektedir.

İkinci bölümde, İtalya'daki günümüz müze politikasını anlayabilmek için bir yandan İtalya'nın geçirmiş olduğu müzecilik sürecine kısaca değinilirken, genel konjonktürün ve kültürel çeşitliliğin sivil toplum ve müzecilik üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, İtalya'nın ortasında yer alan sivil toplum hareketlerinin yoğun olduğu ve çok-kültürlülüğün sosyal hayatta gözle görülür bir yer teşkil ettiği Emilia-Romagna bölgesi hakkında bilgi verildikten sonra, İtalya'daki kültür kurumlarının yapılanmasına ve kültürel çeşitlilik üzerine nasıl bir çalışma yöntemi izlediklerine değinilmiştir. Ayrıca, kültürel çeşitlilik konusunda projeler gerçekleştiren Modena Etnografya ve Arkeoloji Kent Müzesi (MEAM³) incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise, İtalya, Emilia-Romagna ve Modena örnekleri üzerinden ilerleyen araştırmam sırasında ortaya çıkan bulgular doğrultusunda, İtalya'daki kültür

---

³ MEAM kısaltması sadece bu tez için kullanılmaktadır.

politikalarının ve uygulamalarının çok-kültürlülük, kültüre katılım, diyalog, yeni kamu yönetimi gibi kavramlarla ne şekilde ilintili olduğu irdelenmiştir. Ayrıca bu kavramlar sonucu değişim gösteren kültür politikalarının da müzeciliğin gelişiminde nasıl bir rol oynadıkları tartışılmıştır.

MEAM'ın bu tezde örnek olarak seçilmesinde, kültürel çeşitliliğe sahip bir bölgede kurulmuş olan bir kent müzesi olmasının yanısıra, kültürlerarası diyalog konulu projeleri kendi inisiyatifiyle gerçekleştirmesi önemli rol oynamıştır. MEAM'ın gerçekleştirdiği örnek projelerin de irdelendiği bu araştırmada, “müzeler değişen işlevleri sonucu, çok-kültürlü ortamlarda kültürlerarası diyalog konusunda etkin bir araç olabilirler mi?” sorusuna kapsamlı bir yanıt aranmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MÜZELERDE PARADİGMA DEĞİŞİMİ

1.1. DEĞİŞİMİ NEREDEN ANLIYORUZ?

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle baş döndürücü bir hızla artan kent nüfusları, globalleşme ve artan göç gibi olgular sonucu sosyal ve kültürel bakımdan çeşitlenmektedir. Müzelerin rolü de bu çeşitlenmeye bağlı olarak hızla değişmektedir. Müzecilik dünyası, özellikle 1970'lerden itibaren, kökten değişiklikler geçirmiştir. Özellikle yaygınlaşan globalleşmenin getirdiği artan politik ve ekonomik baskılar ve zorluklar sonucu⁴ müze profesyonellerinin dikkatlerini koleksiyonlardan ve objelerden giderek ziyaretçilere ve bütçelerine çevirmelerine neden olmuştur. Kısaca, müzeler yüzlerini koleksiyon-odaklı stratejilerden ziyaretçi-odaklı stratejilere doğru çevirmektedir (Ünsal, 2008, p. 20).

Geçmişte elit denebilecek bir kesime hitap eden müzeler, giderek daha geniş bir kitle tarafından erişilebilir olmuştur. Bu değişimse, sektörde en genel haliyle “yeni müzecilik” olarak adlandırılmıştır. Bu yeni dönemde eskinin imparatorluk ve daha sonra ulus-devlet, sınıf, ırk ve bilim temelli anlatıları da müze profesyonelleri tarafından çağdaş, çoğulcu ve çok kültürlü toplumu ifade etmekte yetersiz bulunmuş ve müzelerin, eğer yaşamaya devam etmek istiyorlarsa, eski elitist imajlarından sıyrılmaları gerektiği vurgulanmıştır ((Ross, 2004).

Müzecilikteki değişimin akademik dünyada hangi özellikleriyle konu edildiğine kısaca bakılacak olursa, araştırma, eğitim, iletişim gibi fonksiyonların özellikle öne çıktığı görülmektedir. Kendisi de uzun yıllar müze direktörlüğü yapmış olan Julian Spalding,

---

⁴ Evrensel düzeyde serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle dünya ekonomisinin aktörlerinin özel girişimciler olan, piyasalarına rekabet koşulların hakim olan ve temel dürtüsünün kâr olan bir alana dönüşmesi. Globalleşmenin etkileri globalleşmesi ve sosyo-kültürel globalleşme üç ana grupta toplanabilir: üretimin globalleşmesi, finansal faaliyetlerin.

müzelerin araştırıcı yanına gönderme yaparak onları ağırlıklı olarak birer araştırma kuruluşu olarak tanımlar (Spalding, 2006, p. 319). Aynı yazar, “Şiirsel Müze” başlıklı kitabında ise, bu kez müzelerin iletişim konusundaki uygulamalarını inceleyerek, müzelerin bir yandan ziyaretçi ile gitgide daha fazla iletişim kurmaya, ulaşılabilir olmaya ve yeni bir seyirci kitlesini müzeye çekerek, eğitmeye çalışırken, diğer yandan yeni eser satın alma ve koleksiyonlarını artırma konusunda eskisine nazaran daha az istekli olduklarını öne sürmüştür (Spalding, 2002).

Müzecilik alanındaki değişimleri inceleyen önemli bir başka araştırmacı olan Eilean Hooper-Greenhill, “Müzeler ve Bilginin Şekillenmesi” adlı kitabının giriş bölümünde müzecilik sektöründeki hızlı ve önceden tahmin edilemeyen değişimleri anlatmış, özellikle yakın zamana kadar değişmez olduğu düşünölen müzelerin kimliklerinin gerçekte tarih boyunca değiştiğini vurgulamıştır (Hooper-Greenhill, 1992). Yazara göre, müzelerin neyi, nasıl sergiledikleri kendilerini çevreleyen sosyal, politik ve ekonomik ortama göre değişiklik göstermiştir. Müzeler de diğer tüm sosyal kurumlar gibi aynı anda “birçok melodiyi çalmak durumunda” kalmıştır. Yazar, günümüzde müzelerin sürdürülebilirliğinin ve fonlamalarının tartışıldığı bir ortamda onların gerekliliğine, toplum içindeki rolleri üzerine ve işlevleri ile potansiyellerine dair derin soruların sorulmakta olduğunu vurgulamaktadır.

Sanıvar ve Akmehtmet de “Müzelerde İzleyicinin Rolü Araştırması” adlı makalelerinde müzelerin en önemli sorumluluklarının müze-toplum ilişkisini sürdürmek olduğunu söylemektedir (Sanıvar & Akmehtmet, 2011, p. 109). Hatta bu kapsamı daha da genişletip, Uluslararası Müzeler Konseyi’nin⁵ (ICOM) 2006 tarihli Etik Kuralları’ndan örnek vererek müzelerin “servis verdiği topluluklar kadar, müze koleksiyonlarının geldiği uzak topluluklarla da yakın işbirliği içinde” çalıştıklarını da eklemektedirler

Müze-toplum ilişkisi üzerine çalışan Altunbaş ve Özdemir ise, “Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler” konulu makalelerinde, geleneksel ve modern

---

⁵ 1946 yılında müze profesyonelleri tarafından kurulan *International Council of Museums (ICOM)* günümüzde 137 ülkeden yaklaşık 30.000 üyesiyle müzecilik alanındaki en etkin kurumlar arasındadır.

müzecilik arasındaki en büyük farkın ‘toplum içindeki diyalogu artırmak’ olduğunu söylemektedirler. Ancak bunu yapabilmek için, müze profesyonellerinin iyi eğitilmiş, ziyaretçisinin beklenti ve geribildirimlerini anlayabilecek bilgi birikimine ve isteğe sahip olmalarının, ayrıca teknolojik gelişmeleri takip edebilmek için diğer müzelerle de iletişim halinde bulunmalarının önemini vurgulamaktadırlar (Altunbaş & Özdemir, Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler, 2013, pp. 19-20).

Müzeler ve müzecilik hakkında yukarıda tartışılan rollerin yanısıra, müzecilik dünyasının resmi kuruluşu olan ICOM’un müzelerin işlevi tanımlamasına bakmakta yararlı olacaktır. ICOM kurulduğu günden bu yana müze tanımını düzenli olarak gözden geçirerek yenilemektedir. ICOM, kurulduğu günlerde koruma ve belgeleme fonksiyonları etrafında topladığı müzelerin rollerini, 2001 yılında genişleterek ‘ziyaretçilerin eğitim ve beğenisinde kültürel değerlerden de yararlanması’ biçiminde değiştirmiştir (Altunbaş & Özdemir, Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler, 2013, p. 12). Günümüzde bu tanım, müzeler için birçok önemli işlevin sıralandığı şu şekli almış bulunmaktadır:

Müze, toplumsal hizmet ve kalkınma için çalışan, kamuya açık, insanlığın somut ve soyut mirasını ve içinde bulunduğu çevreyi eğitim, çalışma ve eğlence amacı ile koruyan, araştıran, iletişimini yapan ve sergileyen kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.⁶

Bu durumda görünen odur ki, ICOM’un belirlediği ve yukarıda anılan eğitim, araştırma, iletişim ile ilgili ‘yeni’ roller, müzeler konusundaki araştırma ve tartışmaların artarak sürmesine yol açacaktır. Ancak bu noktada en önemli unsur, müze-toplum ilişkisi eski önemini korurken, bu ilişkinin kapsamının günümüzde daha genişlemiş olması ve birçok başka konuyla da ilintili olarak yeniden ve daha yoğun tartışılmaya başlamasıdır.

Müzelerin değişen rolleri ile ilgili günümüz tartışmalarını daha iyi anlamak için belki de müzelerin ilk ortaya çıkışlarından itibaren müze-zaman ilişkisinin gelişimine göz atmak yol gösterici olabilecektir.

---

⁶ <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> 22.08.2013 tarihinde alıntılıdır.

1.2. DEĞİŞİMİN RASYONELİ

1.2.1. MÜZELERDE ZAMAN-MEKÂN İLİŞKİSİ

Geçmişî Rönesans'a kadar geri götürülebilecek 'modern' kavramı, 'gerçek'i keşfetmekle meşgul olan modern bilimlerde görülen olağanüstü gelişme ile 'müze' kavramı üzerinde de etkili olmuştur.

Onbeşinci ve onaltıncı yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ve dünyayı anlamaya ve isimlendirmeye yarayan objelerin yer aldığı özel koleksiyonların sergilendiği, bir nevi proto-müze sayılabilecek "nadire kabine"leri, onsekizinci yüzyılda ortaya çıkan 'Aydınlanma'dan sonra farklı bir amaca yönelmeye başlamıştır. 'Aydınlanma' düşüncesinin temeli, toplumların 'ilerleme' gösterebilmesi ve problemlerinin üstesinden gelebilmesi için bilim ışığında yönetilmesi fikri üzerine kuruludur. İlerlemeye duyulan inanç, Newton fiziği ve onun etrafında kurulan 'pozitif bilimler' sistematiğine dayandırılmış ve ilerleme amacıyla her alandaki bilgiye uyarlanabilecek bir modele dönüşmüştür (Walsh, 1997, pp. 7-8). Aydınlanmayla birlikte akılcı metod aracılığıyla keşfedilebilen bilginin mutlak karakteri ve bu bilginin evrensel uygulanabilirliği hakkında bir genel kabul oluşmuştur (Ross, 2004, s. 90). Modernlik konusunda yaptığı çalışmalarla da tanınan Habermas'a göre, onsekizinci yüzyıl filozoflarının formüle ettiği modernlik projesi, pozitif bilimlerle evrensel ahlak ve hukukun ve sanatın özerk bir statüsü olduğunu kabul eder, her birinin kendi içinde ve hepsinin kendi aralarında mantıklı bir uyum içinde bulunduğu varsayımına dayanır (Habermas, 1996, s.44). Bu yüzyılda müzeler, modernlik ve ilerleme fikirlerinin etkisiyle insanlığın evrendeki yerini bütünün bir parçası olarak anlamaya ve anlatmaya çalışan yerlere dönüşmüştür (Walsh, 1997, p. 18).

Modernlikle müzeler arasındaki ilişkiyi inceleyen Walsh'a göre müze kavramının gelişmesinde etkili olan zaman, gerçek ve ilerleme kavramlarının birbirleriyle ilişkisi şöyle özetlenebilir: Zaman, kendi doğal akışında mevsimlere, gece ve gündüze bölünmüş olmasına rağmen, saat dilimleri şeklinde kavramlaştırılması gerçekte

sistematik bir kültür olayıdır (Walsh, 1997, p. 10). Bu lineer zaman yaklaşımı ilk kez 1816'da Kopenhag'daki Danimarka Ulusal Müzesi'nin koleksiyonlarını doğrusal ve sistematik bir şekilde yerleştirmesiyle müzelerde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu statik sergileme yöntemi geçmişi anlama, çevreyi ve insanları incelerken 'gerçek'i bulma ve anlatma yolundaki misyonlarında müzelere kolaylık sağlamıştır. Bugün de birçok arkeolojik ve tarihsel sergide bu basit formül uygulanmaya devam edilmektedir (Walsh, 1997, p. 13).

Müze mekânlarına gelince, gerçeğin belli bir zaman hiyerarşisi içinde temsil edilmesine ve ilerlemenin izlenmesine olanak veren yerlerdir. Bu yaklaşımda mekânda yer alan herşey gerçek kabul edilir. Modernist yaklaşım gerçeğin temsil edilebildiğini ya da bir sorun ortaya çıktığında bu sorunun çözülebilir olduğunu kabul eder. Bu yaklaşımda, örneğin, sergilenen bir sanat eserinin onu yaratan topluluğu yansıttığı iddia edilebilir, oysa bu yaklaşım, 'gerçeği' yorumlayan uzmanın yaptığı bir meşrulaştırmaya dayanmaktadır (Walsh, 1997).

Ali Artun da müzenin "zamanın mekânı" olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Müzenin zamanın mekânı olduğu sözü sadece müzenin teşhir ettiği eserler arasındaki zaman ilişkisinin düzene sokulması, yani onların tarihselleştirilmesi anlamına gelmez. Müzenin sanata ve tarihine ilişkin bir takım temsiller kadar, kurulduğu zamanın bilgi ve iktidar rejimlerini de sergilediğini anlatır (Artun, 18-20 Ekim 2006).

Zaman içinde yaşanan ilerlemenin teşhir edildiği mekânlar olan müzeler, Aydınlanma sonrası 'erken modern' dönemde vatandaşların toplandığı, gerçekler üzerine tartışmaların öne çıkarıldığı, hak ve sorumlulukları dahilinde belli ritüellerin yaşandığı, vatandaşlığın bir anlamda meşruiyet kazandığı yerlere dönüşmüştür (Bennett, 2006, s. 263).

Kamuya açık ilk müze sayılan Louvre Müzesi'nin Apollon Salonu'nun 1730'larda açılmasından bu yana da müzeler hakkında başlayan tartışmalar artarak bugüne kadar devam etmiştir. İlk zamanlarda basında halkı aydınlatmak üzere yazılar yazılmaya başlanmasıyla birlikte sergi ortamları ve müzeler giderek eleştirinin serpilip geliştiği,

sanatla ilgili incelemelerin ve giderek kuramların oluştuğu, Habermas'ın da tanımladığı anlamda birer "kamusal mekân" haline gelmiştir. Onsekizinci yüzyıl sonları ve ondokuzuncu yüzyıl dönemi aynı zamanda devletin eğitici bir rol üstlendiği ve gerçek, bilgi ve ahlâk konularında yasa koyucu hale geldiği dönemdir (Ross, 2004, s. 90). Dolayısıyla, devletin kamusal otoritesinin etkinliğini artırmaya yönelik müzeler gibi şemsiye kurumları kontrol etmeye başlaması da anlaşılabilir bir olaydır. Tony Bennett'e göre, gelişme göstermiş olan müzeler bu dönemde hükümetler tarafından bir araç haline getirilmiş ve kültür kavramının kendisi de bir yönetim aracı olarak algılanmaya başlanmıştır.

Yirminci yüzyıl ise, devletin, birer kültür kurumu olan müzeleri aracılığıyla sadece eğitim amaçlı bir gündemi devam ettirmediği, değişen modern hayat ve çeşitlenen nüfus yapısının getirdiği yeni ihtiyaçlara da yine müzeleri aracılığıyla bir cevap aramaya başladığı dönemdir. Özellikle, 1970'lerde Fordist endüstrileşme modelinin terk edilmesi ve fabrikaların kapanmasıyla birer endüstriyel kent olarak örgütlenmiş pek çok yerleşim yeri krize girmiş; toplumsal ve kültürel yapısı çökmeye başlamıştır. Bu kentler yenilenmek amacıyla hizmet ve finans alanlarının yanı sıra, kültür sektörüne de yönelmiş, ulusun ekonomik ve siyasal bir bütünlük olarak önemini yitirmeye başlamasıyla birlikte yükselen küresel metropoller arası kültürel ağa eklenmeye yarışına katılmışlardır. Müzeler de büyük bir değişime girmişler, bu dönemde, Louvre'un temsil ettiği müze ve modernlik paradigması kırılmaya uğramıştır (Artun, 2006).

Yine aynı dönemlerde, modern sanat müzelerinin ortaya çıkması, sergileme tavırlarındaki farklılıklar yeni bir anlayışın oluşmasının önünü açmıştır. Müzelerin ziyaretçi bekleyen değil ziyaretçi çeken kurumlar olarak yeniden nasıl kurgulanabileceği sorgulanmaya başlanmıştır (Altunbaş & Özdemir, 2012).

Müzecilik tanımı, ICOM 2004 yılı Seul kongresinin "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Müzeler" başlığı altında yapılarak, dil dahil, sözlü gelenekler ve ifadeler gibi somut olmayan kültürel miras öğelerinin de bir kültür ögesi olarak kabul edilmesiyle, ciddi

bir genişlemeye uğrayarak klasik müzeciliğin çok ötesine geçmiştir (Altunbaş & Özdemir, 2012).

1.3.YENİ MİSYON YAKLAŞIMI

1.3.1. MÜZELERİN OBJE ODAKLILIKTAN TOPLULUK ODAKLILIĞA EVRİMİ

Yukarıdaki bölümde bahsedilen, müzelerin değişen rolleri üzerine tartışmalara ve müzelerin gelişim tarihine bakıldığında, müzelerin ilerleme ve gerçeğin bir mekân içinde ifade edildiği yerler olmalarının yanısıra, halkı/izleyiciyi aydınlatan, aynı zamanda da kamu mülkiyetinin geçerli olduğu yerler olmaları gibi birbirinden farklı birkaç işlevlerinin olduğu görülmektedir. Müzelerin paradigma değişimini daha iyi anlayabilmek için değişim sürecini iki boyutta -odak ve fayda boyutlarıyla- incelemek uygun olabilir.

Şema 1: Müzelerin Evrimi ile İlgili Konumlandırma Eksenleri⁷

⁷ Şema 1, Strateji İş Geliştirme ve İletişim Danışmanlık A.Ş. tarafından geliştirilmiş 'marka iletişim modeli' nin uyarlanmasıyla oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda odak boyutunu temsil eden dikey ekseninde, obje odaklılıktan ziyaretçi odaklılığa doğru geçiş ifade edilirken, yatay eksen üzerinde müzelerin bireysel ve toplumsal faydası ifade edilmektedir. Bu yaklaşımla, müzeleri dört ayrı ‘konum’ içerisinde incelemek mümkündür:

I. alanda yer alan bireysel-obje odaklı müzeler, özel koleksiyonların sergilendiği proto-müze konumundadırlar. Bu tip müzelerde belli bir grubun (aristokrat, din adamı, bilim adamı,vb.) özel koleksiyonlarını oluşturarak, kendi seçtiği objeleri yine kendi seçtiği bireylere göstermek amacını taşıdığı dikkati çekmektedir.

II. alandaki sosyal-obje odaklı müzeler ise, kamusal mekân olarak tanımlanır ve yeni bir misyon yüklenirler: artık eğitimci rolünü üstlenmişlerdir. Bu alan, ilerleme ve gerçeğin bir önceki bölümde tartışılan zaman-mekân ilişkisi içindeki halka anlatıldığı alandır. ‘Objeye’ hâlâ en önemli unsurdur; ancak, müzeler sahip oldukları objeyi artık daha geniş bir kitleye tanıtmaya/anlatmaya çalışmaktadırlar.

Bireysel-ziyaretçi odaklı müzelerin yer aldığı III. alan, obje odaklılıktan, ziyaretçi odaklılığa geçişin gerçekleştiği, müzelerin, ziyaretçilerinin fikirlerini dikkate almaya başladığı, onlarla iletişim kurmak için çaba sarfettiği alandır. Müzeler, bu dönemde kişi ve/veya toplumla ilişki kurmaya başlamıştır; yeni yaklaşımları doğrultusunda yapılan etkinliklerle kurumsal yapılarını ‘sürdürülebilir’ hale getirmeye çalışmaktadırlar. Objeye odaklılıktan ziyaretçi odaklılığa geçiş sürecinde iki odak arasındaki en önemli fark; obje odaklı yaklaşımda topluluk kültürünün yarattığı sanat eserleri (*artefacts*) incelenirken, ziyaretçi odaklı yaklaşımda bireyin ve topluluk kültürünün yarattığı ilişkilerin de ön plana çıkmasıdır.

Evrimin son aşamasını ifade eden IV. alanda ise, müzeler artık içinde buldukları topluluğun gerçekliğini ve ihtiyaçlarını gözeterek topluluğun bütünüyle etkileşim kurabildikleri bir konuma ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu bağ kurma olgusu bir önceki konumlandırmanın içerdiği misyonda yer alsa da, yeni konumlandırmada daha kapsayıcı bir hale gelmekte ve dolayısıyla kültürlerarası diyalogu da özendirilmektedir. Bu konum, aynı zamanda bu tezin cevap aradığı soru, yani müzelerin yeni misyonlarının nasıl

tanımlanabileceğidir. Henüz çok yeni bir yaklaşım olmasına karşın kimi müzelerin bu doğrultuda ilerledikleri ve projeler ürettikleri görülmektedir.

Müzelerin geçirdiği paradigma değişimine bakıldığında, günümüzde aslında topyekûn bir misyon değişiminin tartışılmakta olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Müzeler, bir yandan kuruluş misyonlarıyla paralel olarak toplulukların kültürlerinin maddi ve manevi değerlerini teşhir ve temsil kurumları olma misyonunu yerine getirmeye çalışmakta, diğer yandan da sabırsızca ilerleyen yirmibirinci yüzyıl gerçekleri karşısında kendilerini yeniden konumlandırmaya çalışmaktadırlar. Müzeler, artık parçası oldukları topluluğun dinamiklerine de dikkat etmeleri gerektiğini kavramışlardır. Yeni dinamiklere örnek vermek gerekirse, eğlence sektörü gösterilebilir. Ekonomi içindeki ağırlığı özellikle 1990'ların başından itibaren artan eğlence sektörlerindeki hareketlilik ve gelişme müzeleri de ilgilendirmeye başlamıştır. Müzeler varolmaya devam edebilmek için seyirci çekme konusunda eğlence kuruluşlarıyla aralarında bir yarış olduğunu kavramış, dolayısıyla ziyaretçilerin ihtiyaç ve beklentilerini daha çok gözönünde bulundurmaya başlamışlardır (Ovenden, 2004).

Ziyaretçi odaklı yeni yaklaşımda, müze ziyaretçilerinin tepkilerini ölçmek ve değerlendirmek önem taşır. Avrupa müzelerinde ziyaret oranı ile eğitim seviyesi arasındaki ilişkiyi inceleyen Bourdieu ve Darbel yaptıkları araştırmada ziyaret ile eğitim arasında pozitif bir korelasyon olduğunu ortaya çıkarmışlardır (Bourdieu & Darbel, 1997, pp. 14-17). Ancak aynı araştırmada, ziyaret oranını belirleyen tek faktörün eğitim olmadığı; aynı eğitim seviyesine sahip kişiler arasında öğretmen olanların ya da sanatla ilgili bir meslekte çalışanların genellikle müzeleri daha sık ziyaret ettikleri gözlemlenmiştir. Öte yandan, sözkonusu çalışmada, Fransa ve Hollanda gibi aile içi kültür aktarımının yüksek olduğu ülkelerde müze ziyaret oranlarının daha yüksek olduğu gözlemlenirken, Yunanistan ya da Polonya gibi ülkelerde ilk ziyaretlerin ancak okul çağında başladığı görülmüştür. Bourdieu & Darbel bu çalışmalarınıyla eğitim sisteminin bir parçası olarak gerçekleştirilen kültürel yönlendirmenin ilerleyen yıllarda ziyaret oranında düşüşe neden olduğunu da savunmaktadır.

Müze ziyaretçilerinin davranışlarına odaklanan UNESCO'nun "Kültüre Katılımın Ölçülmesi, 2009 UNESCO Kültür İstatistikleri için Çerçeve El Kitabı" adlı raporunda ise, erkek ve kadınların da farklı kültürel uygulamaları tercih edebilecekleri belirtilmektedir (UNESCO, 2012, pp. 51-53). Rapora göre, eğitim ve cinsiyet gibi etkenlerin kültürle ilgili davranışlar üzerinde etkisi olduğu gözlemlenirken, yaş, yerleşim yeri (kent ya da kırsal kesimde yaşama), aile yapısı, ve etnik kökenin de diğer önemli faktörler arasında yer aldığı görülmüştür.

Müze-ziyaretçi ilişkisine deneyim açısından yaklaşan ABD'li araştırmacılar N. Kotler ve P. Kotler ise, müze ziyaretçilerinin büyük çoğunluğunun yaşadığı deneyimi dört ana başlık altında toplamaktadır:

- 1- Sosyal deneyim,
- 2- Bilişsel deneyim (bilgi toplama, anlam arama),
- 3- Obje deneyimi (ender bulunan değerleri görme),
- 4- Duyusal deneyim (obje ve diğer etkenlerin anıları harekete geçirmesi dolayısıyla duyusal bir bağlantı kurma).

Yazarlar, bu sınıflandırmadan yola çıkarak kaleme aldıkları "Müzeler Herkes için Herşey Olabilir mi?" başlıklı makalelerinde bu deneyimlerin ziyaretçi artırma stratejilerinde kullanılıp kullanılmayacağını tartışarak, aynı zamanda da müzelerin fiziksel durumları, çalışanlarının davranışları, hatta araç park alanlarının işlevselliği gibi diğer yan etkenlerin dahi ziyaretçinin bir sonraki davranışı üzerinde ne derece önemli olabileceğini vurgulamaktadırlar (Kotler & Kotler, 2000, p. 277).

Görüldüğü gibi, müzelerin temel işlevi toplamak ve korumak olarak tanımlansa da, günümüzde müzelerle ilgili beklentilerin çeşitlenerek çoğaldığı yeni bir döneme girilmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere müzecilikteki değişim aslında ekonomi, eğitim, kültüre katılım gibi değişik perspektiflerden konuya yaklaşan çalışmalarla incelenmektedir. Tüm bu farklılıklar müzeciliği de etkilemektedir. Bir yandan ekonomik kaygılar müzeleri eğlence sektörüyle bile bir yarış haline getirirken, diğer yandan eğitimin küçük yaşlarda başlamasının ve ailenin etkisinin müzecilikle bağlantısı araştırılmaktadır. Ya da kültüre katılımın çok katmanlı nedenleri

ayrıştırılmaya çalışılırken müze-ziyaretçi ilişkisinin de birden fazla deneyime bağlı olduğu gözlenmektedir. Sonuçta, bu farklı disiplinlerin müzeciliğe farklı bakış açılarından yaklaşımlarına rağmen ortak paydalarının ziyaretçi odaklılık olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise, müzeleri, ziyaretçi tanımını dikkatle yapmalarına, artan ziyaretçi çeşitliliği karşısında tümünü içermeye yolunda kapsama alanını genişletirken birey olarak ziyaretçi görüşlerini de önemsemelerine dikkat çekmektedir. Üstelik, müzelerden beklenen sadece bu da değildir. Ziyaretçilerin artan beklentilerinin yanısıra, müzelerden, fon bulma, pazarlama, iletişim konularında stratejiler geliştirme ve kendilerini öğrenen kurumlara dönüştürmeleri beklenmektedir. Kısaca, “müzeler değişmeli ya da ölmelidir” (Black G. , 2009, pp. 266-67).

1.3.2. TOPLULUKLARARASI İLİŞKİLERDE KÜLTÜRLERARASI DİYALOĞUN ÖNEMİ VE MÜZELERİN ROLÜ

Artan ziyaretçi beklentilerini karşılamak üzere harekete geçen bir müze, içinde bulunduğu topluluğun ihtiyaçlarını da takip etmek durumunda olacaktır. Bir önceki bölümde Müzelerin Konumlandırma Ekseni’nde ifade edilen ziyaretçi odaklılığa doğru kayan müzeler, doğal olarak içinde yer aldığı toplulukla bağ kurmaya ve sosyal bir fayda sağlamaya çalışacaktır. Günümüz kültürel çeşitliliğin arttığı modern toplum yapısında ise en nihayetinde kültürlerarası diyalogu öne çıkaran müzeler, müzeciliğin paradigma değişim süreci sonundaki yeni misyonlarına ulaşacaklardır. Bu noktada, müzelerin topluluklararası ilişkilerde nasıl bir rol oynadıklarını irdeleyebilmek için bu alandaki iki önemli kavram olan sosyal içermeye ile kültürlerarası diyalog kavramlarının açıklanması ile başlamak uygun olacaktır.

1.3.2.1. MÜZE VE SOSYAL İÇERME

“Sosyal içerme” deyimini ilk olarak 1970’lerde, Fransa’da sosyal politikalar çerçevesinde kullanılmaya başlanmıştır. İlk zamanlar sosyal bütünleşme (*social cohesion*) biçimiyle kentlerde ırk ve köken farklılıklarının yarattığı sosyal problemlere çözüm alternatiflerinin tartışıldığı konuları ifade etmek için kullanılmış, daha sonra deyim 1989’da “toplumsal içerme” (*inclusion*) halinde Avrupa Birliği (AB) literatürüne girmiştir (Beel, 2011).

Sosyal içermenin anlamını daha iyi kavramak için belki tanımın ortaya çıkışında yeralan karşıt anlamlı “sosyal dışlanma” deyiminden yola çıkmak faydalı olacaktır. “Dışlanma” durumu genel olarak iki ana kaynaktan -iş sürecinden ve sosyal ilişkilerden (özellikle aileden)- kopma durumu olarak ifade edilmekte idi (Beel, 2011). “Sosyal dışlanma” ise ilk olarak 1980’lerde radikal ekonomik, endüstriyel ve sosyal değişimler sonucunda ortaya çıkan gelişmeleri ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal dışlanma, aile, topluluk ve toplum yapılarındaki işleyiş süreçlerinde oluşabilecek eksiklik veya bozukluklar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kavram giderek uzun süreli işsizlik, aile içi istikrarsızlık, sosyal izolasyon, sosyal ağ ve komşuluk ilişkilerinin azalması gibi değişimleri ifade etmekte kullanılmaya da başlanmıştır.

Burada sosyal dışlanmanın nasıl bir süreç sonunda ortaya çıktığını özetlemek doğru olur. Özellikle 1970’lerden sonra kapitalist sistemin sosyo-ekonomik ortam üzerindeki etkisi vurucu olmuştur. Hızla artan şehirleşme, işsizlik oranını artırmış, gelir dağılımındaki eşitsizlik de gözle görünür şekilde artmıştır. Özellikle artan hareketlilik ve göç olgusuna bağlı olarak bazı gruplar bu hızlı değişim içinde sistemin dışına itilmiştir. Bunun nedeni şu şekilde açıklanabilir: Çeşitli yoksunluk, fakirlik veya ayrımcılık vb. gibi durumlarda farklı davranışlarla karşılaşan kişi, grup veya topluluklar sahip oldukları potansiyelleri tam olarak gösteremez ve topluma yapabilecekleri katkı eksik kalabilir. Bu kişiler başlıca şu gruplara ayrılabilir: fakirler, yalnız yaşayan ebeveynler, işsizler, engelliler, cinsiyet, cinsel tercih, ya da ırk

yüzünden ayrımcılığa uğrayanlar, kronik hastalığı olanlar, çocuklar, yaşlılar, az eğitilmiş kişiler, madde bağımlıları ve yoksul bölgelerde yaşayan insanlar.⁸

“Sosyal içerme” kavramı ise bu anılan grupların toplumsal yapıda yer almasını ve yukarıda belirtilen imkânlarla eşit haklarla kavuşabilmesini ifade eder. Bu bağlamda, müzeler ile bu gruplar arasındaki ilişki düşünüldüğünde, UNESCO’nun kültürün sosyal boyutu hakkındaki yaptığı tanım daha da ilgi çekici olmaktadır. UNESCO yukarıda anılan “Kültüre Katılımın Ölçülmesi, 2009 UNESCO Kültür İstatistikleri için Çerçeve El Kitabı” raporunda kültürün sosyal boyutunun “sembolik değerine ve bir kimlik duygusu yaratmasına, değer ve aidiyeti paylaşma yönüne, dışlanmayı önleyici ve sosyal uyum ve istikrar inşa etme” yönlerine dikkat çekmektedir. Yine aynı raporda, kültüre erişim, katılım ve kültürel haklar ile ilgili araştırmalar yapan Laaksonen’a (2010) göndermeyle “kültürel hayata katılım hakkı olmaksızın (bireylerin) tatmin edici düzeyde eşitlik şartlarını sürdürmede, önemli sosyal ve kültürel bağlantıları kurmakta zorluk çektiği” belirtilmektedir (UNESCO, 2012, p. 32).

Müzelerin sosyal içerme konusu ile ilişkisine bir diğer örnek de Black’in müze-ziyaretçi ilişkisini ele aldığı “İlgi Çeken Müze: Ziyaretçi Katılımı için Kendini Geliştiren Müze” adlı kitabından verilebilir. Black’e göre, müzeler birey, topluluk ve toplum olmak üzere sosyal içermeye şu üç seviyede katkıda bulunabilir:

- 1- Bireysel seviyede özsaygı, güven ve yaratıcılığı geliştirerek,
- 2- Topluluk ölçeğinde kendi hayatları üzerinde kontrolü ele almalarını sağlayacak becerileri kazandırarak,
- 3- Toplum ölçeğinde ise koleksiyonları ve sergileri ile topluluklararası hoşgörü ve saygıyı artırarak” (Black G. , 2009, p. 50).

“Topluluklararası” deyimini kullanıldığı zaman bunun içinde mutlaka bir diyalog olgusunu taşıyacağı aşikârdır. Dolayısıyla, müzelerin yeni misyonu hakkındaki bölüme geçmeden önce burada sosyal içermeyi bağımsız düşünülmemesi gereken ikinci önemli deyim, kültürlerarası diyalogu kısaca açıklamak anlamlı olacaktır.

---

⁸ <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/exclusion/> 27.08.2013 tarihinde alındı.

1.3.2.2. MÜZE VE KÜLTÜRLERARASI DİYALOG

Kültürlerarası diyalog, her ne kadar evrensel olarak kabul gören biçimde tanımlanmış olmasa da, Avrupa Karşılaştırmalı Kültür Araştırmaları Enstitüsü (ERICarts) uzmanları kavramı şu şekilde tanımlamaktadır:

Kültürlerarası diyalog, kültürel farklılıkları ya da farklı dünya görüşü olan kişi ya da grupların birbirleriyle açık ve saygılı bir etkileşime girme sürecidir. Amaçları arasında şunlar sıralanabilir: Farklı bakış açısı ve pratikleri daha derinlemesine anlama, katılımı, özgürlüğü ve seçim yapma yetkinliğini artırma, eşitliği teşvik etme ve yaratıcı süreçleri iyileştirme.⁹

Avrupa Konseyi (AK) de kendi belgelerinde benzer bir tanımla kültürlerarası diyalogu “farklı kültürlerle ait kişiler ve gruplar arasında açık ve saygı çerçevesinde yapılan ve karşı tarafa dair algıyı daha iyi anlamaya yarayan görüş alışverişi”¹⁰ şeklinde özetlemektedir.

Avrupa’da yirminci yüzyılın son çeyreğinde kullanılmaya başlanan kültürlerarası diyalog deyimini, “medeniyetler çatışması”¹¹ tartışmalarına politik bir alternatif olarak özellikle çoktarafli kuruluşlarda yankı bulmuştur. “Kültürlerarası diyalog” deyimini, AK’de¹², sonra UNESCO ve daha sonra da AB tarafından kullanılarak gitgide Avrupalı ve uluslararası kurumların, politikacıların ve işadamlarının güncel konuları arasında yerini almaktadır.¹³ Örneğin, ICOM’un Müzeler ve Kültürel Çeşitlilik üzerine Politika Bildirgesi (1997), UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (2005), Faro Bildirisi (2005), AK’nin Küreselleşen Dünyada

⁹ <http://www.interculturaldialogue.eu/web/intercultural-dialogue.php> 27.08.2013 tarihinde alıntlandı.

¹⁰ http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/concept_EN.asp#P30_3374 27.08.2013 tarihinde alıntlandı.

¹¹ “Medeniyetler Çatışması”, Samuel Huntington tarafından işlenen, Soğuk Savaş sonrasında (1990’lardan itibaren) uluslararası ittifak ya da ihtilaflarda belirleyici olan unsurun politik ya da ekonomik ideolojiler değil, medeniyetler olmaya başladığını ve 21. yüzyılda da bu trendin devam edeceğini ifade eden bir tezdir. Huntington, medeniyetleri kültürlerin oluşturduğunu iddia eder, kendi tezinde oluşturduğu haritada bazı ülkeleri herhangi bir büyük kültüre ait olmadıkları için “Yalnız” ülkeler olarak belirtmektedir. Etyopya, Haiti ve Türkiye bu ülkelere örneklerdir.

¹² Terimin ilk olarak 1983 yılındaki Avrupa Konseyi dökümanlarında kullanılmaya başlandığı görülmüştür.

¹³ http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/cities/CULTURAL.policy_en.pdf 27.08.2013 tarihinde alıntlandı.

Kültür Gündemi (*European Commission's Agenda for Culture in a Globalising World 2007*), AK Kültürlerarası Diyalog Raporu (*Council of Europe's White Paper on Intercultural Dialogue 2008*), 2008 Avrupa Kültürlerarası Diyalog Yılı ve 2000 yılından beri 7 senelik periyodlar halinde devam eden Kültür Programları (*Culture Programme 2000-2007, 2007-2013 ve 2013-2020*)) türünden son yıllarda yapılan çalışmalar, konunun geniş bir çevrede ve uluslar-üstü kuruluşlar nezdinde giderek önem kazandığını açıkça göstermektedir.¹⁴

AK'nin kültürlerarası diyalogu geliştirme stratejisini içeren Faro Bildirisi ise, bu stratejiyi genel olarak insan haklarını, hukuku ve demokrasiyi geliştirme, sosyal uyumu, barışı ve düzeni güçlendirmek için kültürel miras bağlamında değerlendirmektedir.¹⁵

1.3.2.3. MÜZELERİN YENİ MİSYONU

Müzelerin değişen rolünün tartışıldığı, birçok yayının yapıldığı batılı ülkelerin yanısıra, halen pekçok ülkede müzelerin kültürel kelime dağarcığının bir parçası olmadığı gerçeğine de parmak basılmaktadır. Bugün ne yazık ki, dünya müzelerinin pekçoğu için, içinde buldukları topluluklarla ileri düzeyde iletişim kuramayan “kültürel hazineleri depolama alanı” niteliği ve algısı geçerlidir. Dolayısıyla bir önceki bölümde anlatılan Müzelerin Konumlandırma Eksenindeki paradigma değişiminde, IV. Alanda yer alan -içinde yer aldığı toplulukla bağ kurmaya çalışan ve kültürlerarası diyalogu teşvik eden- müzeler henüz dünya genelinde kabul görmüş, olağan bir uygulama değildir. Ziyaretçilerin müzelerin kapılarından içeri girmesi sağlanamadıkça da bu depolama alanı algısının devam edeceği anlaşılmaktadır. Sonuç

---

¹⁴ Son olarak yukarıda belirtilen UNESCO 2005 Kültürel Çeşitlilik Sözleşmesi kapsamında kültürel çeşitlilik konusunun genç araştırmacılar ve akademisyenler nezdinde farkındalığının artırılması için oluşturulan U40 Programı projesi olan “Kültürel Çeşitlilik 2030” in düzenlenen forum bacağı ise, İstanbul Bilgi Üniversitesi katkılarıyla 2010 yılında İstanbul’da düzenlenmiştir. (<http://www.unesco.de/4824.html?&L=1>)

¹⁵ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=927109&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> 27.08.2013 tarihinde alıntlandı.

olarak müzelerin yeni ziyaretçileri hangi yöntemlerle çekebilecekleri sorusu büyük önem taşımaktadır (Voogt & Kitungulu, 2008, p. 12).

Günümüzde, kent nüfusu içinde sayıları hızla artan azınlık gruplarının oluşmaya başlamasına rağmen, müze ziyaretinin bu toplulukların etkinliklere katılım sıralamasında ön sırada yer almaması sonucu özellikle Batı'daki müzeler kendilerine biçilen rolü gözden geçirme mecburiyetini duymaktadır (Ünsal, 2008, pp. 72-73). Ancak, örneğin sosyal içermeye ilgili olarak müzelerin rolü sadece azınlıkların müzelere girmesini sağlamak değildir. Müzeler birer aracı olarak, kültür sektörü içinde toplumdaki olanakların tüm kesimler için, eşit oranda ulaşılabilir olması konusunda üzerlerine düşen rolü de gerçekleştirme durumundadırlar (Santos, 2008, s. 46).

Müzelerin rollerinin değişme sürecinde müzelerin yeni terminolojisi olarak şu kavramların öne çıktığı görülmektedir: kültürel çeşitlilik, katılım, işbirliği, topluluk bağlılığı (*community engagement*). Bu alt kavramların birarada müzelerin işleyişine katkıda bulunmaları için de öncelikle toplulukların kültürel farklılıklarının karşılıklı olarak tanınması, farkındalığın oluşması, sonra bunun yararının kabul edilmesi, ve son olarak da empati ve sorumluluğun taraflarca yerine getirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Müzeler ise, farklı kültüre sahip toplulukların bu farklılıklarının ayırdına vararak, iletişime ve etkileşime girmeleri için ideal ortamlar yaratabilirler. Çünkü, müzeler, kimlikleri sebebiyle içinde barındırdıkları, alanın sunumu, mekânsal uygulama ve yaratıcı duygular uyandırma özellikleri sayesinde azınlık grupları açısından ortasında yer aldıkları çevre ile diyalog kurabilecekleri bir “yer” olma anlamını taşırlar. Bu durumun da ancak tarihi ve güncel nitelikli biricik, özel (*exclusive*) deneyimlerin bilinirliğinin artması ve topluluk içindeki çeşitliliğin müze anlatıları (*narratives*) tarafından dikkate alınmasıyla gerçekleşeceği düşünülür.

Ayrıca, müzeler tarafından kültürlerarası diyalog perspektifinden verilecek bir kültürel miras eğitiminin sadece bireyler için yeni bilgi ve beceri geliştirmekle kalmadığı, ayrıca farklı kültürel pratiklerin hızla çoğaldığı günümüz dünyasında katılımcıların iletişim, sosyal ve sivil becerilerinin artmasını da sağladığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, katılımcılara kültürel miras eğitimi aracılığıyla kültürel değerlerin

sorgulanması öğretilir; onların farklı etnik, din, ya da kültürel kökenden gelen kişilere karşı açık olma hassasiyeti geliştirilir; çoklu kimliklerinin ayırıcısına varmalarına yardımcı olunur; hoşgörü, karşılıklı saygı anlayışını geliştirilerek onlarda bir “kültürel miras farkındalığı” ile bunun ortak olarak paylaşımı algısı yerleştirilir.¹⁶ Müzelerin bu eğitim rolünün pek de yeni olduğu söylenemez. Bu rol, John Tuskın’ın 1857 yılında İngiltere’de Endüstri Devrimi döneminde baştan şekillenen emekçi sınıf için eğitim aracı olarak müzelerin kullanılmasını önermesi ile ortaya çıkmıştır (Shabbar, 2001, p. 68). Yine de, müzelerde eğitim rolünün kültürlerarası diyalog boyutuyla baştan tasarlanması hiç şüphesiz yeni bir olgudur.

Kısaca, tek başına sosyal içerme ya da kültürlerarası diyalog yeterli olmadığı görülmektedir: Bu iki yönlendiricinin birlikte çalışıyor olması önemlidir. Burada dikkati çeken nokta, topluluk tarafından önem verilen konuların öne çıkarılmasına ve azınlık grupların kendi gündemlerini yaratmalarına müzelerin ortamlarının elverişli hale getirilmesidir. Zira, toplulukların ‘dışarıda’ hazır durumda beklemedikleri bilinmektedir; önce varlıklarının saptanıp, sonra da ‘içeri’ çağrılmaları önem teşkil etmektedir (Smith & Waterton, 2009, p. 108).

İşte müzelerin bu doğrultuda oynadığı iletişim rolü büyük önem kazanmaktadır. Ne var ki, iletişimin nasıl yönetileceğinin, farklı grupların müzelere nasıl davet edileceğinin ve topluma uyum sürecine kurum özelinde nasıl katkı sağlanabileceğinin yollarının araştırılması önem taşımaktadır. Müzelerin sosyal içerme konusundaki etkinliklerinin amaçlarından biri de kendi mekânlarının dışına çıkarak ziyaretçi topluluklarına ulaşılan yerlerin çeşitlendirilmesidir. Bu da ancak, yeri geldiğinde bir alışveriş merkezinde klasik müzik çalınmasını sağlayarak geleneksel olarak dışlanmış topluluklara mensup kişilerin (çalışan kesim, göçmenler, yaşlılar, vs.) de ziyaretçi sayısına eklenmesi hedefinin müzeler tarafından benimsenmesi ile mümkün olabilir (Smith & Waterton, 2009, p. 105).

Sosyal içerme doğrultusunda geliştirilen politikalar bazen ‘bulanık’ ve ‘net olmayan’ biçimlerde tanımlansa da, çoğu kez ziyaretçi artırma hedefi yönünde daha net ve

---

¹⁶ http://www.mapforid.it/Guidelines_MAP%20for%20ID.pdf pg. 2 13.09.2013 tarihinde alıntlandı.

sonuca yönelik çalışmalar yapıldığı gözlemlenmektedir. Belki de konuya bu açıdan, yani yapılan çalışmaların doğrudan içeriğine bakarak yaklaşılmasıyla soyut bir kavram olan ‘sosyal içerme’ ile daha ölçülebilir ‘seyirci geliştirme’ kavramı arasındaki mesafenin kapanması sağlanabilir (Black G. , 2009, p. 51).

Kültür sosyolojisi, toplum yönetiminde kültürün rolü ve kültürel çeşitlilik konularındaki çalışmalarıyla da tanınan Tony Bennett’e göre, daha “kapsayıcı bir toplum” sadece daha eksiksiz ve bütünleşmiş değil, aynı zamanda “daha da çeşitli hale gelmeyi başarabilmiş” bir toplumdur. Ancak, bu çeşitlilik kabul görmüş hukuki ve sosyolojik sınırlar dahilinde ve herkes tarafından kabul edilebilir nitelikte olmalıdır (Bennett, 2001, p. 50).

Çok-kültürlü toplum, yeni yükselen insan sermayesine katkıda bulunur. Topluluklararası diyalog sağlandığında, bu aynı zamanda çok kültürlü ortamda sosyal içermeyi de beraberinde getirmektedir. Müzeler, teşhir ve temsil ettikleri kültürel değerleri bu rasyonel üzerine yeniden konumlandırırlarsa, sadece bir kerelik ziyaret mekânları olmaktan çıkıp sürdürülebilir ilişkileri taşıyan toplum merkezleri haline dönüşebilirler. Bu doğrultuda, müzelerin yeni misyonu, diyalog ve sosyal içerme yoluyla, kültürlerin biraraya geldiği çok kültürlü toplumun yaratılıp, ileri/gelişmiş insan sermayesinin yetişmesine katkıda bulunmak olarak tanımlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İTALYA'DA MÜZELER VE MÜZECİLİKTE YENİ GELİŞMELER

2.1. İTALYA'DA MÜZECİLİK UYGULAMALARINA KISA BİR BAKIŞ

2.1.1. ONDOKUZUNCU YÜZYIL ÖNCESİNDE MÜZELER

Batı'da müzecilikteki ilerlemenin entelektüel, politik ve ekonomik gelişmelerden bağımsız olduğu düşünülemez (Ünsal, 2008, p. 65). Bu süreçte, Ortaçağ Avrupası'nın en etkili kurumları arasında yer alan katedral ve kiliselerin önemi yadsınamaz. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, papa ve kardinallerin önemli koleksiyonları sayesinde dini kurumlar neredeyse birer müze haline gelmiştir.

Onaltıncı yüzyıla gelindiğinde, kiliseler dışında da koleksiyonların yaygınlaşmaya başladığı ve özel koleksiyonların sergilendiği müze ve galerilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yeni trendin en bilinen örneği, Floransa'daki Medici ailesine ait Uffizi Sarayı'nın üst katında yer alan Uffizi Galerisi'dir (Gerçek, 1999, pp. 3-6). Kevin Walsh, "Geçmişin Yansıması: Post-modern Dünyada Müzeler ve Miras" adlı kitabında Medici Sarayı'nı müzelerin gelişmesinde bir 'boğum noktası' olarak tanımlar. Bir proto-müze olan Medici Sarayı'nın en önemli özelliği, dünyaya ticaret ve zenginlikle hakim olmuş bir aileye ait özel bir kurum olmasıydı. "Avrupa'nın ilk müzesi" olarak da anılan saray, sadece kendisine sahip olan ailenin özel kullanımına açıktı (Walsh, 1997, pp. 18-19).

Onyedinci yüzyılda İtalya'daki müzeler belli bir zümreye (din adamları, aristokratlar, doktorlar ya da güzel sanatlara meraklı kentli kesimler) ait olduğundan, bu mekânlar bahsedilen kesimlerin birbiriyle iletişim halinde olmasına ve bu etkileşimin modern

İtalya'nın sosyal ve kültürel dokusuna işlemesine sebep olmuştur. Bu dönemde, müzeler sadece objelerin korunduğu ve sergilendiği yerler değil, aynı zamanda ilişkilerin de kurulduğu yerler haline gelmiştir. P. Findlen "Doğaya Sahip Olmak: Erken Modern İtalya'da Müzeler, Koleksiyonculuk ve Bilimsel Kültür" adlı kitabında, bu kesimlerin birbirlerine muhalif olma yerine birbirlerini tamamladıklarını ve bunun da İtalya'nın modern öncesi döneminde bilim kültürünün yeşermesinde ve gelişmesinde etkili olduğunu savunmaktadır (Findlen, 1994, s. 8).

Müzecilik ve koleksiyonerliğin ilk adımlarıyla birlikte tarih, arkeoloji, sanat tarihi ve kültürel konulara ilgi artmış ve bu alanlarda araştırma ve incelemeler de başlamıştır. Yine aynı doğrultuda ilk arkeolojik kazılar, 1738 yılında, 16. yüzyılın sonunda bir temel çalışması sırasında tesadüf eseri ortaya çıkmış olmakla beraber, üzerinde herhangi bir kazı yapılmamış olan Herculaneum ve Pompei'de başlamıştır (Gerçek, 1999, p. 7).

Onsekizinci yüzyılda ise, yukarıda bahsi geçen toplum kesimleri arasında müzeler konusunda artan farkındalığın toplum yararına da bir etki yaratmaya başladığı görülmektedir. İtalya, sahip olduğu göz kamaştırıcı kültürel mirası toplum için eğitim amacını da gözönünde tutarak sergilemeye ve korumaya başlamıştır (Troilo, 2011, s. 465).

2.1.2. ONDOKUZUNCU YÜZYILDA MÜZELER

Onsekizinci yüzyıl sonlarında başlayan endüstrileşme ve buna eşlik eden kuzey batı Avrupa'da genişleyen şehirleşmeyle birlikte, köylülerin hızla şehirlere göç etmeleri, yükselen 'asil köylü' (ing. *noble peasant*) orta sınıfını ortaya çıkarmıştır (Forni, 1999, s. 48). Bu sınıf, yükselen sosyal statüsüyle birlikte kendisini eğitim ve kültür alanında da geliştirme olanağını elde etmiştir. Endüstri Devrimi İtalya'ya biraz daha geç, endüstrileşmelerini tamamlamış ülkelerin İtalya'nın demiryolu altyapısını ve elektrik dağıtım ağlarını finanse etmesiyle ulaşmıştır. Dolayısıyla İtalya özelinde kırsal nüfusun oranı endüstri devriminin sonuna kadar yüksek seyretmiş ve İngiltere'de

olduğu gibi bir ‘asil köylü’ sınıfının yükselmesi durumu oluşmamıştır. Yine de Avrupalı olmayan insanların folklorleri ve popüler kültürlerine dair eşyaların korunduğu ilk geniş mekânın 1869’da Floransa’da açıldığı görölmektedir.

Aynı dönemde, yeni kurulan ulusal müzeler aracılığıyla Kilise’ye ait dini varlıkların da bu müzelere devri başlamıştır. Dini bir anlam taşıyan kültür varlıklarının devri aynı zamanda bu varlıkların da sivil toplum nazarında yeniden biçimlenmesini sağlamıştır. Ancak o dönemde kültür kurumlarının yönetiminde olanların çoğunun yabancı uyruklu olmasından dolayı birçok sanat eseri İtalya’dan Avrupa’nın diğer müzelerine taşınmış, bu durum daha sonraları İtalya’da korumacı yaklaşımın daha da artmasında etkili olmuştur. 1875’te İtalya Kazılar ve Müzeler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1902 ve 1909 yıllarında parlamentoda kabul edilen koruma odaklı ilk düzenleme olarak yürürlüğe giren kanunlar da İtalya’da açık havada yer alan eser ve kalıntıların yurtdışındaki müzeler ya da koleksiyonerler tarafından sahiplenilmesini engelleyememiştir (Carbone, 2012, s. 138). İtalyan ulus-devletinin bu ilk dönemlerinde, araç ve kaynak eksikliğine rağmen müzeleri erişilebilir kılarak halka açmaya çalışan zihniyetle, yoğun korumacılık çabaları arasında bir tezat oluştuğu görölmektedir (Troilo, 2011, s. 461-462).

Müzecilikte yerleşmeye başlayan eğitim ve korumacılık yaklaşımının özellikle İtalya’nın ulus-devlet halinde birleşmesinden sonra ¹⁷ arttığı, ulusal kimliğin oluşturulmasında müzelerin bir araç olarak kullanıldığı görölmüştür (Troilo, 2011, s. 471-472). İtalya’nın ‘doğal bir açık hava müzesi’ olması da müzeciliğin bu dönemdeki gelişiminde etkili olmuştur.

2.1.3. YİRMİNCİ YÜZYIL’DA İTALYA MÜZELERİ

Yirminci yüzyıla gelindiğinde, müzecilik özellikle Batı Avrupa’da altın çağını yaşamıştır. Sadece müze sayısındaki artışla değil, getirilen düzenlemeler ve oluşturulan yeni kurumlarla da [Uluslararası Müzeler Ofisi (1926), Uluslararası

¹⁷ İtalya’da bağımsız olan 20 bölge 1860 yılında birleşme kararı olarak İtalya ulus-devletini oluşturmuşlardır.

Müzeler Konseyi (ICOM, 1947),vb.] müzeler uluslararası kuruluşlarla koordineli çalışan kurumlar haline gelmiştir.¹⁸ Yükselen orta sınıf ve yeni ihtiyaçların (turizm, eğlence, basın yayın faaliyetlerinin yaygınlaşması gibi) ortaya çıkması ise, müzelerin rollerinde bir değişim yaratmış; müzeler, eğitim ve sosyalleşmenin yeni mekânları olarak ziyaretçi çekmeye başlamıştır.

Yirminci yüzyıl başlarında nüfusun yarısının kırsal alanda yaşamaya devam ettiği İtalya’da ise, endüstrileşme 2. Dünya Savaşı sonuna kadar hızlanmamıştır. Ancak, Savaş’ı takip eden yıllarda durum, kırsal alanda artan makineleşme, nüfusun üçte birinin şehirlere göç etmesi ve toplumun tarımdan endüstriye transfer olmasıyla hızla değişmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yükselen neo-sanayileşme dönemi ‘İtalyan ekonomi mucizesi’ olarak adlandırılmıştır.

Müzeler açısından bakıldığında da benzer bir durum sözkonusudur. İtalya’nın faşizm yılları (1922-1943) müzelerin ihmal edildiği bir dönem olarak görülebilir (Troilo, 2011, s. 461-462). Ancak, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra müzeler, faşizm döneminin totaliter ve emperyalist vizyonunun silinmesinde işlev görececek birer araç olarak görülmüş ve bu yaklaşım ilk olarak yeni 1947 Anayasası’nda kendini göstermiştir.¹⁹ Faşizm döneminde gözde olan muhafazakâr kültürel mirası koruma prensibi, bireylerin hayatını zenginleştirmek ve toplumun kültürel gelişimini sağlamak amacıyla yeniden tanımlanmıştır (Troilo, 2011, s. 472-473).

Bu noktada, İtalya’da klasik müzeciliğin değişim sürecinde 1950’lerde Roma Modern Sanatlar Galerisi’nin direktörlüğünü yapmış olan Palma Bucarelli’den kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.²⁰ Bucarelli, müzelerin sadece eserlerin sergilendiği yerler

---

¹⁸ Sadece Almanya’da 1900-1920 yılları arasında 179 müze kurulmuştur (Gerçek, 1999, p. 9).

¹⁹ 1947 Anayasası’nda (9/21/33. maddeler) “mirasın korunması”, “düşünce ve kültürel ifadelerin özgürlüğü” ve “kültürel gelişimin teşvik edilmesi” kültür alanındaki öncelikli amaçlar olarak belirlenmiştir. Ne var ki, teşvikle ilgili madde yakın zamana kadar pratikte bir karşılık bulamamıştır.

²⁰ İtalya modern sanat dünyasına ilerici görüşleriyle önemli katkılar sağlamış olan Palma Bucarelli (1910-1998), sanat tarihi eğitiminden sonra sanat sektöründe çalışmaya başlamış, 2. Dünya Savaşı sırasında sanat eserlerini korumasının da etkisiyle, Ulusal Modern Sanat Galerisi’nin direktörlüğüne atanarak (1944-1975) bu görevi üstlenen ilk kadın olmuştur. İtalya’nın 30 yıl boyunca modern sanat konusundaki en etkili isimleri arasında yer alan Bucarelli, sağ ve muhafazakar kesim tarafından ciddi eleştirilere mağruz kalmıştır. Bucarelli, müzelerin klasik ‘vitrin ve çekmece’ formatından çıkarılması gerekliliğini

değil, çeşitli aktivitelerin yapılmasıyla ziyaretçilerin bu vesileyle biraraya geldikleri sosyal ortamlar olmaları gerektiğini savunan ilk müzeci olmuştur. Her ne kadar, bu ilk yaklaşım genel bir kültür politikasının sonucu değil de kişisel bir fikrin ve çabanın ürünü olsa da İtalya müzeciliğinde etkisi görülmüştür. Özellikle, 1960'ların sonunda dünya çapında yayılan gençlik hareketinin de etkisiyle, sivil toplumda artan farkındalık ve yürütülen kampanyalar sonucu ulusal kültür mirası ve müzeler konusundaki toplumsal kayıtsızlık durumu değişmeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise, İtalya'da müzeler de yavaş yavaş değişmeye, toplumsal mekânlara dönüşmeye başlamışlardır.

İtalya'nın kültür politikalarının gelişimine mevzuat açısından gözetildiğinde ise, özellikle 1970'lerin yenilikçi politikalarının oluşturulmasına sahne olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, 1972 yılında ilk olarak 15 bölgeyi içeren "ademi merkezîyetçilik" sürecine girilmiştir. Bu dönemde özellikle Lombardiya, Toskana ve Emilia-Romagna bölge idareleri, kültürün kendi bölgelerinin kimliklerini tanımlamaktaki önemini keşfederek bu konuda çalışmalara başlamışlardır. Bu örnekleri gören belediyelerin de konuya ilgi göstermeleri sonucu kültür, ülke ölçeğinde gündemin öncelikli konusu olmuş, özellikle gazetecilerin ve entelektüellerin çalışmalarıyla daha çok tartışılmaya ve kültürel mirasın toplum için önemi üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır. Bu dönemde, kültürel antropoloji uzmanlarının ve sivil kuruluşların çalışmalarıyla müzelerin kültürel süreçlere daha aktif katılımı ve halkın eğitimi ve eğlencesi doğrultusunda çalışmalar yapmaları beklenir olmuştur. Ne var ki, bu süreçte, 1975'de kurulan Miras Bakanlığı'nın yaklaşımında korumacılık fikrinin öncelikli olmayı sürdürdüğü görülmektedir. 1978 yılında hazırlanan kültürel miras ile gösteri sanatlarına ait kaynakların verimli bir şekilde ülke genelinde dağıtılarak kullanılmasını öngören 616/1977 sayılı kanun hükmünde kararname ise kabul edilmemiş ve devam eden ademi merkezîyetçilik süreci bir anlamda yarıda kalmıştır.

---

savunmuş ve bu konuda İtalya'da ilk adımları atan isim olmuştur. 2009 yılında, Ulusal Galeri, kendisinin ölümünden önce bağışladığı sanat eserleri, kıyafet ve mücevherleri de kapsayan büyük bir anma sergisi düzenlemiştir.

Denebilir ki, 1970'lerin sonlarından itibaren, sahip olduğu zengin kültürel miras ile bunu korumanın getirdiği kamuoyu nezdindeki sorumluluk ve görev biraraya geldiğinde, İtalya'da mirasla ilgili kültür politikaları kamu politikalarını da yakından ilgilendiren bir konu haline gelmiştir.²¹

1980'lerde politikacılar, kamu yöneticileri ve entelektüeller, diğer Avrupalı örnekleriyle karşılaştırıldığında, İtalyan müzelerinin yetersizliğini farketmişlerdir: Müze mağazalarının ve kafeteryalarının yetersizliği, uzun süreli sergilerin azlığı, uyumsuz açılış kapanış saatleri müzelerdeki eski anlayışın ve Batı Avrupa'da geri kalmanın ana nedenleri arasında gösterilmiştir (Maggi M. , 2000, s. 50).

1990'larda İtalya'da, diğer birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi, kamu yönetimi -kamu kaynaklarının daha verimli kullanılması, hizmetlerin kalitesinin artırılması, sembolik ve gerçek bir avantaj sağlanması amacıyla- reforme edilmiştir. Ağırlıklı olarak kamu kurumu niteliği taşıyan müzeler, kamu-özel ortaklığına doğru kayan yeni yönetim modellerini referans almaya başlamış, verimlilik ve kalite odaklı yeni "işletmeleşme" (*managerialization*) sürecine girmişlerdir (Bagdadli & Paolino, 2006). İtalya'da müzelerin verimliliğini ve etkinliğini artırmaya yönelik olarak çıkarılan 490/1990 no'lu kararnameyle müzelerin statüsü, "sanatsal değeri olan objelerin ortak bir amaç için klasifiye edilmesi" anlamına gelen *universitates*'den "koruma, değer yaratma ve kültürel miras koleksiyonlarına kamunun ulaşabilmesi" amacı çerçevesinde yeniden tanımlanmıştır. Bu kararnameyle aslında müzelerin ziyaretçi odaklı çalışmalarının önemi vurgulanmak istenmiştir (Zan, Baraldi, & Gordon, 2007, s. 50).

Özellikle yeni bin yılın eşiğinde Avrupa'da somut olmayan kültürel ürün ve hizmetlerin yeni ekonomiye olan katkısının anlaşılması ve İtalya'da 1998'de merkez-sol bir hükümetin işbaşına gelmesiyle, Miras Bakanlığı'nın yetki alanı genişletilmiş,

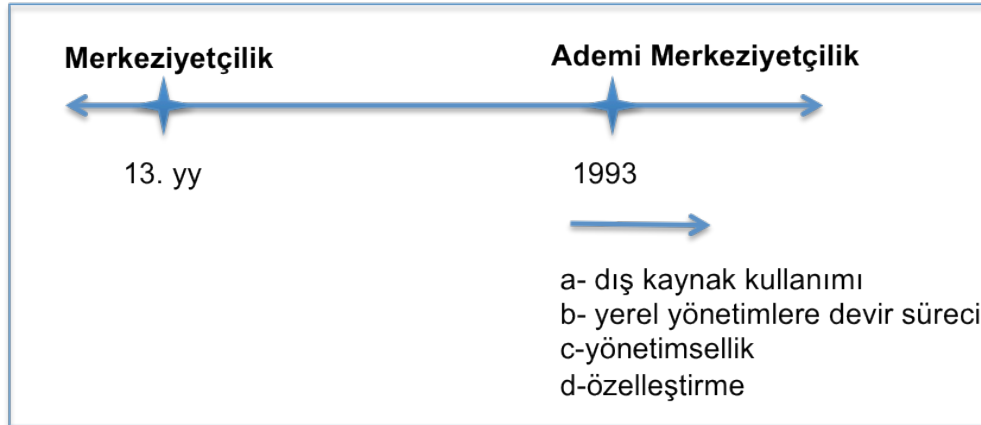
---

²¹ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php#> 22.08.2013'te alıntılanmıştır.

368/1998 no'lu²² kanun hükmünde kararnameyle “Kültürel ve Çevresel Miras Bakanlığı” (*Ministry for Cultural and Environmental Heritage*) olan ismi, “Kültürel Miras ve Kültürel Etkinlikler Bakanlığı” (*Ministry for Cultural Heritage and Cultural Activities*) olarak değiştirilmiştir. Kurulan yeni danışma organları ve 1998’de çıkarılan 3/2001 no’lu kanunla da yerel ve bölgesel yönetimlere daha fazla yetki verilmeye çalışılmıştır.²³ Başlatılan bu değişim yavaş yavaş gözle görülür hale gelmiş, müzeler yeniden toplum yaşamı bakımından önemli kurumlar haline gelmişlerdir (Troilo, 2011, s. 472-473).

Özetle, 1990’lar İtalya’da müzecilik alanında yeni bir dönemin başladığı, kültürel miras konusunu derinden etkileyen önemli reformların yapıldığı bir dönem olarak dikkati çeker. Zan’a göre, İtalya’da bu değişim döneminden önce giderek artan bir kargaşa içindeki kültürel mirasın yönetimi²⁴ yaklaşık 10 yıl gibi bir süre zarfında yapılan çalışmalarla genel anlamda bir başarı hikâyesine dönüştürülmüştür (Zan, Baraldi, & Gordon, 2007, s. 54-55). İtalya kültürel miras sisteminin geçirdiği değişim şematik olarak aşağıdaki şekilde de kısaca özetlenebilir:

Şema 2: İtalya Kültürel Miras Sisteminin Değişimi

*Kaynak: (Zan, Baraldi, & Gordon, 2007)

²² Kararname ile ayrıca müzelerin kültürel amaçları tanımlanmış; mirasın ve çevrenin korunmasına, kültürel gelişime, çoğulculuk ve detaylı ifadenin gerçekleştirilmesine olanak sağladıkları ifadesi metinde yer almıştır.

²³ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php#>

²⁴ L. Zan bu kargaşa dönemini şu şekilde ifade etmektedir: “Milano’da bir Raphael ya da Floransa’da bir Michelangelo eserini ziyaret etmek öğlen saat 13:00’de açık bir posta ofisi bulmaya benzer.”

Miras konusunda çalışmalarıyla tanınan Luca Zan, İtalya'nın yüzyıllardır devam eden merkezîyetçi yaklaşımının, 1990'lardan itibaren, dış kaynak kullanımının arttırılması, kültür kurumlarında yeni yönetim modellerinin denenmesi ve özelleştirilmelerin hızlandırılmasıyla farklı bir döneme girdiğini ifade etmektedir. Ancak bu süreç henüz tamamlanmış değildir. Yapılan yeni çalışmalar kültürel mirasın çağdaş toplumun günlük ihtiyaçlarına tamamen karşılık veremediğini, müzelerin hâlâ geçmiş ve ulusal kimlik kavramlarına bağlı olduklarını göstermektedir (Troilo, 2011, s. 461-462).

2.2. GÜNÜMÜZDE İTALYA'DA KÜLTÜR POLİTİKALARI VE MÜZECİLİK

'Ademi merkezîyetçilik mi merkezîyetçilik mi?' sorusu İtalya'da kültür politikaları denince bugün de üzerinde en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Halihazır durum kamu politikaları uzmanları tarafından "tamamlanmamış ademi merkezîyetçilik" ya da "üzerinde ısrar edilen merkezîyetçilik" olarak nitelendirilmektedir.²⁵

Kültür politikalarına kısaca göz atmaya geçmeden önce, İtalya'da geçerli olan kültür tanımına bakacak olursa, yazılı bir kültür tanımı ya da kültürel aktiviteler için tanımlanmış bir çerçeve ifadenin olmadığı görülür. Ancak, uluslararası kuruluşların tanımlarının ülkedeki uygulamalarda kabul edildiği görülmektedir. Örneğin, EUROSTAT'ın kültür sektörüyle ilgili sınıflandırması, diğer Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde olduğu gibi İtalya'da da kabul edilmektedir ve şu alanları kapsamaktadır:

1. Miras
2. Kütüphaneler
3. Arşivler
4. Görsel sanatlar ve mimari
5. Gösteri sanatları
6. Yayın ve basın

²⁵ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=512> 19.10.2013 tarihinde alıntlandı.

7. Sinema ve ses-görüntü sektörleri
8. Zanaat ve reklamcılık.²⁶

Bu listede yer alan ‘miras’ kelimesinin İtalya’da kültürle neredeyse eş anlamlı olmasından dolayı en çok tartışılan alanlardan biri olması da anlaşılabilir bir durumdur.

İtalya, Anayasası’nda kültürel mirasın korunmasının devletin görevi olduğunu belirten dünyadaki az sayıdaki ülkeden biridir. Bu yasama yoluyla koruma yaklaşımının, yukarıdan aşağı ve merkezîyetçi bir organizasyon modelini yansıttığını söylemek yanlış olmaz. Bakanlık, koruma odaklı işlere doğrudan müdahil olurken, yaklaşık 20.000 çalışandan meydana gelen kompleks bir ağ olan “*soprintendenze*” (türkçe. ‘yönetici’) bu mirasın pratikteki yönetiminden sorumludur (Zan, Baraldi, & Gordon, 2007, s. 51-52).

İtalya özelinde kültür politikalarına gözetilirken değişken yerel ve ulusal güç dağılımını ve farklı düzeydeki yönetimlerin birbiriyle olan siyasal ilişkilerini de gözönünde bulundurmak önem taşır.

İtalya’da kültür alanındaki sorumluluklar başlıca dört seviyede yönetilmektedir:

1. Devlet
2. Bölgeler
3. Vilayetler
4. Belediyeler

Devlet seviyesinde, kültür sektörünün idari fonksiyonları dört Bakanlık tarafından üstlenilmiştir:

- 1- Miras ve Kültürel Varlıklar Bakanlığı
- 2- Eğitim Bakanlığı
- 3- Ekonomik Gelişme, Altyapı ve Ulaştırma Bakanlığı
- 4- Dışişleri Bakanlığı²⁷

²⁶ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=22> 19.10.2013 tarihinde alıntlandı.

²⁷ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=32> 19.10.2013 tarihinde alıntlandı.

Bakanlıklar, aralarında imzaladıkları memorandumlarla yatay bir ilişki ve işbirliği içinde çalışmaktadır. Ayrıca, Miras ve Kültürel Varlıklar Bakanlığı gerçekleştirdiği bazı projelerde Avrupa Komisyonu'nun hem finansman hem de bilimsel ve teknik desteğini (*Soprintendenze*'nin eğitim, araştırma ve restorasyon çalışmalarına doğrudan katılımı gibi) almaktadır.²⁸

Bölgesel seviyede ise, bölgelerin kültür alanındaki sorunlarını çözmeye yönelik “Devlet-Bölgeler Konferansı” aracılığıyla dikey bir işbirliği sağlanmaktadır. Bu konferansta ortaya konan bölgesel sorunlar Miras Bakanlığı'na aktarılmaktadır. 1996 yılından beri bölgeler arasında çok taraflı “çerçeve planlama anlaşması” ile Bölgesel Kültür Daireleri Başkanları iki özel koordinasyon komitesi aracılığıyla (Bölgelerarası Kültürel Ürünler Komitesi ve Bölgelerarası Gösteri Sanatları Komitesi) kültürle ilgili konuları ele alırlar. Komitelerin bu çalışması aynı zamanda kendi bölgeleri için tercih edilen kültürel faaliyetlerin devlet tarafından da kabul görmesi doğrultusunda yapılan bir lobicilik amacı taşımaktadır.

İtalya'daki mevcut 105 ilin kültür alanıyla en az ilişkili idari katman olduğu görülmektedir. Vilayetler, kültüre, belediyelerin ayırdığı bütçenin yaklaşık onda biri kadar bütçe ayırmaktadırlar. Yine de vilayetlerin kendilerine bağlı kütüphanelerle müzeleri vardır ve gerekli olduğu hallerde belediyelerle finansal işbirliği yaparlar.

Kültür alanında devletten sonra en aktif rol oynayan idari birim ise, sayıları 8.101 olan belediyelerdir. Global finansal krizin etkisiyle son yıllarda yaşanan ciddi bütçe kesintilerine rağmen, belediyelerin kültür bütçelerinde önemli bir artış gözlenmektedir.

---

²⁸ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=33> 19.10.2013 tarihinde alıntlandı.

Tablo 1: Kamu Kültür Harcamaları, 2000-2010²⁹

Hükümet Seviyesi	2000		2010		% Değişim (2000-2010)
	mil. Euro	% payı	mil. Euro	% payı	
Devlet	2 718	45.6	2 484	35.9	-8.6
Yerel*	3 236	54.4	4 426	64.1	+36.8
Toplam	5 954	100.0	6 910	100.0	+16.1

* Yerel: Bölgeler, vilayetler, belediyeler ve tüm bu alanlardaki kuruluşları kapsamaktadır.
Kaynak: ISTAT

Bu tabloya bakarak İtalya’da merkezi hükümetin kültür bütçesinde düşüş gözlenirken yerel yönetimlerin bütçelerinde %40’a yaklaşan bir artış yaşanmıştır. Bu da kültürün yerel düzeyde öneminin kavranmakta olduğunu göstermektedir.

İtalya, müze ve kültür kurumu bakımından zengin kaynakları olan bir ülkedir. Ancak büyük çoğunluğu kamuya bağlı olan bu kültürel yapının güçlü bir finansal kaynağının olduğunu söylemek zordur. ERICarts kompendiyum 2010 verilerine bakıldığında, merkezi devlet harcaması içinde kültürün payının hâlâ %1’den düşük (%0,90) olduğu, bir başka deyişle, devletin kişi başına düşen yıllık kültür harcamasının 117 Euro düzeyinde kaldığı görülmektedir.³⁰ Ancak, yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, azalan merkezi hükümet bütçesi yerel yönetimlerin artan bütçeleriyle telâfi edilmektedir. Bu durumda İtalya’da kültürde önemli bir yerelleşme eğiliminden söz edilebilir.

İtalya, uluslararası alanda, , AK ile AB kültür programlarına etkin biçimde katılmaya özen gösteren bir ülkedir. Budapeşte Kültür Gözlemevi’nin³¹ raporuna göre, İtalya AB’nin 7 yıllık “Kültür 2000” programı için ayrılan finansmanın %20’sini alarak en başarılı ve en çok proje kazanan ülke ilan edilmiştir.³²

²⁹ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=622>

³⁰ Kültürle ilgili kişi başına düşen yıllık harcama 1.218 ABD doları (yaklaşık 880 Euro)’dır. <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php?pcid=1250>

³¹ 1999 yılında bir sivil toplum kuruluşu olarak Budapeşte’de kurulan gözlemevi (*Regional Observatory on Financing Culture in East-Central Europe*) kültürle ilgili kişi ve kurumlara yön gösterici bir kurum niteliğindedir.

³² Programda AB tarafından fonlamasına katkıda bulunulan 1.078 adet proje bulunmaktadır. <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=343> 19.10.2013 tarihinde alıntılıdır.

Bunun yanısıra Miras Bakanlığı'nın gelişmekte olan Latin Amerika, Ortadoğu ve Çin'deki kültür kurumları ile bilimsel ya da teknik işbirliği içinde projeler gerçekleştirdiği de dikkat çekmektedir.³³

Ulusal seviyede ise, merkezi yönetimin bütçesindeki düşüşün bağış ve özel sektör kültür kurumları tarafından finanse edilmesi yoluna gidilmiştir. Miras ve Kültürel Varlıklar Bakanlığı'nın 2000 yılında toplam bütçe içindeki % 0,36 olan payının (2.490 milyon Euro) 2011'de % 0.19'a (1.425 milyon Euro) kadar gerilediği grlmştir.³⁴ Ayrıca, Bakanlık'ta kültür konularında çalışanların sayısı 2005 yılında yaklaşık 25.000 kişi iken 2010 yılına gelindiğinde bu sayı 20.000 kişiye kadar gerilemiştir.,Bu olumsuz durumun ise, kamuoyunda yankı uyandırdığı görülmektedir. Örneğin, 19 şubat 2012'de Confindustria³⁵ tarafından finanse edilen "Il Sole 24 Ore" adlı gazete "Kültür Yoksa Kalkınma da Yok" (ital. *Niente cultura, niente sviluppo*) başlığı altında sanatçı, akademisyen, belediye başkanı, yazar, müzisyen, kültür yöneticisi ve kültür ekonomistlerinden binlerce imza toplayarak büyük bir kampanya başlatmıştır. Ayrıca, kültürel hayattaki canlılığı korumak amacıyla kültür ve sanat harcamaları için 413/1991 no'lu İtalyan Konsolide Gelir Vergisi Kanunu'nun (ital. *Testo Unico delle Imposte sui Redditi, TUIR*) 15. bölümünde belirtildiği üzere %19 oranında bir vergi indirimi de uygulanmaktadır. Bu tür kampanyalar ve uygulamalar sonucunda her ne kadar kültür kurumlarına yapılan kişisel bağışların çok fazla artmadığı görülse de³⁶ 2000-2010 yıllarındaki vatandaşların kendi kültür harcamalarında yaptığı artış gözönünde bulundurulursa karşılıksız kalmadığı da farkedilmektedir (Bertacchini, Santagata, & Signorello, 2011, s. 42-43).

---

³³ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=345> 19.10.2013 tarihinde alıntılandı.

³⁴ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=421> 19.10.2013 tarihinde alıntılandı.

³⁵ İtalya Sanayicileri Konfederasyonu

³⁶ 2008 yılında toplanan 29 mil Euro fonun sadece %0,4' kişilerden gelmiştir.

2.2.1. MÜZELER VE KÜLTÜR KURUMLARIYLA İLGİLİ KISA VERİLER

2011 itibariyle İtalya'daki müze ve arkeolojik alan sayısı toplamı 4.588'dir (3.847 müze ve galeri, 240 arkeolojik alan, 501 tarihi eser) (ISTAT, s. 1)

İtalya'daki kültür ortamına bir altyapı oluşturmak üzere, Temmuz 2012'de Miras Bakanlığı, İtalya Devlet İstatistik Kurumu (ISTAT), müzeler, ilgili kuruluşlar ve yerel yönetimlerin işbirliğiyle, entegre bir veritabanı oluşturulmuştur. Yürütülen dijital anket sistemiyle her kurumun veri sayfalarının, mevcut yerel ya da bölgesel bilgi kaynaklarının ve sistem ağlarının birbirlerini okuması amaçlanmış, bu şekilde bölgesel düzeyde toplanan verilerle istatistiksel bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu ankette bazı ilginç sonuçlar da farkedilmiştir: Örneğin, İtalya'da her 1,5 km² başına ya da her 13.000 vatandaşa 1 müze ya da benzeri bir kültür-sanat kurumunun düştüğü ortaya çıkmıştır. Kültür kurumlarının en çok Toskana (550 adet), Emilia-Romagna (440 adet) ve Piemonte (397 adet) bölgelerinde yer aldığı görülmektedir.³⁷ Ziyaretçilerin %21'i, 18-25 yaş aralığındadır. Ancak, ziyaretlerin sadece beşte birinin gençler tarafından gerçekleştiriliyor olması yetkililer tarafından yeterli görülmemekte, gençlerin müzeleri daha çok ziyaret etmesi için yeni teknolojilerin kullanılması önerilmektedir. Yine aynı ankette, İtalyan müzelerinin sadece yarısının kendine ait bir internet sitesi olduğu, bunlardan %42,3'ünün aktivitelerini internet üzerinden bir takvim halinde yayınlamakta, %22,6'sının bülten göndermekte, %16,3'ünün eserlere internet üzerinden erişim sağlamakta, %13,3'ünün ise online katalog yapmakta olduğu anlaşılmıştır. Denebilir ki, İtalya'da bu konuda hâlâ gidilecek yol vardır.

---

³⁷ <http://www.regione.emilia-romagna.it/sederoma/notizie/2013/convegna/musei-e-monumenti-italiani> 15.08.2014 tarihinde alındı.

Tablo 2: Müze ve Benzer Kurumların Ziyaretçi Sayıları, 2011

	Müze / Kurumlar		Ziyaretçi Sayısı	
	Adet	%	Kişi (000)	%
Kamu Kurumları	2.925	63,8%	74.531.386	71,2%
Bakanlık (devlet) (statali)	414	9,0%	40.280	38,5%
Bölge (regione)	97	2,1%	4.737	4,5%
İl (provincia)	84	1,8%	1.592	1,5%
Belediye (comune)	1.939	42,3%	21.860	20,9%
Kamu üniversiteleri	109	2,4%	563	0,5%
Diğer (a)	282	6,1%	5.500	5,3%
Özel Kurumlar	1.663	36,2%	30.155	28,8%
Dini kurumlar	454	9,9%	3.978	3,8%
Şirketler	153	3,3%	3.242	3,1%
Dernekler	426	9,3%	4.004	3,8%
Vakıflar (Banka dışı)	221	4,8%	4.943	4,7%
Vatandaşlar	200	4,4%	696	0,7%
Diğer (b)	164	3,6%	13.285	12,7%
Belirtilmemiş	45	1,0%	7	0,0%
Toplam	4.588	100%	104.687	100%

a) Okul ve enstitüler, araştırma merkezleri, vb.

b) Banka vakıfları, kamu iktisadi varlıklar, diğer özel kurum ve kuruluşlar.

* Kaynak: (ISTAT, s. 11)

Bu tabloda müzelerin %63.8'inin kamu yönetiminde olduğu görülmektedir. Tabloda görülen toplam 104 milyon ziyaretçinin yaklaşık %45'ini yabancı ziyaretçiler oluşturmaktadır. Toplamda 54 milyon kişi müze ve galerileri, 9,5 milyon kişi arkeolojik alanları, 40,5 milyon kişi ise, anıtları ve tarihi yerleri ziyaret etmiştir.

Müze gelirlerine kısaca gözetildiğinde ise, şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3: Devlet Müzeleri ve Galeriler: Ziyaretçi Sayıları ve Gelirler, 2007-2011³⁸

İtalya - Müze ve Galeriler					
Yıl	Satılan Bilet Adedi (000)	Parasız Bilet Adedi (000)	Parasız Kurumlar Bilet Adedi (000)	Toplam Bilet Sayısı (000)	Müze ve Galeriler Geliri (000)
2007	6.114	4.176	438	10.728	31.385
2008	5.880	3.760	434	10.074	30.688
2009	5.546	3.873	446	9.865	29.741
2010	5.722	3.956	537	10.215	30.503
2011	5.969	4.019	737	10.724	31.631

Kaynak: ISTAT, İtalya İstatistik Özeti, 2013

Tablo 4: İtalya Anıtlar ve Arkeolojik Alanlar: Ziyaretçi Sayıları ve Gelirler

İtalya - Anıtlar ve Arkeolojik Alanlar					
Yıl	Satılan Bilet Adedi (000)	Parasız Bilet Adedi (000)	Parasız Kurumlar Bilet Adedi (000)	Toplam Bilet Sayısı (000)	Anıtlar ve Arkeolojik Alanlar Geliri (000)
2007	4.918	3.321	8.124	16.363	34.237
2008	4.463	2.960	8.337	15.760	31.503
2009	4.065	3.052	8.287	15.404	28.104
2010	4.360	3.320	11.677	19.357	30.589
2011	4.603	3.419	13.309	21.331	31.873

Kaynak: ISTAT, İtalya İstatistik Özeti, 2013

Yukarıdaki iki tablo karşılaştırıldığında, 2011 yılında müzelere girişte bilet sayısı toplam bilet sayısının %38'i iken müzelerin, gelirin %29'unu oluşturduğu görülmektedir. Yine 2011 yılı için Emilia-Romagna bölgesindeki müze ve arkeolojik alanlar toplam ziyaretçi sayısının 875.680 kişi olduğu görülmektedir. Bu ise İtalya genelinde toplam ziyaretçi sayısının %3'üne tekabül etmektedir. Bölgede çok sayıda kültür kurumunun varlığının bu oranın oluşmasında katkısı olduğu düşünülebilir.

İtalya'da hâlâ her ne kadar gidilecek yol olsa da, kişi başına düşen kültür kurumu sayısının çokluğu ve kamu müzelerinin yanısıra yerel yönetimlere bağlı müzelerin de

³⁸http://search.istat.it/search?q=Compendio+statistico+italiano+2013&btnG=Cerca&output=xml_no_dt&client=istat_fe&proxystylesheet=istat_fe&proxyreload=1&sort=dat 11.09.2014 tarihinde alındı.

varlığı, kültüre erişim konusunda belli bir seviyenin yakalanmış olduğunu göstermektedir.

2.3. YENİ BİR TREND: MÜZELERDE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK ÇALIŞMALARI

‘Gelişme’ ve ‘müzeler’ kelimelerinin -her ne kadar içeriği tam olarak tanımlanmasa da- bir kavram ikilisi olarak 1960’lardan itibaren bir arada kullanılmaya başlanması müzeler için “sosyal rolleri olan kurumlar” algısının yeşermesi doğrultusunda bir farkındalık yaratılmasında etkili olmuştur (Santos, 2008, s. 43). Son 50 yıllık süreç boyunca, Avrupa’da gittikçe artan göç dalgaları sonucu, farklı kültürlerin birarada yaşama pratiğinin kolaylaştırılmasına yönelik politik ve sosyal bir motivasyon oluşmuştur. Özellikle, AB kültür politikaları çerçevesinde kültürel çeşitlilik ve vatandaşlık konuları birbiriyle ilintili hale gelmiştir (Whitehead, Eckersley, & Mason, 2012, p. 13). Bu doğrultuda farklı kültürlerden gelen topluluk üyelerinin de aidiyet ve vatandaşlık sorunları da giderek önem kazanmıştır. Avrupa’daki müzeler de bu gelişmenin dışında kalmamışlardır.

Genel olarak, Avrupa’daki müzelerle ilgili en temel sorunun özellikle göç alan ülkelerde, ‘ötekinin temsili’ olduğu görülmektedir (Whitehead, Eckersley, & Mason, 2012, p. 95). Günümüzde, Avrupa’daki müzelerin kültürlerarası diyalog sürecine nasıl katkıda bulunabileceği tartışılmaktadır. Müzelerin bugün konuya nasıl yaklaştıkları kısaca şu şekilde özetlenebilir:³⁹

- Avrupa müzeleri yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyede sosyal gündeme ayak uydurmaya çalışmaktadır.
- Müzeler farklı kültürlerin yüzyıllar boyunca ürettiklerinin maddi kanıtlarla belgelendiği, kültürlerin araştırıldığı, bilginin farklı şekillerde sunulduğu yerlerdir.

³⁹ http://www.mapforid.it/Handbook_MAPforID_EN.pdf pg.104 11.09.2014’te alıntlandı.

- Yukarıda bahsedilen özellikleriyle müzeler, ‘temas alanları’ olarak kullanılabilir veya farklı grupların benzer keşif deneyimlerini paylaşabilecekleri ‘üçüncü yerler’ haline dönüşebilirler. Bu durum ise, kültürlerarası diyalog için katkı sağlayabilir.

Dolayısıyla, bu yaklaşıma sahip müzelerin katılımcılık prensibi çerçevesinde kültürlerarası diyalog konusunda yerel düzlemde itici güçler olarak işlev görebilecekleri düşünülebilir.

İtalya’daki müzelerin kültürel çeşitlilikle ilgili çalışmalarına bakılacak olursa, öncelikle kuzey ve güney bölgeleri arasındaki ekonomik ve kültürel uçurumdan bahsedilmelidir. İki bölge arasında uzun yıllardır süregelen eşitsiz gelişim, İtalya’da bir ekonomik, sosyal ve kültürel sorun olarak anılmaktadır. Güney bölgelerinde varolan yüksek kültürel miras birikimine ve zanaat ya da yaratıcı işgücü kaynağına rağmen yüksek işsizlik oranı ve mafya türünden kökü derinlere giden örgütlü suç ortamına bağlı sorunlar bölgenin gelişmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Bu durum, İtalya’da güneyden kuzeye doğru bir göç olgusunun da kaynağıdır.

Öte yandan, bir sonraki bölümde de ele alınacağı üzere, özellikle 1990’lardan sonra İtalya’ya gelen göçmenlerin kompleks bir sosyal dışlanma sürecini yaşadıkları gözlenmektedir (King & Mai, 2008, p. 3). Bu süreç sonucunda İtalya’da kültürel farklılıkları olan azınlıkların sorunları son yıllarda politika yapımcıların sosyal ve kültürel olarak da üzerine eğilmesi gereken önemli bir konu haline gelmiştir.

Anılan iç ve dış göç olgularına bağlı olarak İtalya’da, kültürel değerlerinin verimli şekilde kullanılmasının önemi anlaşılmaktadır.⁴⁰ Ne var ki, yine de “sosyo-ekonomik aciliyet” taşıyan bu gelişme karşısında İtalyan Hükümeti’nin henüz ulusal ölçekte tutarlı ve işlevsel bir kültür politikası geliştirdiğini söylemek mümkün değildir. Her ne kadar İtalya 2005 sözleşmesini onaylamış olsa da, UNESCO kültür politikaları prensipleri arasında yer alan kültürel çeşitliliği korumak ve geliştirmek ne mevzuatta İtalyan Anayasası’nda ya da diğer yasalarda yer almadığı gibi, ne de ulusal kültür

---

⁴⁰ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php#> 15.08.2014 tarihinde alıntılandı.

politikasının öncelikleri arasında yer almaktadır.⁴¹ İtalya Anayasası'nda yeralmayan iki önemli konu 'çeşitlilik' ve 'kültürel hayata katılım' sadece AK kültür politikaları çerçevesinde uygulanan programlar dahilinde projeler aracılığıyla pratiğe taşınmaktadır. Yine de bu konuda yapılan pilot projeleri başlatanlar yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları olmuştur -ki bu katılımcılık için pozitif bir olgudur-. Bir örnek vermek gerekirse, 2004 yılında Torino'da kurulan Miras Eğitimi Dairesi tarafından "Herkes İçin Miras" programı başlatılmıştır.⁴² Orta ve Kuzey İtalya'da kurulan Gözlemevleri de (örneğin ISMU⁴³ gibi) takip ettikleri göç bilgileriyle bu programlara destek olmuşlardır.⁴⁴

Tezin bundan sonraki son bölümünde, bu pilot projelerden örnekler verilecek olup İtalya'daki kültür kurumlarının yapılanmasıyla bu projelerin ortaya çıkması arasındaki bağlantı incelenecektir.

---

⁴¹ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=23#> 15.08.2014 tarihinde alıntlandı.

⁴² <http://www.ismu.org/patrimonioeinterculturala/index.php?page=esperienze-show.php&id=29> 15.08.2014 tarihinde alıntlandı.

⁴³ 1991'de kurulan ISMU (Iniziative e Studi sulla Multietnicita) özellikle uluslararası göç fenomeni ile ilintili çok-kültürlü toplum konusuna odaklı araştırma ve projeler yapan bağımsız bir bilimsel organizasyondur.

⁴⁴ <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=427> 15.08.2014 tarihinde alıntlandı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İTALYA'DAN BİR ÖRNEK: MODENA ETNOGRAFYA VE ARKEOLOJİ MÜZESİ

Bu bölümde örnek olarak ele alınacak Emilia-Romagna Bölgesi'nin⁴⁵ önemli şehirlerinden biri olan Modena'da kurulan kent müzesinin ziyaretçi odaklı ve katılımcı yaklaşımının oluşmasında Emilia-Romagna bölge yönetiminin, şehir belediyeleriyle koordineli çalışmasının kamu politikalarının hayata geçirilmesinde etkili olduğu görülmektedir. Ulusal mevzuat tarafından bölgesel yönetimlere özerklik verildiği 1970'lerden itibaren, Emilia-Romagna bölgesi, diğer Kuzey ve Orta İtalya bölgeleri gibi, “politika geliştirilmesi için adeta birer laboratuvar” olmuş, hatta birçok yazar bu bölgeleri, kanun yapıcıların, uygulamacıların ve vatandaşların sosyal ve kültürel değişim projelerine katıldığı birer “kültür laboratuvarı” olarak adlandırmışlardır. Aslına bakılırsa, bu dönemde ulusal yönetimin merkezdeki sorumluluğu paylaşmasıyla, bölgesel yetkililerin halkın istek ve ihtiyaçlarına daha direkt ve daha elverişli uygun çözümler getirebilmeleri sağlanmıştır. Aynı zamanda, bu dönemde ortaya çıkan projeler, iletişim ağlarının kuvvetlenmesini ve yerel, bölgesel ve ulusal seviyede koordineli çalışma deneyiminin artmasına da yol açmıştır.

Ancak, Modena Etnografya ve Arkeoloji Müzesi örneğine geçmeden önce, İtalya'da ve Emilia-Romagna Bölgesi'nde çok-kültürlüğün yeni boyutuna bir göz atmak ve bu durumun kültür sektörü ve kurumları üzerindeki etkisini kısaca incelemek faydalı olacaktır.

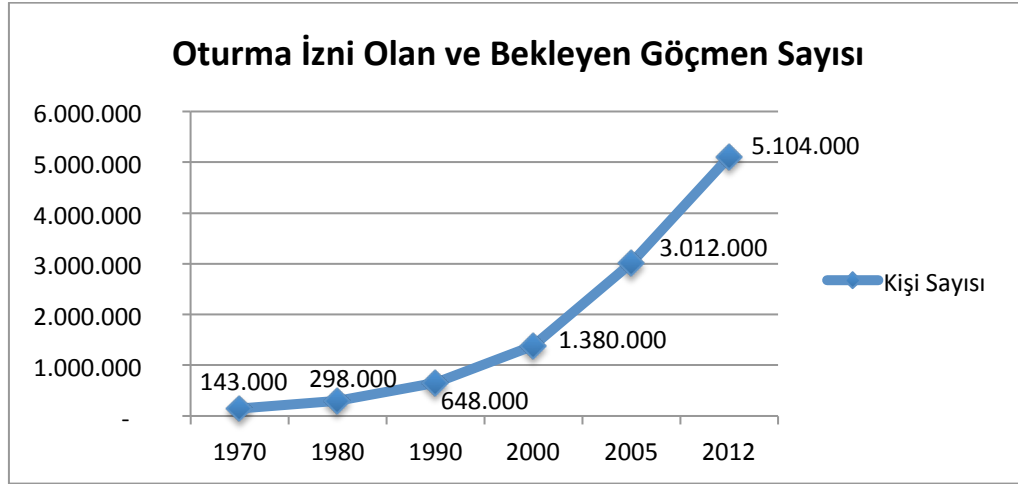
---

⁴⁵ Orta-Kuzey İtalya'da yer alan ve 9 vilayetten (batıdan doğuya: Piacenza, Parma, Reggio-Emilia, Modena, Bologna, Ferrara, Ravenna, Forli-Cesena, Rimini) oluşan Emilia-Romagna bölgesi ekonomik yönden sadece İtalya'nın değil, Avrupa'nın en zengin bölgeleri arasında sayılabilir.

3.1. İTALYA'DA ÇOK-KÜLTÜRLÜLÜĞÜN YENİ BOYUTU

İtalya, bir yandan 1860 öncesindeki bağımsız şehirler ve bölgelerden oluşan politik ve coğrafi yapısının etkisiyle, öte yandan da son onyıllarda başlayan yeni göç dalgasıyla etnik anlamda çok-kültürlülüğün hakim olduğu bir ülke olarak tanımlanabilir. İtalya'da uzun süredir yaşayan ve zamanla İtalyan olarak adlandırılan kesime⁴⁶ ek olarak ikinci etken olan yeni -1970'lerde başlayan- göç dalgası da İtalya'daki çok-kültürlülüğün oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Şema 3: Oturma İzni Sahibi Göçmen Sayısı, 1970-2012

Kaynak: <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=424>

⁴⁶ Bu kesime; Alman ve Fransız kökenliler, kuzeyde ağırlıklı olarak Friuli Venezia Giulia'da ve Trieste-Gorizia bölgelerinde yaşayan ve Slovakça konuşan Sloven ve Hırvatlar, güneyde ve Sicilya'da yerleşik Arnavut-İtalyan ve Yunan-İtalyanlar, Sardunya'daki Katalanlar dahildir. Ayrıca bir başka Almanca konuşan azınlık grubu, ağırlıklı olarak Bolzano'da yaşamakta, Trentino-Alto Adige bölgesinin bir kısmında da ağırlıklı olarak Almanca konuşulmaktadır. Valle d'Aosta bölgesinde ise, Fransızca konuşan küçük bir azınlık yaşamaktadır. Bu grupların kültürel kimlikleri İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden beri 1947 Anayasası ile ulusal ve bölgesel düzeyde kanuni düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Yapılan düzenlemelerle, bu gruplar, eşit statüde vatandaş sayılmış ve sosyal, kültürel haklara -özellikle dil konusunda- sahip olmuşlardır (<http://www.culturalpolicies.net/web/pprintcpacr.php>). 16.03.2014 tarihinde alıntlandı.

Yukarıdaki göç dalgasının oluşmasında, İtalya'nın Kuzey ve Doğu Avrupa'nın kesişimindeki coğrafi konumunun yanısıra, artan (ucuz) iş gücü talebi ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB üyeliğine kabulü de etkili olmuştur.

Artışın özellikle hızlandığı 2002 ve 2011 yılları arasında İtalya'ya 3,5 milyondan fazla kişi göç etmiştir.⁴⁷ 2010 yılı sonu itibariyle nüfusu 60.626.442 kişi olan İtalya'da 2012 itibariyle kayıt dışı 5.403.000 göçmenin olduğu tahmin edilmektedir (ISTAT, 2012, p. 4). İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre ise, yine aynı yıl itibariyle, İtalya'da çalışan yabancı işçilerin yaklaşık 2,5 milyon kişilik (ISTAT verilerinde yer almayanlar dahil) bir işgücü oluşturduğu tahmin edilmektedir.⁴⁸

İtalya, köklü sömürgecilik geçmişine sahip İngiltere, Fransa ya da Hollanda gibi ülkelerden farklı olarak, bu göç olgusuyla daha yakın zamanda karşılaşmış ve 1990'lar itibariyle ise hukuki bir altyapı oluşturmanın yollarını aramaya başlamıştır. 39/1990 sayılı kanun, 1989 yılından sonra ülkeye gelenler için düzenlenen ilk kanundur. Balkanlar'dan gelen göçle birlikte 286/1998 sayılı kanun hükmünde kararnameyle ilk kez sosyal haklara da değinilmeye başlanmıştır. Ancak artan göç ve bunun yarattığı politik baskılar sonucu Berlusconi hükümeti tarafından 189/2002 sayılı kanunla sınır kapılarındaki güvenlik sıkılaştırılmış ve İtalyan vatandaşlığına geçme prosedürü zorlaştırılmıştır. 2006-2008 yılları arasında orta-sol siyasi koalisyonunun iş başına gelmesiyle birlikte azınlık hakları önem kazanmıştır. Mario Monti başkanlığındaki hükümet döneminde Uluslararası Kooperasyon ve Entegrasyon Bakanlığı kurulmuştur. Mart 2012 tarihinde, 286/1998 sayılı kanun kapsamında, yeni gelen göçmenlere bir "entegrasyon anlaşması" imzalatılarak İtalya'nın temel değerlerini, vatandaşlık bilgilerini ve İtalyancayı öğrenmeleri şart koşulmuştur. Ne var ki, bu talebin Anayasa'da belirtilen kültürel hak ve özgürlüklerin pratikte tam olarak uygulanmadığının, özel düzenleme ve kanunlarla devlet idaresine bırakıldığının bir göstergesi olduğu da düşünülebilir.

---

⁴⁷ Yaklaşık 1 milyonu Romanya vatandaşlarından oluşmaktadır. Göç edenlerin ağırlıklı olarak sırasıyla Romanya, Arnavutluk, Fas, Çin, Ukrayna, Filipinler ve Moldova'dan geldikleri belirtilmektedir. ISTAT 2011, 2012. <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=424>. 19.10.2013 tarihinde alıntlandı.

⁴⁸ Toplam işgücünün %10'una ve GSYH'nin %12'sine tekabül etmektedir.

Yine de, azınlıklara yönelik kültür politikaları konusunda ulusal ölçekte olmasa da, yerel ve bölgesel seviyede 286/1998 sayılı kanun kapsamında bazı tedbirler alındığı görülmektedir: Geçtiğimiz onyılda, azınlıkların sosyal entegrasyonunu teşvik amacı taşıyan birçok bölgesel kanun yürürlüğe girmiştir. Açık bir ifadeyle “kültürlerarası eğitim ve iletişim” konularını kapsayan ve “kültürel ifadelerin (çeşitliliğinin) korunmasını” amaçlayan bu kanunlardan bazıları şunlardır: Liguria Bölgesel Kanunu 7/2007, Lazio Bölgesel Kanunu 10/2008, Marche Bölgesel Kanunu 13/2009, Toskana Bölgesel Kanunu 29/2009, Calabria Bölgesel Kanunu 18/2009, Puglia Bölgesel Kanunu 32/2009.⁴⁹ Bu kanunlarla, özellikle orta ve kuzey İtalya’da, sivil entegrasyonu teşvik etmek amacıyla yerel olarak birçok etkili kurum oluşturulmuştur.

İtalya ve diğer AB ülkelerinde göç konusu genel olarak kültür politikaları düzeyinden ziyade sosyal politika çerçevesinde ele alınmaktadır. Dolayısıyla, göç problemine çözüm arayışında kültür kurumları öncelikli araçlar arasında görülmemektedir. Yine de kanunlarla yetkilendirilmiş yerel ve bölgesel kurumlar bu bölümde bahsedilecek bazı pilot proje inisiyatifleri gerçekleştirmektedirler.

---

⁴⁹ <http://www.culturalpolicies.net/web/pprintcpacr.php> 19.10.2013 tarihinde alıntılıandı.

3.2. EMİLİA-ROMAGNA BÖLGESİ'NDE ÇOK-KÜLTÜRLÜLÜK

İtalya genelinde olduğu gibi, Emilia-Romagna Bölgesi de özellikle 2000'li yıllarda yoğun göç dalgasıyla karşılaşmıştır.

Tablo 5: İtalya ve Emilia Romagna Bölgesi Yabancı Nüfus Karşılaştırması, 2003-2012

Yıl	İtalya		Emilia-Romagna	
	Yabancı Sayısı	Yıl Bazında Artış (%)	Yabancı Sayısı	Yıl Bazında Artış (%)
2003	1.990.159		210.397	
2004	2.402.157	20,7%	257.161	22,2%
2005	2.670.514	11,2%	288.844	12,3%
2006	2.938.922	10,1%	317.888	10,1%
2007	3.432.651	16,8%	365.687	15,0%
2008	3.891.295	13,4%	421.482	15,3%
2009	4.235.059	8,8%	461.321	9,5%
2010	4.570.317	7,9%	500.597	8,5%
2011	4.052.081	-11,3%	454.878	-9,1%
2012	4.387.721	8,3%	488.489	7,4%

Kaynak: ISTAT, <http://www.istat.it/it/archivio/96694>

Tabloda, her ne kadar 2009 yılından sonra yıllık göçmen nüfusun yıllık artış oranında bir azalma olsa da, Bölge'nin İtalya'daki toplam göçmen nüfusun ortalamada %11'lik bir kesimine ev sahipliği yaptığı görülmektedir.

Çok-kültürlülük konusunda farkındalığı yüksek olan Bölge yönetimi, 2009 global ekonomik krizinin getirdiği zorluklar karşısında barındırdığı çeşitliliğe stratejik bir yaklaşım geliştirmeyi tercih etmiştir.⁵⁰ Bu stratejinin temel fikri; tüm topluluk bireylerinin sosyal ve kültürel olanaklara eşit olarak erişiminin sağlanmasıyla artacak katılım oranının bölgenin kalkınmasına da pozitif katkısının olacağıdır. Yönetim, bu strateji çerçevesinde mevcut kamu politikasını gözden geçirerek önceliğini kültürlerarası entegrasyonu, sosyal uyumu, eğitimi ve kültür hizmetlerini desteklemek olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda, Bölge Yasama Meclisi, Aralık 2008'de, L.R. 5/2004 sayılı bölgesel yasa kapsamında yabancı vatandaşlar için üç yıllık (2009-2011)

⁵⁰ İtalya'da, özellikle son yıllarda çeşitli kültürel kimliklerin farklılıklarıyla (örneğin; gelenekler, zanaat, gibi) buldukları bölgelerin kalkınmasında rol alabildiklerinin anlaşılması üzerine yerel seviyede sistematik stratejiler uygulanmaya başlamıştır.

bir Sosyal Entegrasyon Programı'nın gerçekleştirilmesine onay vermiştir.⁵¹ Program'la vatandaşların çeşitli kültürel olanaklara erişiminin kolaylaştırılarak sosyal dışlanmayı önleyici bir büyüme modelinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde, Reggio-Emilia şehri “Kültürlerarası Şehirler”⁵² projesine dahil olmuş, “İtalyan Şehirleri Diyalog Ağı”nın⁵³ kuruluşuna önyak olmuş ve “İtalya Ben Demek” kampanyasını gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaların da etkisiyle, bugün, şehir, Avrupa Konseyi'nin kültürlerarası diyalog sıralamasında Neuchatel (İsviçre)'den sonra ikinci sırada yer almaktadır.⁵⁴ Aslında, bu örnekler İtalya genelinde “Emilia modeli” olarak da anılan ‘iletişim ağı aracılığıyla işbirliği’ olarak ifade edilebilecek sisteminin çıktılarıdır. Bu model sayesinde bölgedeki farklı sektörlerle mensup kişi ve kurumlar arasında pratikte iyi işleyen bir iletişim ağının oluşturulduğu görülmektedir. Bu yaklaşıma bir diğer örnek olarak da 2012 yılında yapılan Akıllı Uzmanlaşma Platformu⁵⁵ toplantısında sunulan strateji verilebilir. Sunumda, bölge yetkilileri diğer bölgeler ve kendi topluluklarıyla iletişimde bulunmanın önemine değinerek yaratıcı ekonomiyle kültür sektörlerini gelişim için ana sektörler olarak gördüklerini belirtmişlerdir.⁵⁶

---

⁵¹ <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Reggio%20intercultural%20strategy.pdf> sf.7. 15.08.2014 tarihinde alıntılıandı.

⁵² 2008-2013 yılları arasında AK işbirliğiyle gerçekleştirilen “Kültürlerarası Şehirler” programı uluslararası düzeyde politika geliştirmeyi amaçlamaktadır. Program süresince birçok proje ve aktivite (konferans, araştırma, değişim projeleri ve kampanyalar gibi) sürdürülmüştür. Programın uzun vadeli ve kapsayıcı yaklaşımı AK'nin günümüz çeşitlilik pratiğine katkıda bulunmasını sağlamak için tasarlanmıştır.

⁵³ Bölge yönetimlerinin imzaladığı bu anlaşmanın amacı, şehirlerin barındırdıkları farklı etnik kimlikleri anlamak ve kültürlerarasında anlayışı geliştirmeye yönelik pratik araçları ortaya çıkarmaktır. Şehirler, bu anlaşma kapsamında yerel kuruluşlar, kamu, vatandaşlar, okullar ve medya gibi farklı kişi ve kurumlarla iletişime geçip uluslararası çalıştaylar düzenlemektedir.

⁵⁴ <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Reggio%20intercultural%20strategy.pdf> sf.7

⁵⁵ 2011 yılında kurulan *Smart Specialization Platform* (S3 Platform)'un misyonu; AB üyesi ülkelere kendi araştırma ve inovasyonlarını geliştirme ve uygulamaları için bilgi, metodoloji, uzmanlık ve danışmanlık sağlamaktadır.

⁵⁶ http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/10157/0/Peer%20Review%20Strasbourg_Silvano%20Bertini.pdf. 15.08.2014 tarihinde alıntılılandı.

3.3. EMİLİA-ROMAGNA BÖLGESİ'NDE ÇOK-KÜLTÜRLÜLÜK ÜZERİNE KÜLTÜR KURUMLARI

İtalya'daki kültür kurumlarının, diğer AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında, katılımı arttırmak için geliştirdikleri pazarlama iletişimi stratejilerinin daha fazla ve yaygın olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebepleri arasında, İtalya'nın sahibi olduğu hatırı sayılır sayıdaki kültürel miras ve bu mirasın değeri konusunda kamuoyu ve yerel yönetimler nezdinde artan farkındalık sayılabilir.

Müzeler açısından bakıldığında, 2001 yılında revize edilen Teknik-Bilimsel Kriterler ve Performans Standartları yasasında (DM 10.V.2001, kapsam VII), müzelerin yerel düzlemde yaratıcılığı yansıtan kurumlar olduğu belirtilmekte, müzelerin bölgelerinde bulunan okullar ve vatandaşlarla entegre çalışmalarının öneminin altı çizilmektedir.⁵⁷ Bunun yanısıra, 22 Ocak 2004 tarih ve 42 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yle de müzelerin, kamuoyuyla iletişimi çerçevesinde, eğitim ve araştırma yerleri olarak öne çıkarılması gündeme gelmiştir. İtalya'da özellikle 2000'lerden sonra ciddi artış gösteren eğitim servisleri ise, bölgelerdeki yerel müzelerde görülen iyi örneklerin ortaya çıkarılmasına ve paylaşılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca okul programlarıyla gençleri müzelere çekmeye çalışan İtalyan eğitim sisteminin de bu konuda önemli rol oynadığı söylenebilir. Müzelerle ilgili olarak İtalya genelinde yapılan çalışmalara bakıldığında, belki de kanun ve tüzüklere ek olarak son yıllarda gelişme gösteren AB fonlarının da etkisiyle, bölgelerarası kamu ve sivil kuruluşlar arasındaki koordinasyonun proje geliştirilmesinde belirleyici olmaya başladığı görülmektedir.

Bologna Modern Sanatlar Müzesi (MAMBO⁵⁸) Eğitim Departmanı'ndan Ilaria del Gaudio⁵⁹, 17 Ocak 2013'te MAMBO'da yaptığımız söyleşide, AB fonlarıyla

⁵⁷http://www.valorizzazione.beniculturali.it/index.php?option=com_content&view=article&id=555&Itemid=340&lang=en. 15.08.2014 tarihinde alıntılıandı.

⁵⁸ Kamuya ait bir ekmek fabrikası olan eski bina 1925'de özel bir modern sanatlar galerisi olarak kullanılmış, 1970'lerde belediyeye devredildikten sonra ise, modern sanatlar müzesi olarak işlev görmek amacıyla 14 yıllık renovasyondan sonra müze olarak açılmıştır.

⁵⁹ Ilaria Del Gaudio, MAMBO'nun eğitim departmanında görevlidir. Departman'da ortalama 15 kişi çalışmakta ve eğitim bütçesi dahilinde projeler yürütülmektedir.

gerçekleştirilen uluslararası projelerin İtalya’da müzeciliğin gelişmesinde etkili olduğunu belirtmektedir. Bu katkı sadece müzelerin fonlama desteği olan Avrupa projelerine katılım konusunda motivasyonlarıyla sınırlı kalmamakta, ayrıca bu projelerin süreçleri ve çıktılarıyla ilgili detaylı bilginin hazırlanarak internet üzerinden iyi örneklerin paylaşılmasına da olanak sağlamaktadır.

Bu bakımdan proje üretiminde önem taşıyan birkaç kuruluşa kısaca değinmek faydalı olabilir.

3.3.1. ICOM İTALYA VE ULUSLARARASI BÖLGESEL MÜZELER KOMİTESİ(ICR) ⁶⁰

ICOM İtalya’nın özellikle 2000’li yılların ortalarından itibaren önemli çalışmalar gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Mart 2005’te, İtalya, Almanya, İsviçre ve Fransa’dan gelen katılımcılarla İtalya, Pesaro’da gerçekleştirilen sempozyumda müzecilik mesleği için bir Avrupa referans çerçevesi oluşturulması gerekliliği ortaya konmuştur.⁶¹ Her ne kadar bu çerçevenin basılı hale getirilmesi 2008 yılını bulsa da bu zaman zarfında müze çalışanlarının eğitim ve gelişimlerine yönelik standartları yükseltme çalışmaları devam etmiştir. Ekim 2005’te hazırlanan ancak Ekim 2006’da kabul edilen Müze Meslekleri Ulusal Tüzüğü, İtalya’da birçok müzeyle ilgili dernek ve kuruluşun koordineli çalışmasının bir sonucudur. Bu dönemde müze çalışanlarının standartlarının yükseltilmesinin müzelerin geleceği açısından önemi anlaşılmıştır. Ancak, standartların belirlenmesi bölgesel makamlara bırakılmıştır. Bu doğrultuda, Emilia-Romagna Bölgesi’nin de aralarında bulunduğu birkaç bölge, özellikle müze çalışanlarının eğitimine özel önem vermişlerdir (Ruge, 2008, s. 8).

---

⁶⁰ ICOM’un uluslararası komitelerinden biri olarak 1960’larda kurulan ICR, bölgesel müzeler ve onların ilişkide buldukları topluluklarla aralarındaki kültürel, sosyal, tarihsel vb. ilişkileri anlamak ve geliştirmek üzere çalışmalar yapmaktadır. Komite, özellikle bölgesel müzeler arasında uluslararası işbirliğini sağlamak, metodoloji ve felsefe oluşturmak gibi konularla yakından ilgilenmektedir.

⁶¹ http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/professions/frame_of_reference_2008.pdf. 15.08.2014 tarihinde alındı.

İtalya’da profesyoneller kadar gönüllüler de müzecilik için önemli çalışmalar yapmaktadır.⁶² ICOM İtalya’nın diğer müze kuruluşlarıyla beraber düzenlediği 2007 yılındaki konferansın konusu, “Daha İyi Bir Müze Yönetimi için Profesyoneller ve Gönüllüler Arasındaki Yeni İlişki” olmuştur (Legget, 2011, s. 25).⁶³

2009 yılında ICOM İtalya’da müze çalışanlarının eğitimiyle ilgili olarak ulusal bir çalışma grubu kurulmuştur⁶⁴ Kurulan bu çalışma grubunun amacı, müzelerin bölgelerarası ve üniversitelerle işbirliğini sağlamlaştırarak, müze çalışanlarının deneyim ve donanımını arttırmaktır (Legget, 2011, s. 33).

3.3.2. ÇOK ETNİSİTELİLİK ÜZERİNE GİRİŞİMLER VE İNCELEMELER VAKFI (ISMU)⁶⁵

1991 yılında çok-kültürlülük ve özellikle uluslararası göç olgusu üzerine araştırma yapmak üzere Lombardiya Bölgesi’nde Milano merkezli olarak kurulan ISMU (ital. *Iniziativa e Studi sulla Multiethnicita*) bağımsız bir bilimsel organizasyondur. ISMU, kendisini gerek yerel gerekse Avrupa ölçeğinde devlet kurumları, yerel ve bölgesel yönetimleri, sosyal ve sağlık kuruluşları ve gönüllülerle işbirliği içinde çalışmaya hazır bir yapı olarak tanımlamakta ve özellikle çok-kültürlü toplum konusuna odaklı projelerde çalışmaktadır. Çalışmalarını yaparken katılımcı bir yaklaşım izlemekte; yapılan aktivite ve projelere yerel idari birimlerin, planlama ve geliştirme süreçleri de dahil olmak üzere katılmaları özendirilmektedir.

⁶² <http://riviste.unimc.it/index.php/cap-cult/article/viewFile/102/83>. 15.08.2014 tarihinde alıntlandı.

⁶³ Emilia-Romagna Bölgesi’ndeki müzelerde dikkatimi en çok çeken görüntülerden biri de müze güvenlik görevlilerinin ortalama yaşının 65 üzeri olmasıydı. Bunun neredeyse girilen her müzede karşılaşılan bir durum olması nedeniyle konuştuğum yaşlı ama son derece bakımlı hanım; İtalya’nın kültürel mirasını gençlere tanıtmamanın kendisi için çok tatmin edici bir görev olduğunu, elinden gelse her gün gelebileceğini söylemişti. (Sohbetin sonunda bir çekmecedan çıkardığı İtalyan opera bestecisi Gioachino Rossini’nin el yazması mektuplarını ve çalışmalarını göstermişti).

⁶⁴ 2009-2010 yılında Modena Üniversitesi’nde Kültürel Mirasın Geliştirilmesi için Dijital Kataloglama adı altında bir yüksek lisans programı açılmıştır.

⁶⁵ <http://www.ismu.org/> 15.08.2014 tarihinde alıntlandı.

Ana finansörleri arasında, bir bankanın kurduğu Cariplo Vakfı⁶⁶, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milano Belediyesi ve Milano Ticaret Odası⁶⁷ bulunan ISMU'nun, projelerinde sürekli ve proje bazlı olmak üzere yaklaşık 350 kişi çalışmaktadır.⁶⁸

ISMU, yaptığı araştırma, dokümantasyon ve eğitim çalışmalarıyla sadece Lombardiya Bölgesi'nde değil, ulusal düzeyde de göç ve entegrasyon konusunda ulusal seviyede aranır bir *think-tank* grubu haline gelmiştir. 2005'ten beri ise kültürü de yeni bir çalışma alanı olarak faaliyetleri arasına almıştır.

ISMU'nun danışmanlarından Simona Bodo⁶⁹ ile 15 Ocak 2013 tarihinde *skype* üzerinden yapılan söyleşide, amaçlarının kültürel mirası göçmen topluluklar arasında değeri bilinir ve desteklenir hale getirmek olduğunu belirtmiştir. Bunun için de, kültür kurumlarının göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmada nasıl daha etkin bir rol alabileceklerinin araştırılması önem taşımaktadır. Örneğin, Ekim 2005-Şubat 2007 aralığında gerçekleştirilen “Kültürel Miras ve Entegrasyon” adlı eğitim ve araştırma projesine birçok müze, kütüphane, okul, araştırma merkezi ve kültürel aracılar (*cultural mediators*) katılmış, proje çıktılarını ISMU'nun Miras ve Kültür Online Platformu'na aktarılmıştır.⁷⁰

---

⁶⁶ Vakıf, tasarruf bankalarının, kâr amacı gütmeyen organizasyon ve ticari banka olarak 2 farklı yapı altında faaliyet göstermesini amaçlayan 30 Temmuz 1990 tarih ve 218 no'lu kanun kapsamında Aralık 1991'de Milano'da kurulmuştur. Asıl adı “*Cassa di Risparmio delle Provincie Lombarde*” olan Vakıf, kısaca Cariplo olarak anılmaktadır. <http://www.fondazionecriplo.it/en/index.html>

⁶⁷ <http://www.childrenleftbehind.eu/ismu-foundation/>.15.08.2014 tarihinde alıntılıdır.

⁶⁸ <http://www.childrenleftbehind.eu/ismu-foundation/>.15.08.2014 tarihinde alıntılıdır.

⁶⁹ Simona Bodo, müze ve diğer kültür kurumlarının sosyal rolleri (özellikle sosyal içerme ve kültürlerarası diyalog) üzerinde çalışan bağımsız bir araştırmacıdır. Birçok kamu ve özel kuruluşa miras ve kültürlerarası diyalog konusunda araştırma ve eğitim konularında danışmanlık hizmeti vermektedir. ISMU ve IBC kurumlarında uzun süreli danışman ve proje yöneticisi olarak görev almaktadır. ISMU'nun Miras ve Kültürlerarası online platformunun yaratılmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca İtalyan devletinin kültür politikalarının özetlendiği ve EriCarts tarafından koordine edilen Kompendiyum'un da yazarlığını yapmaktadır.

⁷⁰ Lombardiya, Piemonte, Emilia-Romagna ve Lazio bölgelerinde gerçekleştirilen kültürlerarası diyalog projeleriyle ilgili detaylı bilgileri içeren internet sitesi 2007'de 10 projeye ev sahipliği yaparken bugün 50'nin üzerinde projenin detaylarını barındırmaktadır. 3 aylık dönemlerde revize edilen platform sayesinde İtalya'da birçok müzenin çalışmaları hakkında toplu bilgiye ulaşılabilmektedir.

3.3.3. EMİLIA-ROMAGNA BÖLGESİ KÜLTÜREL MİRAS ENSTİTÜSÜ (IBC)

Bölgede kültürel alanda gerçekleştirilen projelerde çok önemli katkısı olan ve çeşitli kültür kurumları bakımından bir şemsiye kurum olarak hareket eden Kültürel Miras Enstitüsü [IBC, (ital. *Istituto per I beni artistici culturali e naturali*)], 1974 yılında -o dönemde bölgelerin kalkınma politikaları konusunda yetkili kılınmasının da etkisiyle- kültürel miras alanında bölgesel yönetime kültür politikaları konusunda planlama konusunda danışmanlık desteği sağlamak amacıyla kurulmuştur.

1983 yılında, bölge kütüphanesi ve belgeleme servisi de Enstitü'nün bir parçası haline getirilmiştir⁷¹ ve Enstitü, belge ve arşivleri koruma ve koordinasyonu sağlama görevini de üstlenmiştir.⁷²

1995 yılında, Enstitü'nün rolünü güçlendiren 29 no'lu yönetmelik kapsamında yeni bir yapılandırmaya gidilerek akademik, finansal ve yapısal anlamda özerk bir statü elde edilmiştir.⁷³

IBC'de Avrupa Müze Projeleri'nden sorumlu direktör olarak çalışan Margherita Sani ile 18 Ocak 2013'te Bologna'da yapılan söyleşide, IBC'nin önceliğinin, standardizasyon ve eğitim olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, kültürlerarası diyalog konusunun son yıllarda önem kazanmasıyla kurum olarak inisiyatif kullanarak bu konuya da odaklanmayı tercih etmişlerdir.

Sani, kültür kurumlarının, özellikle müzelerin, bir bakış açısı ve hikaye oluşturabilecek envanterleri sayesinde kültürlerarası diyalog konusunda önemli bir rol alabileceklerine inanmaktadır.

---

⁷¹ Emilia-Romagna Bölgesi'nde 20 milyondan fazla kitaba ve sayıları hızla artan online kaynaklara sahip 1.300 adet kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphanelerden 467 tanesi bölgesel yönetimlere bağlı olarak geleneksel biçimde yönetilmektedir. Kitapların yanısıra belediyelere ait 12 milyon kadar tarihi belge de Bölgesel Kütüphane Sistemine kayıtlıdır..

⁷² <http://ibc.regione.emilia-romagna.it/en> 16.03.2014 tarihinde alıntılıandı.

⁷³ <http://ibc.regione.emilia-romagna.it/en/the-institute/about-us> 16.03.2014 tarihinde alıntılıandı.

Yukarıda bahsedilen kurumların ortak paydası düşünülduğünde bölgelerindeki sorunlara ilişkin gündemi takip ettikleri ve yerel topluluğun ihtiyaçlarına bir cevap oluşturmada yardımcı olabilecek şekilde kendi çalışma programlarını oluşturdukları görülmektedir. Ayrıca bu sorunlara çözüm oluşturmada kendileriyle işbirliği yapabilecek yerel kültür kurumlarıyla da sürekli iletişim halindedirler. Örneğin, aşağıdaki bölümlerde anlatılacak Modena Müzesi yerel ve bölgesel kurumlarla işbirliği içinde kendi projelerini gerçekleştirmektedir.

3.4. EMİLIA-ROMAGNA BÖLGESİ'NDEN BİR ÖRNEK KENT: MODENA

Günümüzde sadece Emilia-Romagna Bölgesi'nin değil, Avrupa'nın önemli ve gelişmiş sanayi merkezleri arasında yer alan⁷⁴ Modena kentinin, tarihi boyunca katılımcılığın öne çıktığı bir şehir olduğu söylenebilir. Rönesans döneminde birçok aydının katılımıyla adalet ve vergi sistemiyle ilgili reformların uygulanmaya başladığı kentte ve çevresinde hakim olan sosyal yaklaşımlı bakış açısı, Faşizm döneminde de İtalya'nın önde gelen direniş hareketlerinden birinin Emilia-Romagna'dan başlamasına neden olmuştur. Faşizm döneminin son bulmasıyla Emilia-Romagna Bölgesi yeni bir demokratik yaklaşıma kavuşmuş ve direnişin idealleri olan “yenileme ve koruma” kavramları canlı tutulmuştur (IBC, 2012, s. 37).

1970'lerde İtalya Anayasası çerçevesinde bölgede idari yönetimin iyileştirilmesini ele alan çalışmalara ağırlık verilmiş; ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve idari verimliliği entegre edebilen “güçlü şehirler modeli” oluşturulmuştur. Bu organizasyon modeli aynı zamanda farklı yerel topluluklara kendi kültürel ve sivil özelliklerini ifade etmeleri için de olanak sağlamıştır (IBC, 2012, s. 40).

---

⁷⁴ Bölge, önemli besin maddeleri ve dünyaca ünlü Modena balsamik sirkesi üreticilerinin yanısıra Masserati, Pagani, Lamborghini, Ferrari gibi büyük yarış otomobili fabrikalarına da evsahipliği yapmaktadır. Ayrıca, seramik tasarımı konusunda çok önemli bir üretim kapasitesine sahiptir.

2012 yılı sonu itibariyle 688.376 kişilik bir nüfusa sahip olan Modena'da nüfusun %6,5'ini yabancılar oluşturmaktadır.

Tablo 6: İtalya ve Modena'da Karşılaştırmalı Yabancı Nüfusları, 2012-2013

Yıl	İtalya			Modena		
	Nüfus (000)	Oturma İzni Olan Yabancı Sayısı (000)	%	Nüfus (000)	Oturma İzni Olan Yabancı Sayısı (000)	%
01.01.2012	59.394	4.052	6,8	685	39	5
01.01.2013	59.685	4.387	7,4	688	45	6,5
2013/2012 Değişim (%)	0,5	8,3		0,4	13,9	

Kaynak: <http://demo.istat.it/bil2012/index.html>

İtalya genelinde 2012-13 arasında yabancı nüfusundaki yıllık artış % 8,3 iken, Modena özelinde bu oranın %14'e yaklaştığı farkedilmektedir. Bu farkın oluşmasında, Modena'nın güçlü ekonomisinin yarattığı istihdamın dışında katılımcılığı teşvik eden sivil toplum örgütlenmesinin de etkisi olabilir.

Modena, İtalya'da özellikle 2010'lardaki Arap Baharı'ndan sonra dikkati çeken ölçekte artan göç olgusuna kültürel bir olgu olarak yaklaşan ve adem-i merkezîyetçi kültür politikaları çerçevesinde sivil katılıma da önem veren bir İtalyan şehridir. Bu konuda kentteki vakıfların öncü konumda oldukları söylenebilir. Örneğin, Mario del Monte Vakfı'nın önderliğinde 2007-2008 yıllarında yerel kültür sisteminin kamusal alanda nasıl organize edilebileceğiyle ilgili disiplinlerarası bir araştırma projesi başlatılmıştır⁷⁵. Bu araştırma, ana hatlarıyla aşağıda belirtilen 3 soruya cevap bulmayı amaçlamaktadır:

⁷⁵ Kasım 2006-Ocak 2009 dönemi arasında gerçekleştirilen "Kültürel Alan: Durum, Mekânlar, Tarih ve Perspektif" konulu çokyönlü araştırma projesi, Mario del Monte Vakfı tarafından başlatılmış (www.mariodelmonte.it), Bologna ve Floransa Üniversiteleri'nden çeşitli akademisyenlerin de katılımıyla araştırmanın yanısıra çeşitli seminer ve kapsamlı görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. 2007-2008 yılları arasında yürütülen araştırma bu projenin bir parçasıdır.

- 1- Kültürel alan kamusal harekete nasıl entegre edilebilir?
- 2- Kültürle ilgili kamu politikalarının fonlanması ve sürdürülmesi yerel topluluklar bakımından ne anlam ifade etmektedir?
- 3- Kültür-kamu ekseninde kültürel alan ve bölgesel kalkınma arasındaki ilişki kamuoyu tarafından nasıl algılanmaktadır? (Borghesi & Meschiari, 2010, s. 85)

Araştırmada, Modena'nın kültürel kimliği ile fabrikalarda çalışma anlayışı arasında ilginç bir ilişki ortaya çıkmıştır. Fabrikada çalışmak demek; bir tasarımla ilgili olarak çalışmak, bir projenin parçası olmak ve profesyonel yeterliliği sürekli arttırmak demektir. Modena'da, işe girmek demek, yeni bir topluluğa girmek ve oranın değerlerini algılamak demektir. Her ne kadar yeni kuşaklar, kendilerinden öncekiler gibi, ağırlıklı olarak fabrikalarda çalışmıyor olsa da, ebeveynlerinden geçen bu kültür birikiminin şehrin kültürel kimliğinde de kendini hissettirdiği görülmekte; farklı değerleri anlamaya ve bir bütünün farklı ama değerli ve tamamlayıcı bir parçası olmaya çalışmanın sosyal hayatı da etkilediği ortaya çıkmaktadır (Borghesi & Meschiari, 2010, s. 97).

Modena'da, yerel yönetimin sivil kuruluşlar ve bağımsız araştırma kuruluşlarıyla işbirliği yapmakta olduğu, 'yeni gelenlere' yani göçmenlere ve özellikle gençlere yönelik çalışmalar gerçekleştirdiği görülmektedir.

Mario del Monte Vakfı'nın projesi dışında bir diğer örnek de kültür kurumlarının önemli bir parçası olan müzelerden verilebilir: Müzecilik alanında kapasite geliştirme amacıyla 1998 yılında toplam 58 müzenin katılımıyla kurulan Modena Müzeleri (ital. *Musei dei Modena*) sistemi, iletişimi ön planda tutan bir platformdur.⁷⁶ Bir iletişim ağı oluşturma fikrinden doğan proje, daha sonraları müzelerin kalite standartlarını yükseltmeyi, koleksiyonlarının daha etkin kullanımını sağlamayı ve çekim güçlerini arttırmayı hedeflemiştir. 18/2000 no'lu kanun çerçevesinde, Modena Müzeleri sistemi sayesinde etkinlik tanıtımı, proje üretilmesi ve çeşitli faaliyetlerin planlanması için IBC ile koordineli çalışılmaktadır.

⁷⁶ <http://www.museimodenesi.it/page.asp?IDCategoria=279&IDSezione=5352> 11.09.2014'de alıntılandı.

Platform, gençlerle çalışmalara da özel bir önem vermektedir. Örneğin, Modena Müzeleri, Fitzcarraldo Vakfı⁷⁷ ve Modena İl İdaresi işbirliğiyle gerçekleştirilen “Müzelere Gitmiyorum!: Bir Bakışta Gençler” konulu araştırmada, gençlerin müze ziyaret oranlarının düşüklüğünün nedenleri hakkında bilgi toplanmıştır.⁷⁸ Gençlerin, müzeleri fazla mesafeli, kapalı ve yönetmeliklere sıkı sıkıya bağlı buldukları, ayrıca günümüzün ‘gerçek’ dünyasını yansıtmadıkları düşüncesinde oldukları görülmüştür. Ne var ki, gençlerin bir yandan da “daha aktif bir faaliyet” olarak tanımladıkları sergilerdeki iletişim ortamını ilgi çekici buldukları belirtilmiştir. Gençlerin, en çok fotoğraf, yakın-tarih ve teknoloji konularıyla ilgilendiği, bilim müzelerini ya da kendi bireysel kimlikleriyle bağlantı kurabildikleri müzeleri tercih ettikleri de aynı araştırmada ortaya çıkmıştır.⁷⁹

3.5. MODENA ETNOGRAFYA VE ARKEOLOJİ MÜZESİ (MEAM)

Modena Dükü tarafından saray olarak kullanılmak üzere, klasik tarzda inşa ettirilen MEAM, 1871 yılında, arkeolog Charles Boni'nin Modena yakınlarında yapılacak bir kazı için Kent Konseyi'nden bütçe tahsisi alması sayesinde ve çıkarılan eserlerin korunması amacıyla müzeye dönüştürülmüştür.⁸⁰

Ulusun kültürel bütünlüğün devamlılığı için tarihi koleksiyonların saklanması önemine inanan Boni ve ekibinin çalışmalarıyla Modena halkından toplanan bağışlarla müzenin sanat koleksiyonu da oluşturulmuştur.

1881 yılında Modena valiliği tarafından devralınan, şehrin ve İtalya'nın önemli kent müzelerinden biri olan MEAM, İtalya'nın ulus-devlet olarak birleşme dönemindeki

⁷⁷ 2009 yılında kurulan Fondazione Fitzcarraldo, kültür, sanat ve medya yönetimi ve politikaları konusunda planlama, araştırma, eğitim ve dokümantasyon konusunda çalışan bağımsız bir merkezdir. (<http://www.valorizzazione.beniculturali.it/it/notizie/265-invito-proposte.html>)

⁷⁸ Araştırmada, yaşları 14-19 arasında değişen, 5 eğitim kurumundan yaklaşık 90 gençle birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

⁷⁹ http://www.fitzcarraldo.it/en/research/idontgotouseums_abstract.pdf 11.09.2014'de alıntlandı.

⁸⁰ <http://www.comune.modena.it/museoarcheologico/palazzo/storiamuseo.shtml> 19.09.2013 tarihinde alıntlandı.

değişim ortamında, müzelerin kentin kimliğini korumaya adanmış yerler olarak algılandığı dönemin önemli ilk sivil müzecilik örneklerindedir. Ondokuzuncu Yüzyıl'da büyük değişim geçiren İtalyan müzeciliğine tanıklık eden Müze, kentin Paleolitik dönemden itibaren tarihsel gelişimini çok sayıdaki eseri kronolojik bir sergileme üslubuyla ziyaretçisine aktarmaktadır.⁸¹

1962 yılından itibaren Müze 4 bölümden oluşturulmuştur:

1. Arkeoloji Müzesi
2. Etnografya Müzesi
3. Sanat Müzesi
4. Roman Lapidario Müzesi

Resim 1 : MEAM

Kaynak: <http://www.comune.modena.it/museoarcheologico/palazzo/palazzomusei.shtml>

4 kattan oluşan müze kompleksi, 14.yüzyıldan kalma el yazmaları ve sanat eserleri ile arkeolojik kazılarla etnografik araştırmalardan elde edilen 5000'den fazla esere evsahipliği yapmaktadır.

İtalya'daki diğer müzelerin de deneyimlediği üzere, kurulan ilk müzeler 1900'lerden 1970'lere kadar uzun bir süre ihmal edilmişlerdir. Bu dönemin ardından MEAM, 1980'lerde geniş çaplı bir restorasyondan geçmiş, restorasyon sürecinde sergileme tekniğinin nasıl olacağı da sorgulanmıştır. 1700'lü yılların klasik İtalyan saray mimarisine sahip özelliğinin sadece fiziksel sunumda değil, kuruluşunda etkili olan

⁸¹ <http://www.museimodenesi.it/page.asp?IDCategoria=280&IDSezione=5448&ID=92194> 19.09.2013 tarihinde alıntılandı.

klasik müze sergileme tekniğinde de ağırlıklı olarak korunmasına karar verilmiştir. Müze'nin bugünkü direktörü Ilaria Pulini, 17 Ocak 2013'te MEAM'da yapılan söyleşide, bu konuda bir noktaya işaret etmekte ve bu 'eski'liğin özellikle yabancı göçmen vatandaşlarla iletişime geçmekte bazen bir engel de teşkil edebildiğini belirtmektedir.

Resim 2 : MEAM, Ana Galeri

*1886

*2007

Yukarıdaki fotoğraflarda da görüldüğü üzere, aradan yaklaşık 130 yıl geçmesine rağmen müzenin sergileme tekniğinde neredeyse hiç değişiklik olmamıştır.

Şehrin merkezinde yer alan ve ağırlıklı olarak Modena Belediyesi, İtalyan Hükümeti ve Kültürel Miras Bakanlığı tarafından fonlanan MEAM, yine de finansal zorluklar nedeniyle haftanın her günü açık kalamamaktadır. Müze, pazartesi, çarşamba ve cuma günleri öğlene; salı, perşembe ve haftasonları ise sabahtan akşama kadar açıktır. Bu şekilde, haftaiçi öğleden önce gerçekleştirilen okul gezilerine ve haftasonları aktivitelere yönelik programlar yapılabilmektedir. Yapılacak aktiviteler konusunda ilk fikirler MEAM'ın eğitim görevlisi tarafından geliştirilmekte, uygulama ise, özel bir şirketin koordinasyonunda yürütülmektedir. Gerektiği takdirde broşür, vb basılı materyal de yine şirket tarafından hazırlanmaktadır.

3.6. KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİĞE DAİR BAZI PROJELER

İtalya ve Emilia-Romagna’da gerek bölgesel kanunların gerekse sivil toplumdaki hareketliliğin katılımcılığı ve koordinasyonu teşvik ederek çeşitli kültür kurumları ve kişiler arasında iletişimi kolaylaştırdığı aşikârdır. Kültürlerarası diyalog projelerine değinen bu bölümde işleyişin daha iyi aktarılabilmesi için, nasıl yukarıdaki bölümlerde birbiriyle koordineli çalışan kurumlardan bahsedildiyse, burada da kısaca birbiriyle ilintili projelerden bahsetmek faydalı olabilir.

3.6.1. ÖĞRENEN MÜZE (LEARNING MUSEUM, LEM) PROJESİ: 2010-2013

Hayat Boyu Eğitim programı⁸² kapsamında profesyonellerin kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla müzeler ve kültürel miras organizasyonları arasında iletişim ağı yaratmayı ve eğitim yerleri olarak potansiyellerini kullanmayı hedefleyen LEM, AB tarafından fonlanan bir projedir. Proje, müzelerde hayat boyu eğitim, kültürlerarası diyalog ya da gönüllülük gibi konularla ilgilenen birçok projenin varış noktası olarak betimlenebilir. Bu açıdan LEM, Emilia-Romagna Bölgesi Kültürel Miras Enstitüsü (IBC) direktörü Sani tarafından müzelerin ve kültür kurumlarının geleceğine dair yeni vizyona örnek olarak verilmektedir.

LEM’in misyonu, müzelerin eğitici aktivitelerin düzenlendiği eğitim yerleri olmakla kalmayıp, yerel topluluklar, kendi dışından kuruluşlar ve müzelerden de öğrenen organizasyonlar haline gelmelerine destek olmaktır. 17 Avrupa ülkesinden 23 ortakla başlayan iletişim ağı bugün 23 ülkeden çok sayıda ortakla; sadece müzeler olarak değil, aynı zamanda bakanlıklar, müze dernekleri ve diğer şemsiye kuruluşlar ve

---

⁸² Program, kişilerin hayatlarının herhangi bir aşamasında Avrupa’da eğitim ve öğretim görmesini amaçlamaktadır. 2007-13 döneminde 7 milyar Eur ayrılan programın devam olan 2014-20 dönemi Erasmus + programı altında yürütülmektedir.

eğitim alanındaki büyüklü küçüklü kurumların da katılımıyla çalışmalarına devam etmektedir (National Gallery of Ireland, 2012, p. 8)⁸³.

3.6.2. GÖÇ ÇAĞINDA AVRUPA MÜZELERİ (EUROPEAN MUSEUMS IN AN AGE OF MIGRATIONS, MELA)⁸⁴ : MART 2011-ŞUBAT 2015

MeLa, 2011 yılında Avrupa Komisyonu tarafından fonlanmış, üniversite, müzeler, araştırma merkezleri ve bir şirket tarafından oluşan dokuz ortaklı dört yıl süreli disiplinlerarası bir araştırma projesidir. MeLa, günümüz küreselleşme, göç ve mobilite tartışmalarını yansıtarak, 21. yüzyılda müzelerin rolünü yeniden tanımlamayı amaçlamıştır. Söz konusu yeniden tanımlama ihtiyacının ortaya çıkmasında, bilginin daha hızlı hareket ettiği bir ortamda insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı kolaylaştırmanın ve sosyal uyumu pekiştirmenin öneminin anlaşılması etkili olmuştur. Bu noktada, kapsayıcı bir Avrupa kimliğinin varlığı kritik önem taşımaktadır. MeLa, müzeleri ve müzecilik politikalarını güçlendirerek bu kimliği inşa etme yolunda katkı sağlamayı amaçlamaktadır (Whitehead, Eckersley, & Mason, 2012, p. 7).

3.6.3. KÜLTÜRLERARASI DİYALOG İÇİN MÜZELER (MUSEUMS AS PLACES FOR INTERCULTURAL DIALOGUE, MAP FOR ID): 2008-2010

IBC'den Sani, özellikle son onyılda Emilia-Romagna Bölgesi'nde artan göç nedeniyle kültürlerarası diyalogun öneminin farkına daha fazla varıldığını belirtmektedir. 2004 yılında, IBC, bölgedeki yerel müzelerde bulunan etnografik koleksiyonların gözden geçirilerek arşivlerin güncellemesini amaçlayan ETNO adlı inceleme projesini başlatmıştır. 2006 yılında tamamlanan bu araştırma projesi, güncel verilerin elde

⁸³ http://www.nationalgallery.ie/aboutus/ThisWeek/~media/Files/Education/roundtable_symposium.ashx 13.09.2013 tarihinde alıntılandı.

⁸⁴ "MeLa", "toplanma, buluşma" anlamına gelen Sanskritçe bir kelimedir. Bugün, topluluk kimliği oluşturmada kültürlerarası karşılaşmaları ifade etmekte kullanılmaktadır.

edilmesinin yanısıra kamuoyu ve müze çalışanları nezdinde Avrupa-dışı kültürlere karşı yeni bir ilgi uyandırmayı da başarmıştır. Bunun üzerine, IBC, 2006'dan itibaren bölgedeki müzelerin eğitim bölümü çalışanlarına hizmet-içi eğitim verilmesini amaçlayan “Müzeler Pekçok Hikâye Anlatır”⁸⁵ projesini başlatmıştır.

2008 yılının “Avrupa Kültürlerarası Diyalog Yılı” olarak ilan edilmesi nedeniyle yeni bir adım daha atılmış ve IBC, dikkatini objelerden insanlara, müzelerden etkileşim ve değişime açık kamu alanlarına çevirmiştir (Bodo, Gibbs, & Sani, 2009, pp. 48-49). Bu yaklaşım yeni ve uzun süreli büyük bir projenin de doğuşuna sebep olmuştur: “Müzeler: “Kültürlerarası Diyalog Mekânları”⁸⁶

IBC'nin koordinatör olduğu proje, İtalya, Macaristan, İrlanda, İspanya, Hollanda ve İngiltere'den çeşitli kurum ve kişilerin ortaklığıyla hayata getirilmiştir (Pereira, Salvi, Sani, & Villa, 2010, p. 34).

“Map for ID” projesi, 2008 yılında IBC'nin internet sitesinden projeye katılım çağrısı yapmasıyla duyurulmuş, müzelerden gelen proje önerileri proje kılavuzu doğrultusunda değerlendirilerek Emilia-Romagna Bölgesi'nden seçilen 7 müze, pilot proje yapımına geçmişlerdir.⁸⁷

Map For ID'nin misyonunda “çok-kültürlü bir toplumdan çoklu kültürlerin karşılıklı diyalog ortamında sorumluluk paylaştığı kültürlerarası bir toplum haline nasıl gelebiliriz?”⁸⁸ sorusuna bir cevap arandığı ifade edilmektedir. Ancak, bu cevaba ulaşmak kolay değildir. Proje raporunun önsözünde “çok-kültürlülüğün hayatın bir gerçeği, ancak kültürlerarası olma halinin hâlâ bir ütopya” olduğu yazmaktadır (Bodo, Gibbs, & Sani, 2009, p. 4).

---

⁸⁵ *Museums Tell Many Stories (MTMS)* projesi, Avrupa'nın çeşitli bölgelerindeki müzelerin yaklaşımlarını karşılaştırmayı hedeflemiş iki senelik yoğun bir gezi programı ve saha araştırmasından oluşan bir projedir.

⁸⁶ <http://fondazione.ismu.org/patrimonioeinterculturala/index.php?page=esperienze-show.php&id=36>
http://www.mapforid.it/Handbook_MAPforID_EN.pdf 13.09.2013 tarihinde alıntlandı.

⁸⁷ Proje başlangıcında, müzelere genel çerçevenin detaylı olarak anlatıldığı bir rehber kitap verilmiş, proje sonunda ise, detaylı bir değerlendirme formunu doldurmaları istenmiştir.

3.6.3.1. MAP FOR ID PROJESİNİN DEĞERLENDİRMESİ

IBC direktörü Margherita Sani, çok sayıda kişi ve özellikle Turin ve Emilia-Romagna'dan birçok kurumun⁸⁹ katılımıyla gerçekleştirilen “Map for ID” projesini değerlendirirken, kazanılan deneyimin projenin en önemli çıktıları arasında olduğunu belirtmektedir. Bu deneyim, müze profesyonelleri, öğretmenler, eğitimciler, cemaat ve göç dernekleri gibi çeşitli sektörlerden kurum ve bireyler arasında iletişim ortaklığının kurulmasına önayak olmuştur.

“Map for ID” projesi çerçevesinde gerçekleştirilen pilot projelerin amacı, ‘müzelerin katılımcılığı ve işbirliği içinde planlamayı teşvik eden kurumlar’ olmaya başlamaları şeklinde tanımlanmaktadır. “Map for ID” bu zorlu değişim sürecinde -geleneksel erişim modelinin⁹⁰ geliştirilmesi- konusunda müzelere bir ışık tutmuştur.⁹¹ Müzeler misyonlarını gözden geçirip yeni baştan tanımlama çabası içine girerken kendilerini de bugünkü ve gelecekteki ziyaretçilerine hazırlamış olmaktadır.

Fitzcarraldo Vakfı ile ISMU'nun danışmanlarından olan Alessandra Garibalda da⁹² 11 Aralık 2012'de Cascina Cucagna, Milano'da yapılan söyleşide, “Map for ID”ye katılan tüm kurum ve bireylerin benzer bir projeyi kendilerinin nasıl yapacakları konusunda bir örnek vaka deneyimi sahibi olduklarını belirtmektedir. Garibalda, bu deneyimin kamusal fonlamanın gittikçe azalacağı ve kurumların hem proje yönetimi hem de fon sağlama konusunda deneyimlerinin öne çıkacağı bir dönemde çok önemli olduğunu vurgulamaktadır.

---

⁸⁹ <http://patrimonioeintercultura.ismu.org/index.php?page=esperienze-show.php&id=36>
04.07.2015 tarihinde alıntlandı.

⁹⁰ Bu geleneksel erişim geliştirme modeline göre, müze, yeni ziyaretçilerine o ana dek onlarla paylaşılmayan ya da anlamları için özel çaba sarfedilemeyen kültürel mirastan faydalanabilmeleri için ‘kapılarını açar’.

⁹¹ http://www.mapforid.it/Handbook_MAPforID_EN.pdf sf. 27-28 13.09.2014 tarihinde alıntlandı.

⁹² Alessandra Garibalda: izleyici geliştirme alanında çalışmaya başladıktan sonra, sonrasında değerlendirme ve eğitim konularında deneyim kazanmıştır. Haftanın 3 günü Torino'daki kültür gözlemevi Osservatorio del Piemonte'da çalışmaktadır. Aynı zamanda ISMU projelerinde de rol almaktadır.

13-17 Ekim 2009 tarihlerinde Madrid’de yapılan sonuç konferansının ardından kültürlerarası diyalog projelerine kendi inisiyatifiyle devam eden MEAM, kültürlerarası diyalogu geliştirmeyi, müzenin misyonunun bir parçası haline getirmiştir.

3.6.4. MEAM’IN KÜLTÜRLERARASI DİYALOG PROJESİ: “OBJENİ SEÇ” (TEMMUZ 2008-2009)

MEAM direktörü Ilaria Pulini ile yapılan söyleşide, Modena’nın sosyalist eğilimli politik geçmişinin de etkisiyle, göçmenlerin Modena toplumunun bir parçası olarak kabul edildiğini ve bu yaklaşımın da kentteki sosyal ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunduğu anlaşılmıştır. Pulini söyleşide, bir kent müzesi olarak yine de yeni gelen göçmenlerle yerel halk arasında bir mesafe olduğunun farkında olduklarını eklemektedir. MEAM direktörü Pulini, her ne kadar erişim konusunda ilerleme sağlansa da, bunun yeterli olmadığını, bireylerin entegrasyonu yönünde de adımlar atılması gerektiği söylemektedir. Bu tedbir çerçevesinde, ne ekonomik beklenti ne de deneyimleri olmamasına rağmen, Modena’daki göçmen sayısının çokluğu ve belediyenin sosyal departmanı ile olan iyi ilişkileri nedeniyle MEAM’ın uluslararası “Map for ID” projesine bir pilot projeye başvuru yapılmasına karar verilmiştir. Projede kültürel mirasın bir barış ve MEAM’ın da bir diyalog aracı olarak nasıl kullanılabileceği fikri yönlendirici olmuştur.

MEAM’ın gerçekleştirdiği ilk kültürlerarası diyalog projesi olan “Objeni Seç”in amaçları şöyle özetlenmektedir:

- Müzenin kültürlerarası diyalog için bir buluşma mekânı olarak potansiyelini geliştirmek
- Modena’nın kültürel mirasına ilgi duyan bir ‘yeni vatandaş kitlesi’ oluşturabilmek
- Yerli topluluğun göçmenlerin entegrasyon sürecinde aktif rol almasını sağlamak
- Müze çalışanlarının kültürlerarası yetkinliğini geliştirmek.

Yukarıda da anılan ISMU'dan Simona Bodo ise proje için şu açıklamayı yapmaktadır:

“...kimi müzeler insanlar arasında yeni köprüler kurulmasında, yeni bir ‘rezonans’ yaratılmasında, eserler ve bireyler arasında beklenmedik bağlantılar ortaya çıkarılmasında birer araç olan objelerin sembolik ‘benimseme’ rolünü keşfetmektedirler. Katılımcılar, kültür üniformasını giymek zorunda kalmadıkları ve objeleri bir diyalog aracı olarak seçmede özgür oldukları durumlarda, bu objeleri sadece kültürel olarak değil, aynı zamanda duygusal olarak da ‘tanıma’ olanağına sahip olurlar. Bir başka deyişle, onları sadece kendi kültürlerinin bakış açısından değil, kendi yaşantıları ya da imgesel kişisel deneyimleri açısından da görme olanağına kavuşurlar. Buna olanak sağlayan bir örnek proje olarak “Objeni Seç” sayılabilir.”

İnsanları eğitmekten ziyade onlarla duygusal bir bağ kurmayı amaçlayan MEAM, yaptıkları projenin bir kereye mahsus olmayıp süreklilik arz etmesini hedeflemiş, bu doğrultuda gönüllülerle işbirliği yaparak katılımcı bir yaklaşım geliştirmiştir.

Projenin bitiminde hazırlanan raporda proje evreleri şöyle tarif edilmiştir:

- 1) Göç ve entegrasyon politikalarının geliştirilmesinde rol oynamış olan yerel kuruluşlarla iletişime geçilmesi,
- 2) Modena’da yaşayan başlıca göçmen gruplarla ve onların temsilcileriyle anketler yapılması,
- 3) Modena Yetişkin Eğitim Merkezi (CTP)⁹³ temsilcileriyle irtibata geçilip kültürel arabulucuların (*mediator*) ve projeye katılacak gönüllülerin seçilmesi⁹⁴,
- 4) Şehrin belli başlı tarihi olaylarının gözden geçirilerek Palaeolitik Çağ’dan Ortaçağ’a kadar Modena tarihini sembolize eden 30 objenin müze tarafından belirlenmesi,
- 5) Katılımcıların objelerden birini seçmeleri⁹⁵,

⁹³ Kuruluşunda İtalyan vatandaşların eğitim düzeyini yükseltmek amacıyla açılan bir akşam okulu olan CTP (ital. *Centro Territoriale Permanente di Modena*), daha sonraki yıllarda göçmen sayısının artmasıyla, göçmenlerin hem İtalyanca öğrenerek, hem de eğitim görerek diplomalarını alabildikleri bir eğitim yeri haline dönüşmüştür. CTP günümüzde birçok müzeyle işbirliği yapmaktadır.

⁹⁴ 18 farklı ülkeden 60 gönüllü yetişkin öğrenci seçilmiştir.

⁹⁵ Seçimler sırasında CTP öğretmenleri ve müze çalışanları rehber görevi üstlenip, katılımcıların kişisel zevkleri, anıları, özel ilgileri ve objelerin orijinlerini gözönünde bulundurarak seçimde yardımcı olmuşlardır. Müze çalışanları eşliğinde 1 gün boyunca yapılan tur sonunda objeler tanıtılmış ve 16-25 yaş aralığındaki birinci kuşak göçmenden objelerini seçmeleri istenmiştir.

- 6) Katılımcıların o objeyi niye seçtiklerine dair kısa nedenlerini kendi biyografilerini de ekleyerek hazırlamaları. (Bu evre, daha sonraki analiz ve müze çalışanları rehberliğinde yapılacak etkinlik aşamalarına ışık tutmuştur.),
- 7) Her katılımcının seçtiği objeyi korumayı ve ona dair bilgisini yaymayı taahhüt ettiği ve nesnenin katılımcı tarafında sembolik biçimde “kabul edilir”i ifade eden törenin halka açık bir şekilde gerçekleştirilmesi ve sertifikaların verilmesi,
- 8) Törenin, profesyonel bir fotoğrafçı tarafından belgelenecek, katılımcıların biyografileriyle beraber 2010 yılı “çok-kültürlü ajanda”nın hazırlanıp basılarak kentte dağıtılması.

3.6.4.1. “OBJENİ SEÇ” PROJESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Müze direktörü I. Pulini, proje çıktılarını şöyle özetlemektedir:

- Katılımcılarda daha kapsamlı bir bölgesel tarih ve miras bilinci oluşturulması yolunda adım atılması,
- Çok-kültürlü ajandanın şehirde yaygın olarak dağıtım sonucunda, göçmenlerin vatandaşların kent kültür hayatına katılımına örnek oluşturması ve yeni bir anlayış yaratmada katkıda bulunulması,
- Katılımcıların, kimi zaman dil bariyerinden de kaynaklanan, kendilerini ifadedeki zorluklarının sembolik değerlere sahip objelerin yardımıyla giderilmeye çalışılması.

“Map for ID”den sonra gerçekleştirilen bu proje sonunda katılımcıların yanısıra basından da olumlu geribildirim alınmıştır. MEAM, “Map for ID” program bütçesinin yanısıra bütçesinden de pay ayırarak gerçekleştirdiği Objeni Seç projesinden sonra Müze kültürlerarası diyalog projelerini kendi öz kaynaklarıyla finanse ederek sürdürmüştür.

İkinci projede, ilk deneyimin de olumlu etkisiyle, yetişkin göçmen grubuyla çalışılması hedeflenmiştir. Özellikle, kendi toplulukları içinde lider konumunda olan

ve kültürlerarası diyalog konusunda bir ölçüde bilgi sahibi olan kişilerle iletişim kurmanın faydalı olacağı inancıyla Casa della Cultura⁹⁶ ile kontak kurulmuştur. Cassa ile beraber seçilen katılımcılar 11 ülkeden toplamda yaklaşık 50-60 kişiye ulaşılmıştır.

Bu deneyimde, ilkinden farklı olarak tema önceden belirlenmiştir: 1940'lı yıllarda entegrasyon konusunda da mesajları olan ünlü Amerikan folk şarkıcısı Woody Guthrie'nin bir şarkısından esinlenerek projenin ismini "Bu Ülke, Senin Ülken" (*The Land is Your Land*) olarak belirlemişlerdir. Proje için belediyeden ek bütçe alınmamış ve müze kendi imkanları dahilinde projeyi gerçekleştirmiştir.

Seçilen katılımcılardan kendi kültürlerine özgü objeler getirmeleri ve İtalya'ya göç deneyimlerini aktarmaları istenmiştir. Toplanan veri ve materyallerden oluşturulan sergi, 2011 Noel'inde açılarak büyük ilgi görmüş, interaktif geçmiş, katılımcılar tarafından getirilen objeler, yapılan filmler ve onlarca söyleşiyle 2012 yılında da devam etmiştir. Tüm içerik oluşturulan internet sitesinde İngilizce olarak yayınlanmıştır.

MEAM, CTP ya da Cassa della Cultura ile başka küçük projeler de geliştirilmiş ve uygulanmıştır.

3.7. MODENA ÖRNEĞİNİN ÖĞRETTİKLERİ

Bir sosyalleşme mekânı olan müzelerde yer alan objeler, onları izleyen, paylaşan kişilerin kendi deneyimleri üzerinden yeni anlamlar kazanmakta ve dolayısıyla yeni görevler üstlenmektedirler. Müzedeki bir obje için 'yazar', yani küratör, arkeolog, tarihçi veya uzman tarafından konulan anlamın değiştiği, gerçek anlamın onu yorumlayan ziyaretçi tarafından konulduğu sık sık gözlemlenir (Walsh, 1997, p. 37).

---

⁹⁶ Kültür Evi (*Casa della Cultura*), sponsorlar ve belediyeden sağladığı kaynaklarla, entegrasyon konusu üzerine çalışan bir kurumdur. Arşiv, kütüphane, toplantı odası gibi olanakları bulunan kurumda, İtalya vatandaşları gönüllü olarak görev almaktadır.

İtalya’da her 100 kişiden yaklaşık 30’u⁹⁷ boş zamanlarında müzelere ve sergilere gitmektedir (ISTAT, 2012). Müzelerin boş zaman değerlendirmede tercih edilen mekânlar arasında yer almasının nedeni, belki Fitzcarraldo Vakfı çalışanlarından Alessandra Garibalda’nın Milano’daki söyleşide belirttiği gibi, kültürün, bir “yer”den farklı olarak üçüncü türden bir sosyalleşme mekânı yaratabilmesidir.

Gerek üçüncü türden bir yer olması, gerek ziyaretçileri için farklı anlamlar taşıyabilmesi, müzeler için proje üretmede de motive edici bir etken oluşturmakta, objeler böylelikle farklı amaçlar doğrultusunda kullanılabilir. Örneğin, Objeni Seç projesinde olduğu gibi, dilin bir bariyer oluşturduğu durumlarda, objelerin taşıdıkları ‘sembolik anlamlar’la bu bariyer aşmakta ve ziyaretçilerle müzeler arasında anlamlı bir diyalog kurulabilmektedir. Bu nedenle, belki de bir tür “anlam çoğulluğu” taşıyan kültürel nesne ve sanat eserleri, farklı ya da kısıtlı yetkinliklere sahip bireyler bakımından önemli bir potansiyele sahip olmaktadır.

Modena’da incelenen projelerle ilgili yapılabilecek bir başka değerlendirme, katılımcılıkla ilgili olabilir. Projelerin başlangıç aşamasında, ortak kuruluşlar biraraya gelmekte ve “birlikte ne yapabiliriz?” sorusu üzerine düşünülerek işe başlamaktadırlar. Projelerde görev alan kişiler genellikle daha önceki projelerde birlikte çalışmış olduklarından, gerekli kişileri bulmada varolan iletişim ağı devreye sokulmaktadır. İletişim ve koordinasyonun kilit olduğu çok-ortaklı bu tür projelerde, proje sürecinde yapılacak en önemli hatanın başlangıçta ‘herkesi bilgilendirmemek’ olduğu belirtilebilir. Projeye ilintili olan herkes, projenin adını, kısa tanımını ve amaçlarını ve katılımcılara nasıl davranılması gerektiğini en baştan bilmelidir. Hatta “müzedeki kapıyı açan görevliyi dahi bilgilendirmek” gerekliliğinden bahsetmek mümkündür. Fitzcarraldo danışmanı Garibalda, yaptıkları her projede hem iyi hem de kötü deneyim sahibi olduklarını ve proje sonu iç değerlendirmesinin büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Sonuç olarak, en değerli proje çıktısının, deneyim olduğunu söylemektedir.

---

⁹⁷ 2011 yılı eğlence etkinliklerine katılma verilerine göre 6 yaş ve üzeri içinde müze ve sergilere gitme oranı 29,7; arkeolojik alanlar ve anıtlar ziyaret oranı 22,9; tiyatroya gitme oranı 21,9; sinema seyretme oranı ise 53,7’dir.

Modena projeleriyle ilgili bir başka nokta, kültürlerarası bir projeye başlanıldığında uzun süreli bir işe girildiğinin bilincinde olunmasının gereğidir. Zira başlangıçta insanlar, erişim olduğu halde katılım düşük olsa da bir kere proje çevrimi tamamlandıktan sonra katılım oranı artabilmektedir. Bu ilk deneyimden sonra kurumun, bütçe kısıtları, çalışan eksikliği ya da başka bir sorundan dolayı kapılarını katılımcılara kapatmaması gereklidir. Bu durum sadece müzeler için değil, projeye dahil tüm ortak kuruluşlar için de dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Kısacası, kültürlerarası projelerin sürdürülebilir olmaları önemlidir.

Öte yandan, Garibalda, kültürlerarası diyalogun kültüre katılımı ile direkt ilişkili olduğunu belirtmekte, ancak 'kültürlerarası' derken sadece yabancıların değil, 'herkes'in kapsanması gerektiğini eklemektedir. Garibalda bu kapsayıcı yaklaşımın nedenini şu cümleyle özetlemektedir: "Hepimizin yakın ya da uzak at gözlüklerimiz var."

Özetle Modena örneği kamusal alanda yer alan bir müzenin çok-kültürlülük, kültüre katılım, sosyal içerme, kültürlerarası diyalog gibi konularla ilgilendiğini, çevresinde var olan bu güncel sorunları kendi gündemi olarak değerlendirdiği ve kendi inisiyatifiyle de aksiyon aldığı görülmektedir. Tezin takip eden bölümünde İtalya'daki Modena örneğinde görüldüğü gibi müzelerin ziyaretçisiyle ilişkisini yeniden tanımlayan bu alt kavramlara kısaca değinilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İTALYA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN YENİ MÜZECİLİK ANLAYIŞI ÜZERİNE KISA BİR TARTIŞMA

Tezin ikinci bölümünde değinildiği üzere, Batı’da müzecilikteki gelişimin entelektüel, politik ve ekonomik gelişmelerden bağımsız olmadığı görülmektedir. Toplumdaki değişen ihtiyaçlara göre, yaklaşık 6 yüzyıl gibi uzun bir değişim süreci yaşamış olan Batı merkezli müzeler, kuruluş misyonları içinde önemli yer tutan ‘eğitim’ kavramının ötesine geçerek zaman içerisinde daha çeşitli bir misyon yelpazesine sahip olmuşlardır. Müzeler, özellikle kamusal alan haline dönüşmeleriyle birlikte, sağladıkları sosyal faydayı arttırabilmek amacıyla ziyaretçilerinin ihtiyaç ve taleplerine odaklanmaya başlamışlardır. Sosyal faydanın mevzu-bahis olduğu bu gelişim sürecinde ise, müze ve kültür politikalarının toplum yaşamını etkileyen diğer ekonomik, kamu ve sosyal politikalardan çok da farklı yönlerde hareket etmediği görülmektedir.

İtalya örneğine kültür politikaları açısından bakıldığında, yoğun kültürel mirasa sahip ülkede, 18. yüzyılda başlayan arkeolojik kazıların sanat tarihine olan ilgiyi arttırırken, açığa çıkarılan mirasın toplum yararı için korunması ve kullanılması düşüncesinin de yaygınlık kazandığı görülmektedir. Ancak, müzecilik alanında asıl atılımın ekonomik anlamda da zirvenin yaşandığı, “İtalyan ekonomi mucizesi” olarak adlandırılan 2. Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde gerçekleştiği görülmektedir.

İtalya’da 1970’lerde atılım gösteren yenilikçi kültür politikaları ile artan ekonomik refah arasındaki ilişkinin birbirinden bağımsız olmadığı düşünülebilir. 1970’ler, bir anlamda geleneksel müzeyi yenileme ve müzenin halkla ilişkisini yeniden tanımlama isteğinin duyulduğu bir dönemdi (Davis, 2007). Ekonomide neoliberal fikirlerin yayılması; kültürel mirasın bir eğlenme faktörü olarak görülmesi, kültür endüstrisi için yararlı bir kaynak olması, turizm pazarına katkıda bulunması anlamına geliyordu. Bu

etkileşimle, takip eden yıllarda, özellikle 1990'larda önemli değişimler yaşandı. Yeni yerel iktidar yapıları, yeni işlevlere ve kaynaklara sahip olmanın önemini kavradılar. Kültür endüstrileri yerel yönetimler bakımından önemli bir alan haline geldi (Maggi M. , 2009). Bu dönemde çıkarılan bölgesel yasalar da kültür kurumlarının pratik uygulamalarının önünü açtı. Yerel yönetimlerin güçlü yapısı ve özerkliği sayesinde, mevzuatın da kolaylaştırıcı etkisiyle, bölgesel sorunların anlaşılması ve analizinin yapılmasına uygun ortam oluştu.

Aslında, bir yandan kültürel zenginliğin ve bu mirasın çeşitli alanlardaki katma değerinin farkına varılmasıyla, diğer yandan merkezden bölgelere sorumluluğu dağıtan adem-i merkeziyetçilik yaklaşımı sayesinde, bölgeler nezdinde ve sorumluluğunda stratejik kararlar alınıp, planlar yapılırken, aynı zamanda kültür pratiği ile ilgili ulusal ölçekte bir iletişim ağı da oluşmaya başlamıştır. Bu etkilerin bir sonucu olarak, tezin üçüncü bölümünde bahsedilen sivil inisiyatiflerin ve şemsiye kültür kurumlarının bölgesel sorunların takip edilmesinde birer kültür aracı olarak oldukça etkili olduğu görülmektedir. Müzecilik açısından, bu yapı, en yalın haliyle toplumun ihtiyaçlarını yerel inisiyatifler aracılığıyla daha rahat sorgulayabilen, sosyal faydayı kendi araçlarıyla daha kolay arttırabilen bir yapı olarak tanımlanabilir.

4.1. PROTO-MÜZE'DEN POST-MÜZE'YE

Müzeler, proto-müze olarak ortaya çıkışlarından itibaren sürekli bir değişim halindedir. 20. yüzyılda, müzelerin etkinlik alanları, kültürel mirasın bir eğlence faktörü, kültür ve turizm endüstrileri için kaynak olarak katkıları gibi alanların da eklenmesiyle fazlasıyla genişlemiştir. Bu durum, kısaca müzelerin birer etkinlik merkezi haline dönüşmelerine ön ayak olmuştur. Süreç, aynı zamanda, müzelerin hem toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmek, hem de değişen ortamda ayakta kalabilmek için eskinin elitist yaklaşımından sıyrılıp odaklarını objelerden ziyaretçilere çevirmelerine neden olmuştur. Tabii ziyaretçi odaklı iletişime geçişin sadece kısa bir zaman diliminde oluşan farkındalık sonucu oluşmadığı aşikârdır.

Müzelerin ziyaretçi odaklı birer etkinlik merkezi haline gelmesinde İtalya'daki gibi kültür politikalarının ortaya çıkmasında kolaylaştırıcı unsur olan sivil inisiyatiflerin oldukça etkili olduğu farkedilmektedir. Müzelerin kendilerini birer etkinlik merkezi haline getirmeleri demek, aslında kendilerini teşhir ve temsil ettikleri kültürel değerleri diyalog ve katılımcılık (içerme) üzerinden yeniden konumlandırmaları anlamına gelmektedir. Bu tezin Birinci Bölümü'ndeki "Müzelerin Evrimi ile İlgili Konumlandırma" ekseninde 4. Alanda yer alan 'içinde yer aldığı toplulukla bağ kurmaya çalışan ve kültürlerarası diyalogu teşvik eden müzeler' aslında Eileen Hooper-Greenhill gibi müze kuramcılarının da yorumuyla "post-müze" olarak da ifade edilebilir. Post-müze, kendi gündemini, stratejisini ve karar verme süreçlerini oluşturur. Kitlelere bilgi aktarmak yerine, müzenin söylemine aktif olarak katılan çeşitli grupları cesaretlendirmek için dinler ve yanıt verir (Onur, 2014, s. 67). Müzeler, ancak bu şekilde, sadece bir kerelik ziyaret mekânlarından sürdürülebilir ilişkilerin olduğu toplum etkinlik merkezleri haline dönüşebilirler. Bu şekilde post-müzeler yeni yüzyılda misyonlarını tamamlamış kurumlar değil, yeni misyon üretebilir kurumlar haline dönüşebilir. Dolayısıyla, günümüzde müzelerin işleyiş ve misyonlarında sosyal faydayı ön planda tutmaları için ziyaretçi odaklılığı vizyon olarak benimsemeleri anlaşılır bir durumdur.

Özet olarak, Modena araştırmasından çıkarılan sonucun da gösterdiği üzere, 21. yüzyıl çok-kültürlü toplumundaki müzenin amacı, devletin işaret ettiği toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek, hatta bir sonuç üretmektir. Dolayısıyla, ziyaretçisiyle karşılıklı ve sürdürülebilir bir ilişki kurma hedefi gözetilen post-müze, kamusal alanda varolan bir kurum olmanın getirdiği hassasiyetleri taşır, toplumun ihtiyaçlarını gözetir ve bu doğrultuda aksiyon alır. Müzeciliğin, özellikle 1970'lerden sonra belki de bir reform olarak tanımlanabilecek değişiklikleri geçirmesinde, toplumun ihtiyaçlarını şekillendiren bazı ekonomik ve sosyal alt kavramları takip etmesinin etkili olduğu söylenebilir. Sonuçta, bu kavramların oluşturduğu ihtiyaçlar müzeleri bir çözüm arayışına itmektir. Toplumun gündeminde hali-hazırda yer alan bazı alt-kavramların müze politika uygulayıcıları tarafından dikkate alınması belki de kendi tarihleri boyunca evrimleşen müzelerin 1970'lerin hızla değişen rekabetçi sosyo-

kültürel konjonktüre daha kolay adapte olabilmelerini sağlamıştır. Bu aşamada, araştırmanın ilgi alanına giren ve müzecilik politikalarını da etkileyen bu kavramlara kısaca gözatmak faydalı olacaktır.

4.2. YENİ KAMU YÖNETİMİ

Kamu politikaları, özellikle kültür politikaları, kültür hayatına erişim ve katılım haklarının sağlanabileceği bir ortamın inşasına katkıda bulunacak biçimde belirlenmeli ve yönetilmelidir (UNESCO, 2012, p. 7). 2005 UNESCO'nun anılan bildirisinin "Sürdürülebilir Kalkınmada Kültürün Entegrasyonu" başlıklı bölümünde ise, kalkınmanın ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel yönlerinin birbirini bütünlediği belirtilerek kültür politikalarının diğer yerel ve ulusal politikalara entegre edilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır (UNESCO, 2011, p. 51).

1990'larda Avrupa'da yayılan ve kamu sektöründe reform niteliğini taşıyan yeni kamu yönetimi her ne kadar direkt müzecilik sektörünü ilgilendiren bir konu olmasa da, bu yeni anlayış sayesinde müzelerin, verimlilik ve kalite gibi konularda kendi yönetim modellerini gözden geçirmelerine ve değerlendirmelerine önayak olmuştur.

Küçük bir örnek olarak, yeni kamu yönetiminin esasında yer alan verimlilik ve kalite gibi olgular sayesinde müzelerin ziyaretçisiyle iletişim kurmasında bir engel olabilen müze çalışanlarının değişime karşı tutumunda dahi ilerleme kaydedilmesine sebep olmuştur. Hatta, bu durumun İtalya'da pratikte önemli bir yer tutan gönüllülük üzerine dayalı müze çalışanlarının sayısının artmasında dahi etkili olduğu düşünülebilir.

4.3. YÖNETİŞİM / GİRİŞİMCİLİK

20. yüzyılda, özellikle değişen ve çeşitliliği artan sektörler (örneğin eğlence sektörü) ve azalan merkezi fonlamalar nedeniyle müzelerin kendilerini daha önceden karşılaşmadıkları bir rekabet ortamı içinde buldukları söylenebilir. Bu yeni dinamiklere uyum sağlarken toplumun ihtiyaçlarına cevap verme arayışı içinde olan müzeler, yeni yönetim uygulamalarına ihtiyaç duymuştur.

1990'lardaki, verimlilik ve kalite üzerine yeniden kurgulanan yeni kamu yönetimi prensipleri ise, kamu organizasyonlarındaki yönetim modellerinin gözden geçirilmesini sağlamıştır. Bu trendden müzeler de etkilenmiş, kamu-özel ortaklığına kayan yeni yönetim modelleri ortaya çıkmıştır. 1990 döneminde özetle, dış kaynak kullanımı, yerel yönetimlere devir süreci, yönetimsellik ve özelleştirme konularına odaklanan bu çalışmalar doğrultusunda da müzelerin ziyaretçisiyle iletişimini artırma konusunda belli bir rahatlık hissetmesi anlaşılabilir bir olgudur. Bu değişim aynı zamanda müzelerin kendi fonlamasını yaratabilmek için inisiyatif sahibi olmalarına da olanak sağlamıştır.

Tezin dördüncü bölümde de değinildiği üzere İtalya'da 4 seviyede yönetilen kültür alanındaki sorumlulukların, aslında yerel yönetimlerin -bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda- inisiyatif almalarına olanak sağladığı görülmektedir. Bu tip bir yapıda bölgesel kültürel ihtiyaçlar daha hızlı ve doğru tespit edilebilmekte, bölgede yer alan sivil inisiyatiflerin de katkısıyla kültürel aktivitelerin çeşitlendiği görülmektedir.

4.4. KAMU FONLARININ ÇEKİLMESİ

Müzelerin yönetim modellerini etkileyen en önemli etkenler arasında kamu fonlarının azalması yer almaktadır. Özellikle, 2009 küresel krizinden sonra daha da bozulan sosyo-ekonomik konjonktür, kültür kurumlarına yapılan doğrudan devlet yardımlarının azalmasına sebep olmuş, ancak kültür kurumları da ellerindeki araçlarla

hem ekonomik anlamdaki zorlukların üstesinden gelebilmek hem de sosyal fayda yükümlülüklerini yerine getirebilmek için kendi inisiyatifleriyle projeler gerçekleştirmeye başlamışlardır. İtalya örneğinde, AB fonlarının katkısıyla proje yaratımı konusunda oldukça başarılı olduğu görülmektedir; zengin kültürel mirasa sahip müzeler, AB kültürel program hedeflerine uygun olarak pilot projeler gerçekleştirmektedir.

Aslında finansal önceliklerdeki bu değişim müzelerin şeffâf ve hesap verebilir de olmasını sağlamıştır. Uluslararası programlar için AB fonlarından ayrılan bu bütçenin önce ulusal düzeydeki kurumlar, daha sonra bölgesel ve yerel kurumlar aracılığıyla dağıtılması aynı zamanda bu bütçenin kontrolünü ve hesap verebilirlik durumunu da beraberinde getirmiştir.

Bu durum, yerel müzelerin pilot proje üreterek fondan yararlanabilmek için, ana programın hedefleri ve kriterleri doğrultusunda odaklarını içinde buldukları topluluğun sorunlarına çevirmelerine yol açmaktadır. Çevresini duyan müze, doğal olarak katılımı da teşvik etmekte ve potansiyel ziyaretçisini de eş zamanlı olarak oluşturmaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde bahsedilen “Öğrenen Müze (LEM)” gibi ziyaretçisini anlamaya, analiz etmeye yarayan geniş çaplı araştırma ve veri raporları ise, müzelerin rollerinin geliştirilmesinde etkin olmuştur. Aslında, kamu fonlamasındaki azalma, geleneksel, dikte eden, ziyaretçisinin kendi kurallarına uymasını ve koleksiyonunu anlamasını bekleyen müze anlayışından, daha pro-aktif, ziyaretçisini anlamaya çalışan bir faza geçilmesinde etkili olmuştur.

Ayrıca, bir ağ şeklinde yayılan AB fonlarının dağıtım kanalları sayesinde ulusal ve bölgesel bazda kurumlararası çalışmalar artmış, bu da kültür projeleri için bir iletişim ağının yapılanmasına ön ayak olmuştur. İtalya örneğinde, İtalya Devlet İstatistik Kurumu (ISTAT) gibi merkezi bir yapının yerel yönetimlerle işbirliği içinde kapsamlı bir veri tabanı üzerinde beraber çalışmış olması, merkezi ve yerel yönetimlerin

koordinasyonu açısından önemli bir gösterge ve kültür politikaları uygulamalarına önemli bir katkıdır.

Kısaca, kamu yönetimini gerek yapısal gerekse finansal olarak ilgilendiren herhangi bir gelişmenin kültür kurumlarını ve müzeleri etkilememiş olması mümkün değildir. Ancak, bu etkileşimin sonucu olarak, gerek AB prosedürleri, gerekse yönetim modellerindeki farklılaşma sonucu, bütçesinin hesabını vermek zorunda olan bir müzenin doğal olarak ziyaretçilerini de analiz etmek durumunda olması anlaşılabilir bir olaydır.

Müzelerin, ziyaretçisiyle ilişkisine kendi yönetim ve işleyişlerini açısından değindikten sonra, şimdi de aynı ilişki boyutuna müzelerin sosyal fayda yükümlülüklerini ilgilendiren -bu tezin araştırma konusuyla ilgili- birkaç kavrama daha kısaca göz atmak faydalı olacaktır.

4.5. ÇOK-KÜLTÜRLÜLÜK

Farklı zaman dilimlerinde farklılıklar gösterebilen dinamik toplum yapılarında, günümüz yapısının artan göç, azınlıkların farklı kültürel kimlik iddiaları, küreselleşmenin kültürel etkileri, dünyanın farklı bölgeleri arasındaki giderek artan bağımlılık gibi nedenler sonucu her geçen gün daha fazla sayıda insan ‘çok-kültürlü’ bir ‘normallik’ içinde yaşamakta ve kendi çoklu kültürel bağlarını yönetmek durumunda kalmaktadır⁹⁸. Özellikle, gelişmiş ülkelerde, küreselleşme, artan nüfus hareketliliği ve göçler nedeniyle sadece ekonomik alanın değil, sosyal ve kültürel alanların da hızla değişim gösterdiği ve farklı kültürlerin birarada yaşaması konusunda farklı adımlar atılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kültürel çeşitlilik ekonomik, sosyal ve politik katma değer taşıması nedeniyle birlikte geliştirilmek ve lâyıkiyla yönetilmek durumundadır. Ne var ki, artan kültürel çeşitlilik yeni sosyal ve politik bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Kültürel çeşitliliğin korku ve reddi de

---

⁹⁸ http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/concept_EN.asp#P30_3374

tetiklediğine tanık olunmaktadır. Kültürel çeşitlilikten söz ederken bunun oldukça geniş kapsamlı bir ifade olduğunu da akılda tutmak ve içinde azınlıklar, göçmenler, etnik gruplar, yaşlılar, genç insanlar, ziyaretçiler vb. nin kültürel ifadelerinin de bulunduğunu unutmamak gerekir (Dodd, 2009).

Kültürel çeşitlilik konusu genel olarak olduğu üzere, İtalya’da da halen ulusal bir kültür politikası dahilinde uygulama görmese de bölgeler nezdinde bir avantaj ve fark yaratabileceği konusu özellikle göç alan bölgelerde gündeme gelmiştir. Bölgesel kanunlar da kültür kurumlarına konuyla ilgili pilot projeler üretebilmeleri konusunda kolaylaştırıcı unsur olmuşlardır. Dolayısıyla, bölgesel yönetimlere kolaylık sağlayan mevzuatların, 1970’lerden itibaren İtalya genelini etkileyen ‘Emilia Modeli’ olarak da anılan ‘iletişim ağı aracılığıyla işbirliği’nin ya da ‘güçlü şehirler modeli’nin oluşmasında payı olduğunu unutmamak gerekir. Her ne kadar, göç ya da kültürel çeşitlilik gibi konular direkt olarak kültür politikalarının alanına girmese de tezde belirtilen Konumlandırma Eksenini IV. Alanında yer alan ‘içinde yer aldığı toplulukla bağ kurmaya çalışan ve kültürlerarası diyalogu teşvik eden’ bir müzenin bahsi geçen çeşitliliğe duyarlı kalması mümkün gözükmemektedir.

Günümüzde yeni müze çalışmalarının da geleceğe yönelik olduğu görülmektedir. Örneğin bir önceki bölümde kısaca değinilen uluslararası MeLa projesinin de göç olgusunun ve çok-kültürlülüğün normalleştiği günümüzde geleceğin müzesinin nasıl olacağına konusuna odaklandığı görülmektedir.

Modena araştırmasında da çok-kültürlü bir toplumda bir kültür kurumunun farklı kültürlerin birarada yaşaması konusunda attığı adımlardan bahsedilmiştir. Müze, sahip olduğu koleksiyonu, hikâye anlatmak, hafıza oluşturmak, sergi yapmak gibi kendine özgü fonksiyonları sayesinde kullanarak ziyaretçisiyle iletişim kurmaktadır. Aslında, Modena örneğinde, devletin bir müzesi aracılığıyla 21. yüzyıl toplumunun çok-kültürlülük, kültüre katılım gibi farklı ihtiyaçlarıyla ilgili çeşitli fikir ve politikalarını, müzeye ait olan fonksiyonlar sayesinde gerçekleştiriyor olduğu görülmektedir.

4.6. KÜLTÜRE KATILIM

Avrupa'daki müzelerin çok-kültürlülük ile ilgili devreye girdiği nokta, göç alan ülkelerde 'ötekinin temsili'nin nasıl ifade edileceğidir. Kendi farklı kültürel özellikleri yüzünden toplumda genel kabul göremeyen birey / topluluk aslında potansiyelini hem kendi hem de toplum yararı için tam olarak gerçekleştirememiş olmaktadır.

AB kültür politikaları içinde birarada kullanılmaya başlanan kültürel çeşitlilik ve vatandaşlık kavramları aynı zamanda kültürel hayata katılımın da bir çıktısı olabilir. Çok-kültürlülük ve kültüre katılım birarada kullanıldığında aslında müzelerin varoluşlarındaki elitist yaklaşımın daha kapsayıcı, hatta daha da ileri giderek farklı kültürleri temsil eden tüm grupları kapsayan bir mekân haline gelmeleri ideolojisine doğru kaydığı görülmektedir. Elbette böyle radikal bir değişimin kısa zamanda gerçekleşmesini beklemek pek de gerçekçi olmayacaktır. Ancak, bu konuda ilerleme kaydedilmektedir. Her ne kadar, kültüre katılım çalışmaları çok uzun bir geçmişe sahip olmasa da, 1970'lerde değişen kültürel politikalarının da etkisiyle özellikle 1990'larda araştırılmaya başlanmıştır. En son yapılan çalışmalardan biri olan "Kültüre Katılımın Ölçülmesi, 2009 UNESCO Kültür İstatistikler için El Kitabı"nda, yerleşim yeri, yaş, aile yapısı, etnik köken gibi çok değişken bir çok faktörün kültüre katılımı da etken olduğu belirtilmiştir. Bu kadar değişkenin var olduğu bir ekosistemde ise, katılımı, belli bir genel çerçeveden ziyade, proje bazlı olarak değerlendirmenin daha anlamlı olacağı görüşüne yer verilmiştir. Bu doğrultuda benzer rol modellerin alımp yol gösterici projeler olarak paylaşılması, yeni müzecilik konusunda harekete geçmeye çalışan daha az tecrübeli müzelere yol gösterebilmektedir.

Kültüre katılımın artması bir yandan müzelerin ziyaretçilerini önce dinlemesi sonra anlaması ile mümkün olacaktır. Birbirine bağlı bu iki unsurun sürekli geri bildirimle birbirini beslemesi gerekir. Ancak bu şekilde, müzeler de birer aracı kültür kurumu olarak kültürel olanakların toplumda eşit olarak erişilebilir, paylaşılabilir ve faydalanılabilir olmasında üzerlerine düşen rolü gerçekleştirmiş olacaklardır. Burada

önemli olan nokta, müzelerin potansiyel ziyaretçilerine kendi gündemlerini yaratma olanağını sağlayabilmesidir.

Bu tezin araştırma öznesi olan merkezi bir yönetim yaklaşımına sahip Modena Kent Müzesi'nin iletişim halinde bulunduğu kurumlar aracılığıyla, AB fonlarından yararlanmak üzere kendi kentinde araştırma yapıp kentin ihtiyacına göre yeni ziyaretçi çekmek için projeler geliştirdiği görülmektedir. Bu noktada, İtalya'da, özellikle bölgesel kanunların katılımcılığı ve koordinasyonu teşvik ettiğinin altı tekrar çizilmelidir.

4.7. SONUÇ

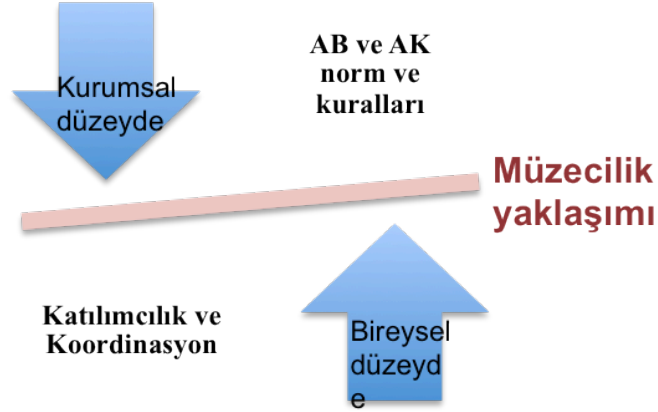
Görülmektedir ki, bu bölümde yukarıda bahsedilen kavramlar aslında müzeciliğin gelişiminde birbirleriyle yakından ilintili ve ilişkilidir. Örneğin fon kaynağını kendi olanaklarıyla yükseltmeye çalışan bir müze doğal olarak kendi ziyaretçisini dinlemek, analiz etmek ve beklentiye göre hareket etmek durumundadır. Bu noktada, eğer ziyaretçisi farklı kültürleri temsil ediyorsa, müzeler de bu temsili teşhir etmede bir araç olarak rol almak durumundadır. Bu durum, müzenin kültürel çeşitlilik ve kültüre katılım konularına gözü kapalı kalamayacağına da bir göstergesidir. Ortaya çıkan durumda kapıda hali hazırda beklemeyen, çeşitlilik arz eden bir ziyaretçi topluluğunu içeri çekebilmek için iletişim ve yönetim yetkinliklerini geliştirmek zorundadır. Bu noktada da yeni kamu yönetimi gibi değişen yaklaşımlardan kendisine fayda çıkarmak, iletişim yaklaşımını da etkileyen yeni yönetim modellerine uyum sağlamak durumundadır.

Yukarıda bahsi geçen kavramlar aslında kamusal alanda bir müze olmanın hangi fikirlerin hangi uygulama biçimlerini gerektirdiği konusunda da yön göstericidir. Bu açıdan bakıldığında müzelerin bir yandan günümüzün rekabetçi ortamında ayakta kalmaya çabalarken bir yandan da sosyal fayda sorumluluklarını yerine getirmelerinde 2 ana düzlemdeki hareketin kendilerine pusula olduğunu söylemek çok da yanlış

olmayabilir. Modena örneğinden de yola çıkılarak, belki de İtalya’da kültür projelerinin ortaya çıkmasında ve uygulanmasında kurumsal düzlemde AB ve AK normlarının, bireysel düzlemde (pratikte) ise, katılımcılık ve koordinasyonun yeni müzecilik anlayışının mihenk taşları olduğu görülmektedir.

Batı’da müzeciliğin gelişmesinde etkili olan, kurumsal düzeyde AB ve AK norm ve kurallarının, bireysel düzeyde ise kurum ile potansiyel ziyaretçisi arasındaki katılımcılık ve koordinasyon belki de aşağıdaki gibi görselleştirebiliriz.

Şema 4: Batı Merkezli Müzelerin 20. Yüzyılda Gelişiminde Etkili olan 2 Etken:

İşleyiş ve yöntemi belirleyen bu iki düzlemin motivasyon kaynağının ise, gerek AB düzeyinde, gerekse ulusal düzeyde kültür endüstrisi ve araçlarının toplumu ilgilendiren sorunlara bir araç olarak kullanılabilmesinin yanı sıra, ekonomik anlamda birer kaynak olarak öneminin kavranması olabilir.

Sonuçta, bu farkındalık ve uygulama sayesinde, Batı merkezli müzelerin kendilerini -geleceğin müzelerinin fonksiyonlarının tartışıldığı- “post-müze” tanımı ifadesinde görmeleri anlaşılabilir bir durumdur.

SONUÇ

MODENA'DAN ÇIKARILACAK DERSLER

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde kayıtlı toplam 962 miras alanından 47'sinin sahibi olan İtalya, dünyada en çok mirasa sahip olan ülke olarak listenin ilk sırasında yer almaktadır (UNESCO, 2013). Belki de bu zengin mirasın getirmiş olduğu yükümlülükten kaynaklanan 'korumacı' bir yaklaşımın varlığı sözkonusudur. Ancak müzelerin rolünün yeniden yorumlanması ve pratiklerinin geliştirilmesi konusunda birçok çalışma yapıldığı da görülmektedir. Özellikle varolan değerlerin sadece koruma odaklı değil, paylaşım ve diyalog konusunda da kullanılabilmesi projelerin hayata geçirildiği gözlenmektedir.

Globalleşme ve göç konularındaki gelişmelerin son on yıllarda Avrupa politikalarında önemli tartışmaları başlattığı, konuya farklı açı ve alanlardan ulusal ve uluslararası birçok kuruluşun da dahil olduğu, çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Müzeler de, bu tartışmalara farklı bir açıdan dahil olmuş, özellikle göç vesilesiyle değişen ve kültürel çeşitliliği artan topluluklarda kültürlerarası diyalog kurulmasında nasıl bir rol üstlenebilecekleri tartışılmaya başlanmıştır.

Yukarıda bahsi geçen diyalog konularıyla ilgili projelerin artmasında en önemli etkenlerden biri, belediyelerin ve sivil inisiyatifin kendi bölgeleri için stratejik kültür planları yapabilme ve uygulayabilmeleridir. Bu duruma geçiş ise, İtalya'nın kültür politikalarında merkezîyetçilikten adem-i merkezîyetçiliğe geçiş sürecinde hazırlanan yeni kanun ve mevzuatlar zemin oluşturmuştur.

Ayrıca, vatandaşlık ve insan hakları ilkelerinin önemli tartışma alanları olduğu AB normları çerçevesinde vatandaşlık yoluyla tanımlanmış devlet-toplum ilişkisi, müzelerin de kamuya yaklaşımları üzerinde etkili olmaktadır.

İtalya kültür politikaları açısından Modena örneğine kısaca göz atıldığında, müzelerin sivil toplumun yaşamında birer etkinlik merkezi olarak yer aldığı görülmektedir. Bu aşamaya gelmesinde, kültür kurumlarının, sivil inisiyatiflerle işbirliği içinde kendi bölgelerinin sorunlarını göz önünde bulundurarak kendilerine bir misyon belirlemelerinin etkili olduğu görülmektedir. İtalya'nın çeşitli kentlerindeki farklı müzelerde benzer projelerin gerçekleştirilmesinde kolaylaştırıcı mevzuatın varlığının, bölgesel ve yerel kuruluşlar tarafından oluşturulan geniş ve koordineli iletişim ağının, iyi örneklerin ve deneyimlerin paylaşılmasının önem arzettiği anlaşılmaktadır.

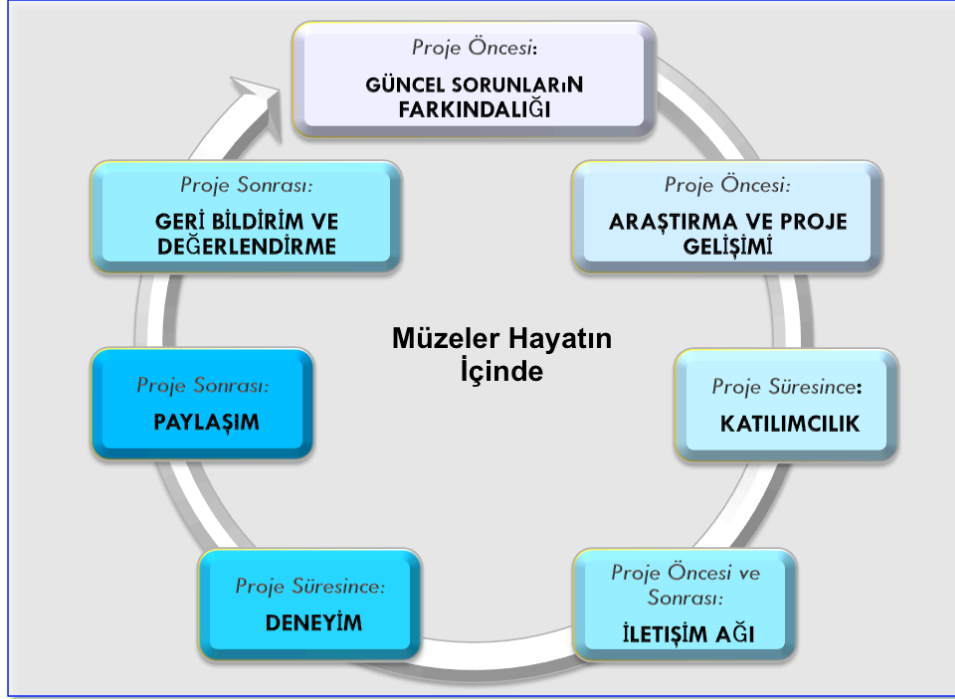
Tezin İtalya örnek projelerinden olan “MAP for ID” ve benzeri projelerde, ulusal ve uluslararası bir işbirliğinin olumlu katkıları da görülmektedir. Bir yandan ulus-üstü kurumların bu durumu gerekli saydığı (fonlama ve etki alanını genişletmek amacıyla olabilir) gözlene de, bu ortaklık deneyiminin amaçlanan uzun süreli ilişki ağının da kurulmasına yardımcı olduğu ve projelerin sürdürülmesine katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Ancak, uygulamada sadece bunlar yeterli değildir. Dikkati çeken en önemli unsur, müzelerin varlığını, ziyaretçisiyle ilişkisinde ‘katılımcılığı’ her zaman ön planda tutarak sürdürmeye çalışmasıdır. İtalya’dan Modena Müzesi de bu yaklaşıma iyi bir örnektir. Müze’nin, köklü bir etnografya müzesi olmasından dolayı farklı kültürlerle ait geniş ama hantal bir koleksiyona sahip olduğu söylenebilir. Hatta, Müze Müdürü Ilaria Pullini’ye göre Müze’nin restorasyon sırasında orijinal haliyle bırakılması ve klasik sergileme tekniğinin devam ettirilmesi de yeni göçmenlerle iletişim kurmada bir bariyer olabilmektedir. Yine de, Müze çalışanları, bu koleksiyondaki objeleri kente yeni göç etmiş kişilerin katılımını sağlayacak pilot projeler üretmekte kullanmaktadır. Sonuçta müzeler insanlara ve onların deneyimlerine odaklanmalıdır. Simpson’a göre post-müze nesnelere biriktirmekten çok kullanan, çeşitliliği vurgulayan, işbirliğini cesaretlendiren, duyarlı katılımcı müzedir (Simpson, 2007).

İtalya, Emilia-Romagna Bölgesi ve Modena Müzesi’ndeki araştırmalarım sonucu müzelerin pratikte izlediği süreci aşağıdaki şemadaki gibi görebileceğimiz ortaya

çıkılmaktadır. Aşağıda hazırlamış olduğum şema basit bir şekilde aslında İtalya'da müzecilik alanında bir pilot projenin hayat döngüsünü de ifade etmektedir.

Şema 5: İtalya'da Bir Müze Projesinin Hayat Döngüsü:

Şemada aslında bir projenin hayata geçmesinde ilk adım olan 'güncel sorunların farkındalığı'nın tezin daha önceki bölümlerinde bahsedilen yerel yönetimlerin politikaları ve bölgesel şemsiye kurumlar sayesinde gerçekleştiği görülmektedir. Elde edilen bilgilerin analiz edilmesiyle müzeler dahil olmak üzere bölgedeki kültür kurumları işaret edilen ihtiyaca yönelik proje geliştirme çalışmalarına başlamaktadır. Bu ihtiyaç, bazen yerel ya da merkezi politika yapımcıların işaret etmesi ve desteklemesiyle karşılanabilir boyuttayken, bazen de AB fonları gibi daha geniş ölçekli destek gerekmektedir. Bu durumda, daha kapsamlı konular (çok-kültürlülük, hayat boyu eğitim, kültürlerarası diyalog gibi) ele alınabilmektedir. Proje süresince, kültür projelerinde çalışmış kişi ve kurumlar arasındaki iletişim dikkate değer ölçüde devreye girmekte ve projede yer alacak tüm kişi ya da kurumlar potansiyel

ziyaretçinin ihtiyaçlarını düşünerek projeyi uygulamaya koymaktadır. Proje bitiminde ise mutlaka deneyim ve proje çıktıları yazılı olarak tüm paydaşlarla paylaşılmaktadır. Bu döngü aslında, Modena örneğinde gördüğümüz gibi kamusal alanda bir müze olmanın gerekliliklerinin farkında olan, toplumun hassasiyetlerine önem veren, çok kültürlülük ve katılımcılık gibi ihtiyaçları karşılama konusunda eğilimleri olan bir müzenin herhangi bir projesini nasıl hayata geçirdiğini ifade etmektedir.

PROTO-MÜZE'DEN POST-MÜZE'YE EVRİMLEŞEN AVRUPA MÜZECİLİĞİ

Bu araştırmada, “müzelerin değişen işlevleri sonucu, çok-kültürlü ortamlarda kültürlerarası diyalog konusunda etkin bir araç olabilirler mi?” sorusuna kapsamlı bir yanıt aranmıştır. Yanıt ise, mevzuat, kültür politikaları, toplumdaki sivil toplum hassasiyeti vb. unsurların kolaylaştırıcı bir ortam sağladığı durumlarda, ziyaretçi odaklı yaklaşıma sahip müzelerin kamusal alan kurumları olarak vatandaşların ihtiyaçlarına eğildiği, dolayısıyla günümüz çok-kültürlü dünyasındaki ihtiyaçların çözümü için de bir araç olmaya çalıştıklarıdır. Ancak, bu genel bir cevap olamamakta, sadece Batı kökenli müzecilik gelişimine endeksli bir süreci ifade ederken dünyanın diğer bölgelerindeki müzecilik yaklaşımının temsili konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Kısaca Avrupa müzeciliğinin gelişim temellerini hatırlamak gerekirse, aşağıdaki çerçeve içinde özetlenebilir.

Geçmişte elit denebilecek bir kesime hitap eden müzeler, giderek daha geniş bir kitle tarafından erişilebilir olmuştur. Bu değişimse, sektörde en genel haliyle “yeni müzecilik” olarak adlandırılmıştır. Bu yeni dönemde eskinin imparatorluk ve daha sonra ulus-devlet, sınıf, ırk ve bilim temelli anlatıları da müze profesyonelleri tarafından çağdaş, çoğulcu ve çok kültürlü toplumu ifade etmekte yetersiz bulunmuştur. Kısaca, Avrupa’da müzelerin ortaya çıkışlarından itibaren, müzelerin misyonlarında bir paradigma değişiminin meydana geldiği, müzeciliğin bu değişim sürecinde obje odaklılıktan ziyaretçi odaklılığa doğru evrimleştikleri görülmüştür. Bu odak kayması ise, müzelerin vatandaşlık, eşitlik, adalet, çok-kültürlülük, kültüre

katılım, diyalog gibi kavramlar üzerinden içinde bulunduğu topluluğun ihtiyaçları için çözüm arayışı içinde olmalarını gerektirmiştir. Bahsedilen kavramların toplumun çeşitli kesimleri ve kurumları tarafından hali-hazırda tartışılıyor olması, müzelerin gerek çıkarılan kanunlarla, gerek AB normlarının pratikte uygulanıyor ve müzelere bu kavramlar konusundaki katkıları için fon ayırmasıyla, gerekse gündemin Avrupa sivil toplum kuruluşları tarafından takip ediliyor olmasının etkisiyle müzelerin hareket imkanı için kolaylaştırıcı bir ortam oluşturduğu söylenebilir.

Sonuçta, müzeler herkese açık, herkesin eşit sayıldığı, insanların konuştukları, tartıştıkları bir kamusal mekân olarak tasavvur edilir. Kamuya açık müze modeli ise, birbirini tanımayan insanlar arasında bir ortaklık, biraradalık, eşitlik ve açıklık duygusu yaratır.⁹⁹ Avrupa’da müzecilik yaklaşımı bu baz üzerinden şekillenmekte, müzeler kamusal alan olarak kendilerine düşen görevi yerine getirmektedir.

Bu görevi yerine getirmelerinde kolaylaştırıcı etken olan kültür politikaları da gündeme göre değişim göstermiştir. Avrupa’da kültür politikaları, devletle yakın ilişkili oldukları gibi, geleneksel alanlardan endüstriye “daha bağımlı ve ilintili” hale gelmeye başlamıştır (Schuster, 1987). Araştırma ve istatistiklerin ortaya çıkarılarak kültür politikalarının gündelik yaşamda uygulanmasına olanak veren çeşitli yapılanma modellerine bakıldığında; devlete bağlı kültür fonlama ajanslarının, ulusal ya da uluslararası istatistik kurumlarının, kâr amacı gütmeyen bağımsız araştırma kuruluşlarının, devletle işbirliği içinde çalışan üniversite bazlı araştırma merkezlerinin, özel danışmanlık firmalarının, özellikle son yıllarda popüleritesi artan kültür gözlemevlerinin ve yine daha çok Avrupa’da gelişen iletişim ağlarının (EriCarts gibi) önemli rol oynadıkları farkedilmektedir (Schuster, 2002, pp. 10-14). Bu kuruluşlarla işbirliği içinde olan, araştırma ve istatistikleri değerlendiren kültür kurumlarının ise, içinde buldukları toplulukları daha doğru analiz edip, problemlerini çözme yolunda daha katılımcı projeler üretebildikleri görülmektedir.

---

⁹⁹ http://www.academia.edu/3319173/Ozel_Muzede_Kamusal_Alanin_Donusumu-Genc_Sanat_Nisan_2013_Sayi_215 15.08.2014 tarihinde alıntılandı.

Keza, Modena Müzesi de bu duruma iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu tezin konusu olan çok-kültürlülük konusunda Müze'nin Modena gibi göçmen nüfusun az olmadığı bir bölgede, yerel ve bölgesel kültür kurumlarının da işbirliğiyle bölgedeki bu ihtiyaca bir çözüm arayışı içinde olduğu görülmektedir.

TÜRKİYE'DE MÜZELER İÇİN ÖNERİLER

Modena örneğinde olduğu gibi Batı merkezli bir müzenin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek için kullandığı araç ve yöntemlerin Türkiye'de bir müze tarafından hangi koşullar altında uygulanabilir olduğunun cevabının çok da kolay olmadığı, Türkiye'deki müzecilik gelişiminin aslında Müzelerin Konumlandırma Eksenindeki şablona oturmadığı görülmektedir.

Modena Müzesi örneğinin çıktıklarına bakıldığında, bir müzenin kamusal alanda hizmet verebilmesinin belli fikir ve koşullara bağlı olduğu görülmektedir. Öncelikle, Müzelerin Konumlandırma Ekseninde IV. Bölümde aktarılan, kültürel çeşitlilik, kültüre katılım, yeni kamu yönetimi, yönetişim gibi kavramların toplumun bir gündem maddesi olarak hali-hazırda tartışılıyor olması fark yaratan bir etkidir. Bu tür bir bakış açısı ise, etkisini uygulama üzerinde göstermektedir. En basit haliyle, Avrupa'da müzeler turizm ve kültür endüstrileri için birer kaynak olarak değerlendirilip, bir yandan da (eğlence gibi) etkinlik merkezleri olarak işlev görmektedir.

Avrupa'dan farklı bir süreçten geçmiş olan Türkiye'de ise, süregelen toplama, koruma ve sergileme odaklı yaklaşımın, müzelerin kamusal yönünü zayıflatan bir durum oluşturduğu görülmektedir. Kültür alanındaki politika eksikliğinin, müzelerin işlevlerini -özellikle yeni müzecilik çerçevesinde- yerine getirmesinde olumsuz bir etken olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Türkiye'de müzecilik, özellikle devlet müzeciliği tüm dünyada 30-35 yıldır önemli bir değişim geçirmekte olan dünya müzeciliğini yakalayamamış, nesne odaklı

yaklaşımından ziyaretçi odaklı yaklaşıma henüz geçememiştir. Bu duruma istinaden, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Kültürel Miras ve Müzeler Direktörlüğü tarafından “Türkiye Müzeleri İçin Yönetim ve İşletim Modeli Öneri Raporu”¹⁰⁰’nda belirtildiği gibi vizyondan misyona, işletim ve yönetim yapılarına her alanda bir değişime ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁰¹

Türkiye’deki müzecilik bakış açısının genelde, 3 temel üzerinde yükseldiği farkedilmektedir.

1. Türkiye’de müzeler kamusal alan olarak geçse de aslında merkezi otorite kurumlarıdır.
2. Türkiye’de müzeler, elitist tavrın devamıyla halkla ilişkilerini halen kimlik sorunu üzerinden yönetmeye çalışmakta, bu da halkın günümüz ihtiyaçlarına çözüm arayışı içinde olan bir müzecilik anlayışından uzaklaşmalarına sebebiyet vermektedir. Ayrıca, iletişim, eğitim gibi ziyaretçiye yönelik tanımlı kadronun olmaması, ziyaretçi-katılımcı yaklaşımından ziyade gittikçe turizm bağlamında gelişen ve turisti ön planda tutan müze politikalarının pratiğe dönüştürülmesi sonucu obje odaklılıktan ziyaretçi odaklılığa geçiş çok yavaş gerçekleşmektedir.
3. Türkiye’de devlet müzeleri ve özel müzeler ayrı dünyaların kurumları olarak görülebilir. Devlet politikaları devlet müzelerini bağlarken, özel müzelerin -sansür dışında- ne yaptığı ve nasıl yaptığı çerçevede kalmaktadır. Müze politikaları uygulama alanının devlet müzeleriyle sınırlı olmasının ise, özel müzelerin teşvik veya yönlendirme almaması anlamına da geldiği söylenebilir.

Yine de, Türkiye’de son yıllarda özel müzeler oldukça artış göstermektedir. Bu özerklik durumu ise, yeni müzecilik anlayışında gelişme gösterilmesine ve adımlar atılmasına yardımcı olmaktadır.

---

¹⁰⁰ <http://www.muzeforum.org/cms/tmp-anasayfa/tmp-muzebilim-kaynaklari/tmp-oneri-raporu/itemlist/tag/T%C3%BCrkiye%20M%C3%BCzeleri%20%C4%B0%C3%A7in%20Y%C3%B6netim%20ve%20%C4%B0%C5%9Fletim%20Modeli%20%C3%96neri%20Raporu>

¹⁰¹ Bu toplantılarda toplam 70 kişinin 116 adam-gün karşılığı desteği alınmıştır. Katılımcıların 14’ü akademisyen, 12’si uzman, 11’i Kültür ve Turizm Bakanlığı görevlisi, 16’sı Bakanlığa bağlı müzelerin görevlileri, 13’ü özel müze görevlileri ve 4’ü de özel müze statüsünde bulunan diğer devlet kuruluşlarının müzelerinin temsilcileridir.

Aslında günümüzde özel müze sayısındaki artış trendi sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildir: Chin-tao Wu çığır açıcı nitelikteki “Kültürün Özelleştirilmesi” adlı kitabında kültür sektöründe hamiliği devralanların büyük şirket yönetimleri değil, hanedan benzeri büyük aileler olduğuna dikkat çeker (Wu, 2008). Türkiye’de de özel müzelerin kurulmasına öncülük edenler, sanayi ve finans dünyasını kontrol eden ailelerdir. Ancak, özel koleksiyonlarını halka açmış, onları kamusal alana taşımış olan bu aileler, aslında devlet geleneğini değil bir şirket geleneği devam ettirmekte, dilleri ve yönetimleri kamu müzelerinden daha farklı olmaktadır.

Yeni müzeciliğin asıl üzerinde durduğu ‘katılımcı’ ve ‘kapsayıcı’ anlayış, özel müzelerin iş dünyasına yakınlığı ve kurumsal ilişkileri nedeniyle henüz istenilen boyuta ulaşmamıştır (Ünsal, 2009, p. 173). Her ne kadar, güçlü aile şirketlerinin kültür sektörü üzerindeki etkisi olumlu olmakla birlikte ise de, henüz katılımcı bir yaklaşımın yaygın olduğunu söylemek zordur.

Yine de, Türkiye müzeciliği henüz “korumacı” ve “merkeziyetçi” yaklaşımın ötesine geçememiş olsa da dünyadaki gelişmelerin bazı etkilerinin görülmeye başladığı gözlenmektedir.

Türkiye Müzeleri için neler yapılabilir? ve “Modena örneğinden çıkan sonucu Türkiye müzeleri için nasıl kullanabiliriz?” sorularına yanıt aramak için Modena örneğinden yola çıkarak yine belediyeye bağlı bir devlet müzesi olan Bursa Kent Müzesi’nden bahsedilebilir. Osmanlı’da kültürel çeşitliliğin önem arzettiği Bursa’da yer alan Müze yerel halkla ilişkisini mahalle bazında etkinliklerle yürütmeye özen göstermekte¹⁰², müzelerin bir iletişim ve etkileşim mekânı olarak konumlandırılması üzerine çalışmalar yapmaktadır.¹⁰³ İleride yapılacak bir araştırmada Modena Müzesi’nde olduğu gibi kültüre katılımı yerel halkla sivil kurumlar arasındaki iletişimin nasıl

---

¹⁰² Örneğin Bursa Kent Müzesi ‘mahalle sergileri yaparak toplumla iletişimde oldukça başarılıdır.

¹⁰³ “Kentler, Yerel ve Bölgesel Yönetimler Küresel Ağı” (*The Global Network of Cities, Local and Regional Governments (UCLG)*) Sosyal İçerme Komitesi çerçevesinde “2009 Görünmez Kentler” (*Invisible Cities Project in 2009*) projesi kapsamında düzenlenen 6-7 Mart 2010 tarihlerinde Çanakkale Müzeler Buluşması’nda “Kentsel Kültür Politikalarında Müze ve Diyalog” konulu toplantılar gerçekleştirilmiştir.

gerçekleştiği ya da kente yeni gelenlerin uyum sürecinin nasıl kolaylaştırılabileceği gibi konuların Bursa örneğinde nasıl işleyebileceğine bakılabilir.

Konuyu derinleştirmek ve müzelerin çeşitlilik ile ilgili endişelerini, bakış açılarını anlamak için, Türkiye'deki yine aynı konuya bakan özel müzelere de bakılabilir. Özel müzeler arasında bağımsız bir konumda bulunan Adalar Müzesi de ilgi çekici bir örnek olarak kendini göstermektedir. İdari yapı olarak belediyeye bağlı olan bir kent müzesinden farklıdır. Ancak, çeşitlilik konusuna nasıl yaklaştığını görmek TC'de müzecilikteki çeşitliliği, farklılıkları ortaya çıkarmak açısından önemlidir.

Adalar Müzesi, bir aileye mensup olmayan bağımsız bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de çok-kültürlülük denince akla ilk gelen yerlerden biri olan Büyükada'da¹⁰⁴ bulunan ve sadece sivil inisiyatif çabasıyla kurulan ilk müze olma özelliklerini taşıyan Adalar Müzesi bu konuda enteresan bir örnektir. Ek olarak, Müze'nin AB kültürlerarası fonundan hibe alarak¹⁰⁵ bir ilke daha imza atması Türkiye'de çok-kültürlülük konusunda bir hassasiyete sahip olma potansiyeli taşıyan bir müze olarak oldukça ilgi çekicidir. Bu hibe programının amacı, AB ve Türkiye arasında karşılıklı anlayışı kültür, sanat ve müze projeleri sayesinde kültürlerarası diyalog yoluyla artırarak geliştirmek olarak belirtilmektedir.¹⁰⁶

Adalar Müzesi'nin çok-kültürlülük üzerine yaptıkları ilk iki projeden kısaca bahsedilmesi çalışmalar konusunda bir fikir verebilir.

---

¹⁰⁴ Marmara Denizi'nin kuzeydoğusunda yer alan dokuz adadan oluşan Adalar kompleksinin beş tanesinde yerleşim bulunmakta (Batıdan doğuya: Kınalıada, Burgaz Adası, Heybeliada, Büyükada ve Sedef Adası), dört tanesinde ise (Yassıada, Sivriada, Kaşıkadası, Tavşanadası) bulunmamaktadır. İçlerinde 5,4 km² ile en büyük yüzölçümüne sahip Büyükada Dragos-Kartal sahillerine 2.300 metre uzaklıktadır. Bu bölümde geçen "Ada" kelimesiyle Büyükada, "Adalar" kelimesiyle ise, dokuz adadan oluşan adalar topluluğu kastedilmektedir.

¹⁰⁵ Hibe, Sivil Toplum Hizmeti: AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog Hibe Programı'ndan alınmıştır.

¹⁰⁶ AdaM, hibe programına, 2009 yılında, müzenin açılış bütçesine katkı sağlamak amacıyla başvurmuştur. Daha Müze açılmadan proje hazırlanmıştır (Adalar Müzesi , 2012, p. 9). Hibe ise, müzenin açılışından sonra 2011 yılında alınabilmiştir. Başlangıçta önerilen projeye -bir araştırma ve bir sergi- uygun olarak da "Göç Bağlantıları Sergisi" projesi ortaya çıkmıştır.

Kasım 2011 tarihinde Yunanistan (İskeçe Folklor Müzesi), İsveç (Stockholm Nacka Belediyesi H.A.M.N. Müzesi) ve Almanya'dan (Berlin Kreuzberg Müzesi) üç ortakla yürütülmeye başlayan proje Göç'ün pratik ve akademik dünyada çokça ilgi uyandıran bir konu olması sebebiyle projenin ilk bölümünde "Göç Bağlantıları Sergisi" yer almıştır (Adalar Müzesi , 2012, pp. 9-12). Göç Bağlantıları Sergisi projesinin en önemli çıktısı, Avrupa müzeleriyle yapılan işbirliği ve projeler sırasında elde edilen bilgi ve deneyimdir. Bu deneyimin, ileride Ada halkının da katılımıyla yapılacak projeler bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir (Adalar Müzesi , 2012, p. 47).

Ayrıca, Adalar Müzesi tarafından bir sözlü tarih¹⁰⁷ projesi gerçekleştirilmiştir. Atina'da gerçekleştirilen sözlü tarih çalışması dijital ortama aktarılmış, 9 Ekim 2012'de "Kent Müzelerinde Sözlü Tarih" semineri gerçekleştirilmiştir. Adalar Belediyesi, İsveç Nacka¹⁰⁸ Belediyesi H.A.M.N Müzesi, Goethe Enstitüsü İstanbul şubesi, Maltepe Üniversitesi, Müzecilik Meslek Birliği, Berlin Kreuzberg Müzesi, Köln Şehir Müzesi, Amsterdam Tarih Müzeleri, İstanbul Hollanda Araştırma Enstitüsü ve Bursa Kent Müzesi gibi birçok müze ve kuruluşun katılımıyla gerçekleştirilen seminerin amacı sözlü tarih kayıtlarının kullanımını tartışmak olarak belirtilmiştir.¹⁰⁹

Günümüzde Türkiye'nin, yavaş biçimde de olsa, içinde bulunduğu AB'ye uyum süreci ve son dönemdeki açılım politikaları ile kültürel çeşitlilik dolaylı yoldan kamuya daha açık bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerin Türkiye'nin mevcut kültürel potansiyelini ortaya çıkarılmasında daha katılımcı sosyal ve kültürel politikaların geliştirilmesinde katalizör olması umut edilebilir.

Ancak, müzecilik politikalarının devlet müzelerini bağliyor olması ve özel müzelerin ne yaptığına dair teşvik ya da yönlendirme yapılmıyor olması, tekil müzelerin kendi

---

¹⁰⁷ Tarihi, yazılı belgelere ek olarak, yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla kayıt alma olarak tanımlanabilen bir araştırma yöntemi olan sözlü tarih, müzeler ve araştırmacılar için çok değerli kaynaklar arasında sayılmaktadır.

¹⁰⁸ Stockholm kentinin 3.büyük belediyesi olan Nacka, 100 km²'lik alanı ve 91.000 kişiden oluşan (2011) nüfusuyla Stockholm merkez istasyonundan 2,5 km uzaklıkta yer almaktadır. 1971 yılında belediye olan Nacka, felsefesini açıklık ve çeşitlilik üzerine kurmuştur.
http://www.nacka.se/web/politik_organisation/sa_styrs_nacka/sa_styrs/Documents/Nacka_Broschyr_ENG_WEBB.pdf

¹⁰⁹ <http://www.adalarmuzesi.org/cms/projeler/turkiyede-kent-muzeciligi>

bölgesinde halkın ihtiyaçlarına Batı'daki müzeler gibi çok-yönlü cevap verebilmesini pek mümkün kılmamaktadır. Yine de, Adalar Müzesi gibi bağımsız özel müzelerin çok-kültürlülük gibi bir kaygıyı -aslında kültür kurumlarının derdi olarak görmeyen bir siyasal ve yönetsel konjonktür içinde- gündeme alıp çalışmalar yapması son derece ilgi çekicidir.

Yapılacak ileriye dönük bir çalışmada Türkiye müzelerinin bireye nasıl yaklaştığı, toplumsal farklılıkları nasıl gördüğü, müzelerde temsiliyete nasıl bakıldığına başlamak iyi bir araştırma konusu olabilir. Türkiye örneğine de bu perspektiften yaklaşıp ve Batı kökenli Müzelerin Konumlandırma Eksenindeki şablon test edilebilir.

DEĞERLENDİRME

Günümüzde kompleks ve çok boyutlu kültürel üretim ve tüketim ile katılım konuları sınırlı sayıda parametre ile açıklanamamaktadır. Bu durum da ziyaretçi odaklılık yaklaşımının çeşitli açılardan değerlendirilmesini gerektirmektedir. UNESCO'nun 2009 yılı Kültüre Katılımı Ölçme El Kitabı'nda belirtildiği gibi, erişim, katılım ve tüketim hakkında bilinmesi gerekenler sadece tüketen ya da katılanların sayıları değildir, aynı zamanda bu insanların bu kültürel formları hangi beklentiler için (kimlik onayı, kişisel gelişim, sosyal ayırım, vb.) kullandıklarıdır (UNESCO, 2012, s. 49). Bu da, müzeye gitmeyle ilgili kompleks bir davranışın gerçek nedenlerinin salt demografik bulgularla anlaşılamayacağını göstermektedir (Falk and Dierking, 1992). Genel olarak çok dikkate alınmayan sosyo-kültürel ortamlar da değerlendirmeye alınmalıdır (MacDonald, s. 362-376). Bu çokboyutlu ortamda, müzeler mevcut ziyaretçinin doğasını, motivasyonunu, beklentilerini ve ihtiyaçlarını anlamalı, onlarla uzun süreli bir ilişki kurmalı, aynı zamanda yeni ziyaretçi de kazanmalıdırlar (Black G. , 2005, s. 7). O halde, müzeler birer kültür kurumu olarak hareket etmek zorunda, sergi ve koruma alanlarından ziyade çok-amaçlı merkezler olmak durumundadırlar (Erbay, 2001, p. 55).

Özetle, kültüre katılım ve sivil toplum arasındaki bağlantılar basite indirgenmiş “standart” bir model ile ifade edilemez (UNESCO, 2012, p. 73) Bu açıdan dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri de her ne kadar genel kavramlar ve yaklaşımlar olsa da tek bir vakanın da tek başına model olarak alınamayacağı; her vakanın, her çalışmanın ya da projenin kendi içinde değerlendirilmesi gerektiğidir. Ancak bu, dünyada olan biten gelişmelere kapalı olup onları ciddi bir şekilde izlememek anlamına gelmemelidir.

Günümüzde müzeler, kimliklerini ve misyonlarını yeniden tanımlama koşuluyla, artık pasif tüketiciler olmaktan çıkmış olan bugünün ziyaretçisinin ihtiyaçlarını karşılayabileceklerdir.¹¹⁰ 2012 yılında, Dublin’de, geleceğin müzesinin nasıl olacağını tartışıldığı bir sempozyumda, müzelerin güçlü ve net bir kültür kavramı ve kültürel haklar üzerine inşa edileceği, aynı zamanda başkent ya da ulusal kurumlara bağlı olmayacakları iddia edilmiştir. Ayrıca, geleceğin müzelerinde, ziyaretçilerinin kendilerini tam olarak ifade etmelerini sağlayacak bir ortam yaratılacağı da öngörülmektedir.¹¹¹

Bu durumda, çok-kültürlülüğün önem kazandığı günümüzün global ortamında, odağı daha ziyade yerel yerleşim alanları olan kent müzelerinin, nüfus akımını ve bunun çok katmanlı kent kültürü üzerindeki etkisini müzede yansıtmaları ve paylaşımları önem taşıyacaktır. Ancak bu şekilde kent müzeleri, farklı kültür ve etnik grupların birarada yaşama endişesi gibi konuları çok-kültürlülüğün ifadeleri olarak tartışabilir (Whitehead, Eckersley, & Mason, 2012, p. 100).

Bennett’in “Değişken Farklılıklar: Kültürel Çeşitlilik ve Kültür Politikası Teması Üzerine Çapraz Çalışma” adlı yayınında da belirttiği gibi, gerçekleştirilen kültürel aktivitelerin günlük yaşamın dokusuna uyumlu, farklı kültürel ve diğer sosyal özelliklerle (sınıf, cinsiyet, vb) olan bağlantıları ile içiçe geçmiş olması gerekir (Bennett, 2001, p. 60). Bu açıdan bakıldığında, kent müzelerinin, kurulu buldukları

---

¹¹⁰ http://www.mapforid.it/2010_MAPforID_researches_EN.pdf pg.29 13.09.2013 tarihinde alıntlandı.

¹¹¹ http://www.nationalgallery.ie/aboutus/ThisWeek/~media/Files/Education/roundtable_symposium.ashx 13.09.2013 tarihinde akıntlandı.

bölgelerdeki topluluklarla gerçekleştirecekleri araştırma ve çalışmalar iyi birer başlangıç olabilir.

Müzecilik pratikten, pratik de teoriden beslenmelidir. Dünyadaki ortak pratik, müzelerin kültür politikaları enstrümanı olduklarıdır (Ünsal, 2008, p. 74). Müzeciliğin pratikten beslenmesinde çok-kültürlülük, ziyaretçi-katılımcı ilişkisi bakımından bu tezin araştırma konusu Modena iyi bir örnek olabilir.

Sonuç olarak, Modena örneğinin çıktılarını kısaca özetlediğimizde şu tablo ortaya çıkmaktadır:

1- Çok-kültürlülük üzerine siyasi iradenin varlığının etkisi görülmektedir; devlet çok-kültürlülüğü bir gündem konusu olarak benimsemekte ve kurumlarını oluştururken bununla ilgili politikalar üretmektedir.

2- Kültür alanında çok-kültürlülüğün yer alması, kültür kurumlarıyla ilişkinin politika ve kurumsal olarak kurulmuş olmasına, dolayısıyla devletin bu konuda hedeflerinin ve mali desteğinin olmasını sağlamaktadır.

3- Çok-kültürlülüğün toplum tarafından toplumsal bir gerçek olarak kabul edilmiş durumdadır. Dolayısıyla, kültür kurumlarının bununla ilgili etkinlik yapması da yadırganmamaktadır.

4- Müzeler çok-kültürlülük çalışmaları yaparken yalnız bırakılmamakta, başka kurumların bu alandaki çalışmalarından destek alabilmekte, çok-kültürlülük bağlamının olması sebebiyle konunun dışında değil tam da tartışmanın içinde yer almalarını sağlamaktadır.

Türkiye'ye bakılacak olursa, kültür politikaları ve ona yön veren siyasi irade çok-kültürlülük yolunda bir takım adımları atmaya hazır olmadan, yerel aktörlerin veya toplulukların tam desteği ve sahipliği kazanılmadan, müzelerin çok-kültürlülük dahil diğer ihtiyaçların çözümü konusunda yol almalarının sıkıntılı bir süreç olduğu söylenebilir.

Türkiye’de ne yazık ki gelinen noktada, müzecilik verileri dahi halkın ihtiyaçlarından ziyade Bakanlığın ihtiyaçlarına göre düzenlenmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tutulan veriler henüz yerli, yabancı ve toplam ziyaretçi sayısı, tam ve indirimli bilet satışı, vb. istatistiklerin çok da ilerisine geçememektedir. Bu veriler ise, toplumla iletişim konusunda yararlanılabilecek, değerlendirme ve planlama yapılabilecek bir altyapı oluşturulmasına herhangi bir katkı sağlamamakta, dolayısıyla müzeler izleyici odaklı sergi ya da etkinlik gerçekleştirememektedir (Sanıvar & Akmehmet, 2011, p. 124). Oysa gerekli bilgi ve veriler tutulursa izleyici konusunda müzelerin politika geliştirmesine katkıda bulunulabilir. Mevcut durum ise, Türkiye’de müzecilik politikalarında çok-kültürlülük gibi konuların tartışılmasının henüz uzak bir gelecekte olduğuna işaret etmektedir.

Özetle, araştırmam sırasında bir Batı örneğini inceleyerek Müzelerin Konumlandırma Eksenini üzerinden oluşturduğum Batı müzeciliğinin gelişim şablonunun Türkiye’de nasıl olacağı belli değildir. Bu bir tartışma konusudur. Tartışmalar hep Anglo-Sakson geleneği üzerinden gitmektedir. Ancak, Batı’daki müzecilik oluşumu bambaşka siyasi bir gerçeklikte ortaya çıkmış, bambaşka kamu yönetimi gerektiriyorken, Türkiye’de müzeciliğin tarihi bambaşka gelişmiştir. Bu tablonun Türkiye’den bir örnek incelemesiyle değişeceği, bambaşka bir şablona oturacağı tahmin edilebilir.

Bu tezin sonucunda aslında şablonun her seferinde yeniden revize edilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Batı müzeciliği üzerinden kurgulanan bir gelişim ve uygulama modelinin sadece Türkiye’ye değil, dünyanın diğer bölgelerindeki yerlere de genel geçer uygulanabilen bir şablon olmadığı görülmüştür. Çünkü her ülkedeki müzecilik yaklaşımında birey ve toplum ilişkisi farklı, toplumdaki birey algısı farklı, toplumun bireye yaklaşımı farklı, toplumun müzeyle kurduğu ilişki başka, müze ziyaretçisi kavramı farklı olabilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ada, S. (2009). Bir Yeni Kültür Politikası İçin. In S. (edit) Ada, & H. A. Ince, *Türkiye'de Kültür Politikalarına Giriş* (pp. 81-109). İstanbul: İstanbul Bilgi University yayınları.
- Ada, S. (2013). Türkiye'nin Kültür Politikasına Yeniden Bakmak: Yeni Ama Aynı.
- Akçura, N. (1987 йил Ankara). Kültürel Değerlerin Korunması Konusunda Yasal Kaynaklar. *Mimeo, Mimarlık Fakültesi, ODTÜ* , pp. 126-133.
- Aksoy, A. & Kutlu, Ü., (2009). Kültürel Haklar, Kültürel Çeşitlilik ve Katılımcı Kültür Politikaları . In *Turkish Cultural Policy Report: A Civil Perspective* (pp. 106-112). İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.
- Aksoy, A., & Enlil, Z. (2011). *Cultural Economy Compendium Istanbul 2010*. İstanbul: İstanbul Bilgi University Press.
- Altunbaş, A., & Özdemir, Ç. (05 Nisan 2013). *Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler*. From <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/>: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4655,makale.pdf?0>
- Altunbaş, A., & Özdemir, C. (2012, Mayıs). Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler. *Mesleki / Bilimsel Çalışmalar ve Yayınlar* . Ankara, Türkiye: Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr>.
- Artun, A. (18-20 Ekim 2006). Müzede Modernliğin Kurulması ve Bozulması, Louvre ve Bilbao Guggenheim: İki Müze İki Küratör. 8. *Ulusal Sanat Sempozyumu* (pp. 59-67). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları (<http://www.aliartun.com/content/detail/19>).
- Artun, A. (01 Ekim 2012). Çağdaş Sanat ve Kültürizm. *Skopdergi* , pp. <http://www.e-skop.com/skopdergi/cagdas-sanat-ve-kulturalizm/910>.
- Atasoy, S. (1984). Türkiye'de Müzecilik . In *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi* (pp. 1458-1471).
- Bagdadli, S., & Paolino, C. (2006). Institutional Change in Italian Museums: Does the Museum Director Have a Role to Play? *International Journal of Arts Management*, 8 (76), 4-18.
- Bailey, M. (2012 йил June). Turkey turns up the heat on foreign museums. *The Art Newspaper* , p. No:236. pp.10.
- Beel, D. E. (2011). *Reinterpreting the Museum: Social Inclusion, Citizenship and the Urban Regeneration of Glasgow*. University of Glasgow .
- Bennett, T. (2001). *Differing Diversities, Transversal Study on the Theme of Cultural Policy and Cultural Diversity*. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing.
- Bennett, T. (2006). Civic Seeing: Museums and the Organisation of Vision. S. (. MacDonald içinde, *Companion to Museum Studies*, (s. 263-281). Oxford:: Blackwell.
- Bertacchini, E., Santagata, W., & Signorello, G. (2011). Individual Giving to Support Cultural Heritage. *International Journal of Arts Management* , 13 (3), 41-55.

- Bianchini, F., & Parkinson, M. (1993). *Cultural policy and urban regeneration: The West European experience*. Manchester: Manchester University Press.
- Black, G. (2005). *The Engaging Museum: Developing Museums for Visitor Involvement*. New York: Routledge.
- Black, G. (2009). *The Engaging Museum; Developing Museums for Visitor Involvement*. NY: Routledge.
- Bloomfield, J. (1993). Bologna: A Laboratory for Cultural Enterprise . B. Franco, & P. Michael içinde, *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience* (s. 90-114). Manchester, UK: Manchester University Press .
- Bodo, (. S., Gibbs, K., & Sani, M. (2009). *Map for ID: Museums as places for intercultural dialogue: selected practices from Europe*. UK: MAP for ID Group.
- Borghi, V., & Meschiari, C. (2010). Public Sphere in Times of Governance: Public Action, Disputed Building and Local Cultural System in a Northern City in Italy aly. G. Sonda, C. Coletta, & F. Gabbi içinde, *Urban Plots and Organizing Cities* (s. 85-103). Burlington , USA : Ashgate Publishing Company .
- Bourdieu, P., & Darbel, A. (1997). *The Love of Art*. Cambridge: Polity Press.
- Bozıs, S. (2011). *İstanbul Rumlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi University Publishings.
- Brighton, S. (2007, Jan). British Muslims, multiculturalism and UK foreign policy: ‘integration’ and ‘cohesion’ in and beyond the state. *International Affairs* , 83 (1), s. 1-17.
- Brislin, R. W., Cushner, K., Cherrie, C., & Yong, M. (1986). *Intercultural Interaction: A Practical Guide. Vol.9. Cross-Cultural Research and Methodology Series*. California: Sage Publications.
- Carbone, I. (2012). “Things Chinese” in Italian Museum Displays: Exploring Visibility. *Museum Anthropology* , 35 (2), 136-148.
- Davis, P. (2007). Place Exploration: Museums, identity, community. W. S. içinde, *Museums and Their Communities* (s. 53-75). Londra: Routledge.
- Davutoğlu, A. (2004). *Stratejik Derinlik* . İstanbul: Küre Yayınları .
- Dodd, (. e. (2009). Avrupa Kentlerinin Kültürel Yaşamında Çeşitlilik. In KPY, *Kültür Politikaları ve Yönetimi (KPY) Yıllık 2009* (pp. 155-163). İstanbul: İstanbul Bilgi University Publishings .
- Enlil, Z., Dincer, I., Evren, Y., & Seckin, E. (2008). Spatial strategies for the promotion of cultural industries in İstanbul: Opportunities and Challenges. *The 5th International Conference on Cultural Policy Research. 20-24 August 2008*. İstanbul: Yeditepe University.
- Enlil, Z., Dinçer, İ., Evren, Y., & Seçkin, E. (2011). *İstanbul'da Kültür Turizmi için Yenilikçi Stratejiler*. İstanbul: İstanbul Bilgi University Publishings.
- Erbay, F. (2001). Müzelerde Alternatif Yapılanmalar, Kent ve Toplumsal Tarih Müzelerinin Yönetimi. In (. B. Madran, *Kent, Toplum, Müze: Deneyimler, Katkılar (Toplumsal Tarih Müzesi*

Kuruluş Sorunları Sempozyumu 27-29 Mayıs 1993 ve Kent ve Toplumsal Tarih Müzeleri Atölyesi 28-30 Haziran 1995) (pp. 52-57). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Boğaziçi University, TR).

Erdönmez, C., & Erol, S. Y. (2009 yıl Sayı: 15-Cilt: 11). Orman Toplum İlişkileri Açısından Tarihsel bir İnceleme:Polonezköy Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* , pp. 35-44.

Findlen, P. (1994). *Possessing Nature: Museums, Collecting, and Scientific Culture in Early Modern Italy*. Berkeley: University of California Press.

Fleming, D. (2001). Kentler, Müzeler ve Toplum. In (. B. Madran, *Kent, Toplum, Müze: Deneyimler, Katkılar (Toplumsal Tarih Müzesi Kuruluş Sorunları Sempozyumu 27-29 Mayıs 1993 ve Kent ve Toplumsal Tarih Müzeleri Atölyesi 28-30 Haziran 1995)* (pp. 25-33). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Forni, G. (1999, Oct). Ethnographic Museums in Italy: A Decade of Phenomenal Growth. *Museum International* , 47-52.

Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gültekin, N., DüNDAR, Ö., Kırsaçlıoğlu, O., & Aksoy, E. (2007). Urban Transformation, Partnerships and User Participation: Çanakkale Roman District. *Gazi University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of City and Regional Planning, Ankara-Turkey* , pp. 1-13.

Hooper-Greenhill, E. (1992). Museums and the Shaping of Knowledge.

IBC. (2012, March). Nine Steps Through History, Emilia-Romagna Tells its Story. Emilia-Romagna, Italy: Regione Emilia-Romagna's Printing and Press Centre.

ISTAT. (2012). *Italy in Figures 2012*. Roma: Italian National Institute of Statistics (Istat).

ISTAT. (28 Nov 2013). *Musei e monumenti in Italia, Anno 2011*. ISTAT . ISTAT .

İnce, A., Öncü, A., & Ada, S. (2011). Günümüz Türkiye'sinde Kültür Politikaları: Giriş ve Genel Bakış . In *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu* (pp. 45-53). İstanbul: İstanbul Bilgi University yayınları .

Jandt, F. E. (2001). *Intercultural Communication An Introduction*. Sage Publications, ISBN: 0-7619-2202-4.

Kasaba, R., & Bozdoğan, S. (2000). Turkey at a Crossroad. *Journal Of International Affairs* , 54 (1), 1.

Keleş, V. (2010). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği . *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi / Journal of Graduate School of Social Sciences* , Vol:2(1-2). Retrieved April 4, 2013, from <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/view/6/50>.

King, R., & Mai, N. (2008). *Out of Albania: From Crisis Migration to Social Inclusion in Italy*. USA: Berghahn books.

- Kotler, N., & Kotler, P. (2000). Can Museums be All Things to All People?: Missions, Goals, and Marketing's Role. *Museum Management and Curatorship* , Vol. 18, Iss. 3. pg.271-287.
- Lazzari, A. (2012). The Public Good. Historical and Political Roots of Municipal Preschools in Emilia Romagna. *European Journal of Education* , 47 (4), 556-568.
- Legget, (. J. (2011). *Stuff and Training in Regional Museums* . ICOM / The International Committee for Regional Museums (ICR). ICOM and ICR.
- MacDonald, (. S. A. C. "Studying Visitors". içinde Blackwell.
- Maggi, M. (2000). Innovation in Italy: the a.muse project. *Museum International* , 52 (2), 50-53.
- Maggi, M. (2009). Ecomuseums in Italy. Concepts and Practices . *Museologia e Patrimonio* , 2 (1), 70-78.
- McGuigan, J. (1996). *Culture and the Public Sphere*. New York: Routledge.
- National Gallery of Ireland. (2012). The Challenges Facing Museums on-site and Future Forecasting. *Proceedings of the Roundtable and Symposium on 'The Challenging Facing Museums and Cultural Institutions'* (p. Series No 9 & 10). Dublin: National Gallery of Ireland.
- Oğuz, Ö. (2007). UNESCO, Kültür ve Türkiye . *Millî Folklor* , 19 (73), s. 5-11.
- Onur, B. (2014). *Yeni Müzebilim: Demokratik Toplumunu Yaratmak* . (Ş. Ç. Tabakçı, Dü.) İstanbul : İmge Kitabevi .
- Ovenden, C. (2004). Whar Are Museums For? *A Cumberland Lodge Conference*.
- Ölçer, N. (2001). İstanbul Toplumsal Tarih Müzesi'ne Doğru Geçmiş Deneyimler ve Gelecek . In (. B. Madran, Kent, Toplum, Müze: Deneyimler, Katkılar (Toplumsal Tarih Müzesi Kuruluş Sorunları Sempozyumu 27-29 Mayıs 1993 ve Kent ve Toplumsal Tarih Müzeleri Atölyesi 28-30 Haziran 1995) (pp. 223-229). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Özbayoğlu, E. (2006). *Hükümdarın Adası Büyükada*. Ankara: Dönmez Ofset .
- Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi. *21* (84), s. 73-86.
- Özkasım, H., & Atagök, T. (1995). *T.C. Kültür Bakanlığı'na Bağlı Müzelerde Finansal Sorunlar ve Yeni Kaynak Önerileri*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstiusü, Müzecilik Yüksek Lisans Bitirme Tezi.
- Pereira, (. M., Salvi, A., Sani, M., & Villa, L. (2010). *Map for ID: Experiences, Developments and Reflections*. MAP for ID Group.
- Ross, M. (2004). Interpreting the New Museology . *Museum and Society* , 2 (2).
- Ruge, A. (2008). *Museum Professions – A European Frame of Reference*. ICOM, ICTOP. Berlin, Paris, Milan, Zurich: ICTOP.

- Sanıvar, İ. E., & Akmehmet, K. T. (2011). The Role of Audience Research in Museums: A Field Research Conducted at the Museums of Istanbul. *The International Journal of the Inclusive Museum* , Volume 3, Number 4. pg.109-128. <http://museum-journal.com/>, ISSN 1835-2014.
- Santos, P. A. (2008). Don't we all have problems? P. (ed) Voogt içinde, *Can we make a difference? Museums, society and development in North and South* (s. 40-53). Amsterdam: KIT Publishers.
- Schuster, J. M. (2002). Informing Cultural PolicyóData, Statistics, and Meaning. *Statistics in the Wake of Challenges Posed by Cultural Diversity in a Globalization Context*. Cambridge, USA : Massachusetts Institute of Technology.
- Shabbar, (. H. (2001). Museum Education for the Children. In (. B. Madran, *Kent, Toplum, Müze: Deneyimler, Katkılar (Toplumsal Tarih Müzesi Kuruluş Sorunları Sempozyumu 27-29 Mayıs 1993 ve Kent ve Toplumsal Tarih Müzeleri Atölyesi 28-30 Haziran 1995)* (pp. 68-73). Istanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Silier, O. (2008). Bir Yurttaşlık ve Kentlilik Öğrenimi Platformu Olarak Müzeler . *Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik II. Eğitim, İşletmecilik ve Turizm Sempozyumu* (pp. 39-54). Ankara: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) publishings.
- Simpson, M. (2007). *Charting the Boundairies. Indigenous Models and Parallel Practices in the Development of the Post-museum*. Routledge.
- Smith, L., & Waterton, E. (2009). *Heritage, Communities and Archaeology*. London: Ducknet Publishers.
- Spalding, J. (2002). *The poetic museum: reviving historic collections*. Munich; New York: Prestel.
- Spalding, J. (2006). Dead Circuses. *History Workshop Journal* , Vol: 62(1),318-325.
- Şahin Güçhan, N., & Kurul, E. (2009/2). A History of the Development of Conservation Measures in Turkey: from the mid 19th century until 2004. *METU (Middle-East Technical University) Journal of the Faculty of Architecture* , (26:2) 19-44.
- T.C. Anadolu Üniversitesi. (2012). *Kültürel Miras Yönetimi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını no: 2573; Açıköğretim Fakültesi Yayını no: 1543.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (Ocak 2010). *Kültür ve Turizm Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Plan*. Istanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları.
- Troilo, S. (2011). National Museums in Italy: A Matter of Multifaceted Identity. t. U. European National Museums: Identity Politics (Dü.), *Building National Museums in Europe 1750-2010. EuNaMus Report No 1* içinde (s. 461-491). Bologna : Linköping University Electronic Press.
- TÜİK. (2012). *Seçilmiş Göstergelerle İstanbul 2011*. Ankara : Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınları .
- TÜİK. (2012). *TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2012*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınları .

TÜİK. (2012). *Türkiye Kültür İstatistikleri 2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınları.

Türker, O. (2004). *Prinkipo'dan Büyükkada'ya*. İstanbul : Sel Yayıncılık .

UNESCO, edit. Morrone; Adolfo. (2006). *Guidelines for Measuring Cultural Participation*. Quebec (Canada): UNESCO Institute for Statistics.

UNESCO. (2011). *World Heritage Committee Report*. UNESCO (<http://whc.unesco.org/archive/2011/whc11-35com-7B.Adde.pdf>).

UNESCO. (2012). *Measuring Cultural Participation, 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics Handbook No. 2*. UNESCO. Montreal, Canada: UNESCO.

Ünsal, D. (11-12 Nisan 2008). Conference: Museums and Engaging Communities. *Museums and Engaging Communities (DVD format)*. İstanbul: İstanbul Bilgi University Publishings.

Ünsal, D. (2008). Museums and Belonging: Visitors, Citizens, Audiences and Others. In P. V. (edit.), *Can We Make a Difference? Museums, Society and Development in North and South* (pp. 64-75). Amsterdam: KIT Publishers.

Ünsal, D. (2008). New Museology and Globalization. *Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik II. Eğitim, İşletmecilik ve Turizm Sempozyumu* (pp. 19-24). Ankara: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) publishings.

Ünsal, D. (2009). Türkiye'de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları . In S. (edit) Ada, & H. A. Ince, *Türkiye'de Kültür Politikalarına Giriş* (pp. 151-178). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

Ünsal, D. & Uralman, H. (2010). 2. Çanakkale Müzeleri Buluşması: Kentsel Kültür Politikalarında Müze ve. In KPY, *Kültür Politikaları ve Yönetimi (KPY) Yıllık 2010* (pp. 195-198). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

Voogt, P., & Kitungulu, L. (2008). Introduction. In P. V. (edit.), *Can We Make a Difference? Museums, Society and Development in North and South* (pp. 5-16). Amsterdam: KIT Publishers.

Walsh, K. (1997). *The Representation of the Past: Museums and Heritage in the Post-Modern World*. London and New York: Routledge.

Whitehead, C., Eckersley, S., & Mason, R. (2012). *Placing Migration in European Museums*. Milano: Politecnico di Milano, Dipartimento di Progettazione dell'Architettura ([link: http://www.mela-project.eu/upl/cms/attach/20121118/165159199_4475.pdf](http://www.mela-project.eu/upl/cms/attach/20121118/165159199_4475.pdf)).

Wu, C.-t. (2008). *İmkansız Müze D. Doxa*.

Yumul, A. (7-8 Mart 1998). İnançların Buluştuğu Kent: İstanbul . In K. İ. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, *Kültürlerarası Diyalog Sempozyumu* (pp. 119-124). İstanbul : İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür İşleri Daire Başkanlığı publishing.

Zan, L., Baraldi, S. B., & Gordon, C. (2007). Cultural Heritage Between Centralization and Decentralization. *International Journal of Cultural Policy*, 13 (1), 49-70.

http://www.academia.edu/3319173/Ozel_Muzede_Kamusal_Alanin_Donusumu-Genc_Sanat_Nisan_2013_Sayi_215 (15.08.2014)
<http://www.adalarmuzesi.org/> (10.05.2012)
<http://www.aliartun.com> (02.07.2015)
<http://www.coe.int/> (27.08.2013)
<http://www.comune.modena.it/museoarcheologico/palazzo/storiamuseo.shtml> (19.09.2013)
<http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php#> (22.08.2013)
<http://ibc.regione.emilia-romagna.it/en> (16.03.2014)
<http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> (22.08.2013)
http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/professions/frame_of_reference_2008.pdf. (15.08.2014)
<http://www.interculturaldialogue.eu/web/intercultural-dialogue.php> (27.08.2013)
<http://www.ismu.org/> (15.08.2014)
http://www.fitzcarraldo.it/en/research/idontgotouseums_abstract.pdf (11.09.2014)
<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/> (18.04.2013)
http://www.mapforid.it/Guidelines_MAP%20for%20ID.pdf (13.09.2013)
<http://www.museimodenesi.it/page.asp?IDCategoria=279&IDSezione=5352> (11.09.2014)
<http://www.muzeforum.org/cms/tmp-anasayfa/tmp-muzebilim-kaynaklari/tmp-oneri-raporu/> (11.09.2014)
<http://riviste.unimc.it/index.php/cap-cult/article/viewFile/102/83>. (15.08.2014)
<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/> (15.08.2014)
<http://www.valorizzazione.beniculturali.it/indItemid=340&lang=en>. (15.08.2014)
<http://whc.unesco.org>. (27.04.2013)

EK 1

ALAN ARAŞTIRMASINDA GÖRÜŞÜLEN KİŞİ VE KURUMLAR

İsim Soyad	Görevi	Çalıştığı Kurumlar	Görüşme Yapılan Tarih	Görüşme Yapılan Yer
Alessandra Gariboldi	Koordinatör	Fondazione Fitzcarraldo ve Piemonte Kültür Gözlemevi, Turin	11.Aralık.2012	Cascina Cuccagna, Milano
Simona Bodo	Araştırmacı, danışman, editör	Iniziative e Studi sulla Multietnicita (ISMU), Milano	15.Ocak.2013	Skype
Ilaria Del Gaudio	Eğitimci	MAMBO, Bologna	17.Ocak.2013	MAMBO, Bologna
Ilaria Pulini	Müze Müdürü	Palazzo dei Musei, Modena	17.Ocak.2013	Modena Arkeoloji ve Etnografya Müzesi
Margherita Sani	Yeni ve Uluslararası Projeler Yöneticisi	Istituto Beni Culturali (Kültür Varlıkları Enstitüsü), Bologna	18.Ocak.2013	Istituto Beni Culturali, Bologna
Deniz Koç	Müze Küratörü	Adalar Müzesi & Adalar Vakfı	07.Haz.2013	Gezi Pastanesi, Taksim
Halim Bulutoğlu	Adalar Vakfı Yön. Kur. Başkanı, Adalar Müzesi Yön. Kur. üyesi	Adalar Müzesi & Adalar Vakfı	08.Kasım.2013	Adalar Vakfı, Büyükkada